

ისტორიული მემკვიდრეობა

სამეცნიერო-პოპულარული ჟურნალი, 2014 წ. ოქტომბერი, №10 (51), ფასი 3 ლარი

ღავით სარაჯიშვილი

ღავით სარაჯიშვილი, ევროპულ განათლებასთან და რუსულ გაქანებასთან ერთად, თავის თავში აერთიანებდა ქველი ქართველი ქაშის ყველა მოსაწონ თვისებას, მზად იყო, წმინდა ქართული გულკეთილობითა და საზოგადოებრივი საქმისათვის თავდადებათ მთელი თავისი სიმდიდრე შეენიროს სამშობლოსა და ტანჯული ქაშობრიობისთვის... 9

ალექსანდრა
4 გიორგის ქე
გაგრატიონ-
ნიკაბინსკი

სამართვალს
გულგული
6 ყველგან
სასურველი
სტუმარი იყო

ე. ჯაგელიძე:
საჯარო
წერილი
15 გატონ
ირაკლი
ღარიბაშვილს

45 ქველი
თბილისის
ყოფა საქარ-
თვალოვი
მხროვრებ
სხვადასხვა
ეროვნების
მხატვართა
შემოქმედებაში

საიდუმლო, როგელსაშ ოჯახი¹³ თითქმის საუკუნე არ ამხელდა

«ოღითგან
ჩვენი
რუსული
პარანსი
ელტვოდა
უხსო
ქვეყნებს
და ყველაზე
მეტად
მხოლოდ
შენ,
ქავკასიავ,
იღუპელები
ჯანლი
გმოსაჲდა»

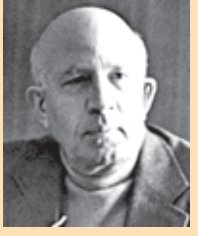
რამ აატირა
სერგეი ესენინი 25

უკანასკნელი განტროლები სოსუეში 28

«ნარკოდგენის მსვლლოგისას სინათლა
გამოირთო და სეპეტაკლი სათლაგის
შუქზე გაგრაქელდა. ვხედავდი, როგორ
უბრწყინავდათ თვალები ჩვენს მეოგრაგს
და ეს თვალები თითქოს შუქს მატებდა
სოსუეშის თეატრის ნახეგრად ჩაგნელაგულ
სხანას. სოშრაგაგ ხედავოდა»...

გრიგოლ აგაშიქა — 100

«მე მიწდა ტყეელის
ჩრდილონი ღამარხვა,
ტყეელის ყვაევილის
თეთრი სუღარა...» 37

ოსკარ შმებლინი — „ქველი თბილისის სურათები“

0.11.11111

სარჩევი

სახელოვანი ქართველები	
■ ალექსანდრე გიორგის ძე ბაგრატიონ-ივერიატინსკი (1797-1862)	4
ფრაგმენტები	
■ საქართველოს ბულგული ყვავიანი სასურველი სტუმარი იყო	6
მეგობრობა	
■ დავით სარაჯიშვილი	9
უპალო ქვეყანა	
■ საიდუმლო, როგორცაა ოჯახი თითქმის საუკუნე არ ახელებდა	13
ჩვენი ფოსტა	
■ ელიზბარ ჯაველიძე: საჯარო წერილი ბატონ ირაკლი ღარიბაშვილს	15
მეგობრობა გზად და ხილად	
■ სერგეი ენანიძე: ხსოვრებაზე ასე ბევრი და იოლად ქალზე იშვიათად გენერირება	25
ისტორიის ფურცელი	
■ უკანასკნელი გასტროლები სოსუნე	28
ფოტოალბომი	
■ დავითიანი უნდადრები	31
იუბილე	
■ გრიგოლ აბაშიძე — 100. „მე ვინაა ტყველის ჩრდილში დამარცხა, ტყველის ყვავილის თეთრი სუფარა...“	37
ეთნოგრაფიული მასალები	
■ ქობულეთი	39
«ნაუთი კველი დიდებისა»	
■ «ბატონის ხინის» ისტორიისათვის	41
სელოვნება	
■ ქველი თბილისის ყოფი საქართველოში მხოვრებ სხვადასხვა ქრონიკის მხატვართა შექმნილებები	45

გამომცემელი: არასამეცნიერო იურიდიული პირი
„ისტორიული მემკვიდრეობა“

სარედაქციო კოლეგია

პასუხისმგებელი რედაქტორი ღარიბაშვილი ანდრია

მისამართი: თბილისი, დავით ბაქრაძის ქ. № 6 ტელ.: 234-32-95

UDC (უპკ) 050 (479.22)

0-892

ალექსანდრე გიორგის ძე ბაგრატიონ-იმერეტინსკი ბაგრატიონ-იმერეტინსკი (1797-1862)

თავადი ალექსანდრე გიორგის ძე ბაგრატიონ-იმერეტინსკი დიმიტრი გიორგის ძის უფროსი ძმა იყო. ორივე ძმა ათლეტური აღნაგობისა და ლამაზი სახისანი იყვნენ.

ალექსანდრე გიორგის ძე ბატონიშვილ კონსტანტინე დავითის ძეს ჰგავდა ტანადობითა და სახით. ნიკოლოზ იმერეტინსკის გადმოცემით, ალექსანდრესა და დიმიტრის რომ ჩაეცვათ სამხედრო ფორმა და შერეულიყვნენ ხალხში, გარეგნობით ყველა ადვილად მიხვდებოდა, რომ ისინი ბაგრატიონები იყვნენ. ალექსანდრე პაჟთა კორპუსში იზრდებოდა, საიდანაც კორნეტად გადაიყვანეს ულანთა ლეიბ-გვარდიულ პოლკში. ძმასავით მასაც კარგი მომავალი ჰქონდა. მან თავისი სამსახურით მალე მიიპყრო უფროსების ყურადღება, დაიმსახურა ხელმწიფე-იმპერატორის ნდობა და წყალობა. სამხედრო სამსახურში მის მიერ განვლილი გზა ჯერჯერობით დადგენილი არაა, თუმცა ცნობილია, რომ 1840-იანი წლების დასაწყისში იგი გენერალ-ადიუტანტი გახდა. სამხედრო სამსახურში იგი ბევრჯერ დააწინაურეს. დივიზიის მეთაური გახდა, მაგრამ გენერალ-ადიუტანტის ნოდება შერჩა ბოლომდე.

ალექსანდრე ძალიან კეთილი ადამიანი იყო. მის ხელმძღვანელობაში მყოფ სამხედრო ნაწილების ოფიცრებსა და მებრძოლებს მეტად უყვარდათ თავიანთი მეთაური. ალექსანდრე ბაგრატიონ-იმერეტინსკი ძალიან ფიცხიც იყო, მაგრამ მალე ავიწყდებოდა გულის მოსვლა და გაბრაზება.

ერთხელ, ხელმწიფე-იმპერატორის ამაღლებაში ყოფნის დროს, სამსახურებრივი საქმისთვის გაგზავნეს მეზობელი გუბერნიის ქალაქში გუბერნატორთან. ალექსანდრეს ერქარებოდა და მეეტლესაც არქარებდა, უნდოდა, დროზე მისულიყო დანიშნულ ადგილას. ნახევარი ვერსი იყო დარჩენილი ქალაქამდე, რომ მოულოდნელად მათ საბარგულმა გადაუღობა გზა. მებარგულები უკრაინელები იყვნენ. ალექსანდრეს მეეტლემ იმდენი უყვირა და ემუდარა მებარგულებს, რომ ხმა ჩაეხლიჩა. მებარგულები, პირიქით, ბრალს სდებდნენ მეეტლეს და უყვიროდნენ: შენ საით ბრუნდები, ვერ ხედავ, რომ ჩვენც იქით მივდივართ? ისინი იცინოდნენ და გზიდან გადასვლას არ აპირებდნენ. საბარგულის მიზეზით მთელი გზა შეიკრა. ქართველ გენერალს ერქარებოდა და მეეტლეს უბრძანა, როგორმე ასცილებოდა საბარგულს.

გაბრაზებულმა მეეტლემ მებარგულებს უყვირა: რას შერებით, რას ჩადიხართ, ნახევრად შეშლილებო, იცით, ვინ მიმყავს? ჩემი ბატონი წარჩინებული გენერალია, იგი ამაღალაშია (Он в свите). სამწუხაროდ, „სვიტა“ უკრაინულ ენაზე მამაკაცის უბრალო გლეხურ გრძელკალთებიან ზედა სამოსს ნიშნავს, ამიტომაც მებარგულებმა ხარხარი დაიწყეს და მეეტლეს მიაძახეს: „ჩვენთან ყველა „სვიტაშიაო“.

ალექსანდრე სასტიკად აღენთო, კარეტიდან თავი გამოჰყო და გალანძლა თავზედი მებარგულები, რადგან „ის მიდიოდა სამსახურებრივი საქმისათვის თვით ხელმწიფე იმპერატორის — ნიკოლოზ პავლეს ძის ბრძანებით“. ახალგაზრდებმა გაოგნებული ქართველი გენერლის სიტყვები არაფრად ჩააგდეს და მიაძახეს: „ჩვენ თვითონ თევდორე მიხეილის ძის კონტორის მსახურები ვართ“. მებარგული ახალგაზრდები ჯიუტობნენ, არ იცოდნენ, ვისთან ჰქონდათ საქმე და არც აპირებდნენ საბარგულის გვერდზე გადაყენებას, რათა გენერლის კარეტისთვის გზა მიეცათ. საბედნიეროდ, მეეტლემ მოახერხა საბარგულისთვის გვერდის აქცევა და იქაურობას მალე გაშორდნენ. ქალაქში მისვლისთანავე ალექსანდრე გიორგის ძე

ბაგრატიონ-იმერეტინსკი გუბერნატორს ეახლა. სამსახურებრივი საქმის დანყებამდე მომხდარი ამბავი მოახსენა და სთხოვა დამნაშავეთა დასჯა. გუბერნატორმა ბრძანება გასცა, სასწრაფოდ მოენახათ დამნაშავენი და სასტიკად დაესაჯათ. ძებნა დიდხანს არ გაგრძელებულა, მალე მოიყვანეს მებარგულე ახალგაზრდები და დაამწყვდიეს სასჯელის დადებამდე.

ქართველ გენერალს, როგორც ყოველთვის, იმჯერადაც მალე გადაუარა სიბრაზე და იკითხა — „სად არიან ახლა დამნაშავენი?“. როცა შეიტყო, რომ ისინი დამწყვდეულები ჰყავდათ და სასჯელს ელოდნენ, თვითონვე სთხოვა გუბერნატორს მათი განთავისუფლება. ალექსანდრე ბაგრატიონ-იმერეტინსკის თხოვნით ორივე დამნაშავე იმავე დღეს გაათავისუფლეს. ალექსანდრეს, როგორც უკვე აღინიშნა, დიდი დამსახურება და ავტორიტეტი ჰქონდა როგორც თავის ხელმძღვანელობაში მყოფ სამხედრო ნაწილისა თუ დივიზიის მთელი შემადგენლობის წინაშე, ასევე ზემდგომი უფროსების წინაშეც. იმპერატორი პირადად იცნობდა და მაღალ შეფასებას აძლევდა მის ერთგულსა და თავდადებულ სამსახურს. ალექსანდრე, მართლაც,

არაჩვეულებრივი ერთგულებითა და სამაგალითო მონდომებით ემსახურებოდა იმპერიის ინტერესებს, მაგრამ არც თავისი ქართველობა ავიწყლებოდა, უყვარდა თავისი სამშობლოც და გვარიც.

ნიკოლოზ კონსტანტინეს ძე ბაგრატიონ-იმერეთისკი 1840-იანი წლების დასაწყისიდან იცნობდა ორივე ძმას. უყვარდა კიდეც ალექსანდრე და დიმიტრი, ქება-დიდებასაც ასხამდა ორივეს დამსახურებას, მაგრამ ალექსანდრეს ნათესაური ერთგულებითა და სიყვარულით არ იყო კმაყოფილი. ნიკოლოზ ბაგრატიონ-იმერეთისკი წერდა თავის მოგონებებში: „მიუხედავად იმისა, რომ ალექსანდრე გიორგის ძეს ხშირად უყვარდა ფრაზეები: „ჩვენი გვარი, ჩვენი ქალაქი, ჩვენი სისხლი“, საქმით სულ სხვანაირად იქცეოდა“. ნიკოლოზ ბაგრატიონ-იმერეთისკიმ სიკვდილამდე ვერ დაივიწყა ალექსანდრეს მიერ ერთხელ მისდამი გამოჩენილი შემთხვევითი უყურადღებობა. როცა ახალგაზრდა ნიკოლოზი პაჟთა კორპუსში იმყოფებოდა, ალექსანდრე უკვე გენერალი იყო. ქართველ გენერალს ერთხელ მოუსურვებია იმავე პაჟთა კორპუსში მყოფი თავისი მეგობრის — გენერალ ზასის შვილების ნახვა. ალექსანდრეს უნახავს გენერალ ზასის შვილები, ხოლო იქვე მყოფი თავისი ნათესავის — ნიკოლოზის — ნახვა დაავიწყებია. ეს ამბავი ძალიან განუცდიდა პატარა ნიკოლოზს და რამდენიმე ათეული წლის შემდეგ დაწერილ თავის მოგონებებში ჩაუწერია გულისტკივილი: „მახსოვს, ალექსანდრე გიორგის ძე ერთხელ პაჟთა კორპუსში მოვიდა. მოითხოვა, გამოეძახათ მისი ამხანაგის — გენერალ ზასის შვილები, ჩემი ნახვა კი არ მოისურვა. ჩემმა პაჟელმა ამხანაგებმა მითხრეს, — „ბიძაშენი მოსაცდელ ოთახშია, წადი იმასთან“. მე ჩავედი მეკარის ოთახში, შევიხედე კარის მინიდან და გარკვევით დავინახე, რომ ბიძაჩემი ელაპარაკებოდა ზასებს. მე შევეკითხე ამხანაგებს, ხომ არ უკითხავს ჩემ შესახებ რაიმე ბიძაჩემს? მიპასუხეს, რომ არა, შენ შესახებ არაფერი უკითხავსო. „აბა, თუ ის მე არაფრად მაგდებს, მეც მას არაფ-

რად ჩავაგდებ — გავიფიქრე გულში, შემოვბრუნდი და წავედი“. 20 წლის შემდეგ მოუგონებია ნიკოლოზს ეს უსიამოვნო ამბავი ალექსანდრესთვის. ალექსანდრე გახევდა, ხელები გაშალა და ისე დაიბნა, რომ მხოლოდ წაიბუტბუტა: „ო, ძმაო, ხანგრძლივად გცოდნია შენ დამახსოვრება“. ამ მოგონების შემდეგ, აღარ ივინყებდა ალექსანდრე მომხდარ ამბავს და ნიკოლოზთან შეხვედრისას ყოველთვის იმეორებდა: „ტფუ, როგორი მეხსიერება გქონია!“ ამ ორ ბაგრატიონ-იმერეთისკს შორის მომდევნო წლებში უფრო ახლო ნათესაური ურთიერთობა დამყარდა. ნიკოლოზი ხშირად ნახულობდა უკვე სიბერეში შესულ ქართველ გენერალს.

ალექსანდრე ბაგრატიონ-იმერეთისკი იმპერატორის დიდი ნდობითა და წყალობით სარგებლობდა, ხელმწიფის ამაღლაშიც მსახურობდა. იგი ცხენოსანთა დივიზიის მეთაური იყო და ამ თანამდებობაზე ბევრგან გენერალ-ლეიტენანტის ჩინით იყო. ალექსანდრემ გენერალ-ადიუტანტის ჩინით დატოვა სამხედრო სამსახური. 1850-იანი წლების ბოლოს მას ავადმყოფობა დასჩემდა. მალე, მაღალი წნევის გამო დამბლა განუვითარდა. პარალიზებული მოხუცი ალექსანდრე სიკვდილის წინ კვლავ მოინახულა ნიკოლოზმა, დაამშვიდა ავადმყოფი, რომ პარალიზებული ავადმყოფები კვლავ დიდ ხანს ცოცხლობენო. გაიხსენა თავისი მამის — კონსტანტინეს ავადმყოფობა, რომ ისიც ასევე იყო დაავადებული და მაინც დიდხანს იცოცხლაო. ალექსანდრე ყურადღებით უსმენდა, ბოლოს ნაღვლიანად გააქნია თავი და მოულოდნელად მიმართა ნიკოლოზს: „შენ, ნიკოლოზ, დაივინყე, გეთაყვა, პატარა ზასების შესახებ!“ ამ საუბრის შემდეგ ალექსანდრეს დიდხანს აღარ უცოცხლია. იგი გარდაიცვალა 1862 წელს. მას ცოლი არ ჰყოლია და, რაღა თქმა უნდა, შთამომავლობა არ დაუტოვებია.

ალექსანდრე ბაგრატიონ-იმერეთისკი დაკრძალეს ალექსანდრე ნეველის ლავრაში, ლაზარევის სასაფლაოზე, ძმის — დიმიტრის გვერდით. მის დაკრძალვას ესწრებოდა პეტერბურგის მოწინავე საზო-

გადოება, ქალაქის მთელი გენერლობა და მთავრობის წარმომადგენლები. ალექსანდრე გიორგის ძესაც ზუსტად ისეთივე ძეგლი დაუდგეს, როგორც მისი ძმის — დიმიტრის საფლავზე დგას.

ძეგლის ზემო ძირითად ნაწილში, შავ გრანიტში, ამოკვეთილია წარწერა:

Генерал-Адъютант
Генерал от Кавалерии князь
Александр Георгиевич
Багратион-Имеретинский
скончался 5-го февраля 1862 года
на 66 году от рождения

ორივე ძმის — ალექსანდრესა და დიმიტრის — იმპერიის წინაშე დიდ დამსახურებასა და ავტორიტეტზე მეტყველებს ისიც, რომ ისინი დაიკრძალნენ ალექსანდრე ნეველის ლავრაში, ლაზარევის სასაფლაოზე, იქ, სადაც რუსეთის საქვეყნოდ ცნობილი პირები იკრძალებოდნენ (ალექსანდრე ნეველის ლავრა რამდენიმე ახლომდებარე სასაფლაოსაგან შედგებოდა. მათ შორის ყველაზე ძნელად ხელმისაწვდომი ლაზარევის სასაფლაო ყოფილა, სადაც რუსეთის იმპერიის გამოჩენილი და ყოვლისშემძლე პირები იმარხებოდნენ. ლაზარევის სასაფლაოს ტერიტორია ძველად კერძო საკუთრებას წარმოადგენდა და პატრონი ძალიან ძვირად ჰყიდდა დასაკრძალავ ადგილებს. ამიტომ იყო, რომ გამოჩენილ პირებს ან თვითონ უნდა დარჩენოდათ დიდძალი თანხა, ანდა მთავრობის ხარჯით უნდა მომხდარიყო ადგილის ყიდვაც და დაკრძალვაც. ალექსანდრე ნეველის ლავრის ლაზარევის სასაფლაო დაახლოებით 5000 კვ. მეტრს შეადგენს. ამ მცირე ფართობზე 1000-მდე პიროვნებაა დაკრძალული, რომელთაგან არ მოიძებნება არც ერთი, რომლის სახელიც მთელ იმპერიაში არ ყოფილიყოს ცნობილი. გარდა ამისა, ალექსანდრე და დიმიტრი ბაგრატიონ-იმერეთისკების სხვადასხვა ფერისგან გემოვნებით შერწყმული გრანიტის ძეგლები იმდენად ძვირფასია და ლამაზად შესრულებული, რომ იმ ტერიტორიაზე არსებულ ყოვლისშემძლეთა ძეგლებს შორის დღესაც პირველობას იმსახურებს.

ვიხვილ გონიკიშვილი

საქართველოს ბულგული ყველგან სასურველი სტუმარი იყო

აკაკი წერეთელმა ცხოვრების უმეტესი ნაწილი ქუთაისში გაატარა. თბილისში მხოლოდ სტუმრად ჩამოდიოდა რამდენიმე დღით. თედო სახოკიას ეს წერილი ერთი ფრაგმენტია აკაკის ცხოვრებისა და იმ ხანისა, როცა საქართველოს ეს საამაყო პოეტი გამოჩნდა თბილისის ცისკიდურზე და მოგვიანებით პარიზსაც ეწვია.

აკაკი თბილისში

რუსეთიდან უმაღლეს სწავლადამთავრებული თითო-ოროლა ქართველი, რომლებიც ჩამოდიოდნენ თბილისსა თუ ქუთაისში, ყველანი ცდილობდნენ, როგორმე სახელმწიფო სამსახურში მოკალათებულიყვნენ; ვერც კი წარმოედგინათ, გარეშე სახელმწიფო სამსახურისა, თვისის ინიციატივით ცხოვრებაში ლელოს გატანა თუ შეიძლებოდა. უმეტესწილ „ჩინოვნიკობაში“ ეძიებდნენ ხსნას, „ჩინოვნიკობა“ გაეხადათ იდეალად.

გამონაკლისს შეადგენდა აკაკი, ეს ყველაფრით ნებიერი ბუნებისა და ბედისა: ნიჭით, არაჩვეულებრივი სილამაზის გარეგნობით, მოსწრებული სიტყვა-პასუხით, დაუშრეტელი მახვილგონიერებით.

თავისუფლების მეზობის, დამოუკიდებლობის მოყვარის ბუნება ოლონდაც რომ არ ეგუებოდა ერთ ადგილას განსაზღვრულ საათებში ჯდომას, ვისსამე უფროსობას, ვისსამე ბრძანებას, რაც ხვედრი იყო მაშინდელი ჩინოვნიკობისა. მართლაცდა, **აკაკი ერთადერთი ქართველი იყო, რომელსაც ჩინოვნიკობა და საზოგადოდ რამე „სამსახური“ არ გამოუცდია, თუ არ ჩავთვლით ასეთ თავისმოსაბეზრებელ სამსახურად ქართული დრამატული საზოგადოების თავმჯდომარედ ყოფნას, ისიც ძალიან მოკლე ხნით.**

აკაკი ყველასათვის ძვირფასი და სანატრელი სტუმარი იყო. პირველი ოჯახი, სადაც აკაკიმ ხანგრძლივი ბინა დაიდო, იყო **ლიზა**

(ელისაბედ) ჭავჭავაძე-მარჯანიშვილის, სოლომონ ჭავჭავაძის ქალისა და მარჯანიშვილის ქერივის ოჯახი, მაშინდელ გოლოვინის (ან რუსთაველის) პროსპექტზე, მირიანოვის სახლში, იქ, სადაც ახლა რუსთაველის გამზირთან გრიბოდოვის ქუჩის დასაწყისია. დიასახლისს ექვსი შვილი ჰყავდა, ერთი მათგანი — კოტე შემდეგში გახდა ქართული სცენის სახელოვანი და უნიჭიერესი რეჟისორი. ხოლო ქალთაგან ერთი, თამარ ვაჩნაძისა, ბოდბის დედათა მონასტერს წინამძღოლობდა 1890 წლიდან.

ელისაბედ მარჯანიშვილის ოჯახში აკაკის ერთი საუკეთესო ოთახი საკუთრად აჰქონდა სანოლად და სამუშაოდ. ეს ოთახი „ცისფერ ოთახად“ იწოდებოდა და შიგ მართლა რომ ცისფერი იყო ყველაფერი: საბანი, ლამპის აბაჟური, მუთაქები, კედლებიც ცისფრად იყო გაჩითული; ალბათ, საერთო შეხამებისა და ჰარმონიისათვის, დიასახლისის სამოსელშიც ცისფერი სჭარბობდა. ეტყობა, პოეტის სიმპათია ყოფილა ეს ფერი.

როცა ლექსი უნდოდა დაენერა, აკაკი დაირის ხმას ააყოლებდა. დიასახლისი ხელში დაირას აიღებდა და ნელა, სულ ნელა, სულ დაბალი ხმით დაინწყებდა დაკვრას. პოეტი კი ბოლთას სცემდა ოთახში. მაგდას რომ უნდა მისჯდომოდა და ხელში კალამი აეღო სანერად, თითოთ ანიშნებდა დიასახლისს, შეჩერდით და შეუდგებოდა წერას. ასეთ პირობებში იწერებოდა თურმე აკაკის იმდროინდელი ლექსები. ეტყობოდა, მისი მშვენიერი დიასახლისი ერთგვარ როლს თამაშობდა მის პოეტურ

შთაგონებასა და შემოქმედებაში. ზოგჯერ ეზოში მწვანეზე გაშლიდნენ თურმე ხალიჩებს და ზედ მოკეცილნი ატარებდნენ ტკბილ ბაასში დროს, აკაკის დაუსრულებელი ოხუნჯობის მსმენელნი.

ამ ოჯახშივე დადიოდნენ, როგორც მეინახენი, საქართველოში იმ დროს ახლად დაბრუნებული ივანე მაჩაბელი, ჩვენი ნიჭიერი არტისტი ვასო აბაშიძე. ხოლო ლიზა მარჯანიშვილის სალონის ხშირი სტუმრები იყვნენ: ალ. ყაზბეგი, სერგეი მესხი — რედაქტორი „დროებისა“, მაკო საფაროვისა, მერე ვასო აბაშიძის მეუღლე.

1882 წელს ლიზა მარჯანიშვილის სალონში მოსიარულეთ მიემატა ახალკურსდამთავრებული ექიმი **გრიგოლ ელიავა** (შემდეგში ბათუმში ცხოვრობდა, ცნობილი იყო საზოგადო მოღვაწეობით), რომელმაც ცოლად შეირთო ლიზას უფროსი ქალი ნინო.

ერთ ზაფხულს აკაკი თავისმა დიასახლისმა წაიყვანა სიღნაღში, სადაც მისი და ეკატერინე ამ ქალაქში მდგარი ჯარის ნაწილის უფროსს — აბელიშვილსა ჰყავდა

ცოლად. მასპინძელი აბელიშვილი და მასთან ერთად მთელი სილნა-ლის საზოგადოება განსაკუთრებული სტუმართმოყვარეობით დაუხვდნენ აკაკის. აულებელი სუფრა სუფრას მოსდევდა თურმე ძვირფასი სტუმრის პატივსაცემად. აკაკის ენაწყლიანობისგან პირდაპირ აღტაცებული იყო საზოგადოება. დიდხანს ჰქონდათ სალაპარაკოდ აკაკის სტუმრობა... აკაკიც, თავის მხრივ, დიდხანს განსაკუთრებული სიამოვნებით იგონებდა თურმე სილნა-ელთა გულითად დახვედრას და მათ პატივისცემას.

ამ წერილში მოთხრობილი ამბავი შეიცავს პერიოდს 1881-1885 წლებისას.

ჩვენს წერილს ისე ვერ დავამთავრებთ, თუ არ მოვიხსენიებთ ერთი მეტად საინტერესო ამბავიც. საქმე ის გახლავთ, რომ **ლიზა ჭავჭავაძე (შემდეგში მარჯანიშვილისა) აკაკიზე გაცილებით ადრე ილია ჭავჭავაძესა სცნობია. მშვენიერი ლიზა ყოფილა პოეტის პირველი სიყვარულის საგანი და შერთვაც უნდოდა თურმე ცოლად; ლიზაც თანახმა ყოფილა ამისა, მაგრამ მამა ლიზასი, სოლომონ ჭავჭავაძე, ილია ჭავჭავაძის ახლო ნათესავი, წინააღმდეგი გამხდარა ნათესავთა ქორწინებისა და ილიას მიერ ლიზას შერთვის საქმეც ჩაშლილა.** აქ ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ მშვენიერი ლიზა და მისი და ეკატერინე, აბელიშვილის მეუღლე, სოლომონ ჭავჭავაძის მესამე, ჯვარდაუნერავ, ცოლისაგან შეძენილი უკანონო შვილები ყოფილან, მაგრამ სოლომონს ორივე კანონიერად უშვილებია და თავისი გვარიც მიუცია, ილია ჭავჭავაძის უსათაურო გულდამწვარი ლექსი „გახსოვს, ტურფავ, ჩვენს დიდს ბაღში“ დაწერილა იმ გრძნობის გავლენით, რომლითაც გამსჭვალული ყოფილა ჭაბუკი პოეტი (დაახლოებით 21 წლისა) ახალგაზრდა, იშვიათის სილამაზის თანამოგვარისადმი. უნდა ვიფიქროთ, 20 წლის განმავლობაში (ლექსი დაწერილია 1860 წ. პეტერბურგში) პირველი ახალგაზ-

რდული გრძნობა სიყვარულისა, ალბათ, საკმაოდ შენელებოდა, ისიც ელისაბედის გათხოვების შემდეგ, და სავსებით გასაგებია, თუ ლიზა მარჯანიშვილის სალონში ილია ჭავჭავაძესაც რატომ ვერა ვხედავთ, ისიც აკაკის გვერდით!..

პირადად მე აკაკი პირველად დავინახე თბილისში 1885 წლის გაზაფხულზე. აკაკი ასე, 45 წლისა იქნებოდა, მე კი სასულიერო სემინარიაში ვსწავლობდი. მაღალი იყო, წარმოსადეგი, მხარბეჭიანი. დიდი, აწენილი, ხუჭუჭა, შავი გრუზა თმა და მისი შესაფერი წვერ-ულვაში ლამაზ ჩარჩოდ შემოხვეოდა მეტად მაღალ შუბლს, ვაჟკაცურ და ღვთაებრივ სახეს; ცოტათი კეხიან ცხვირს ზემოდან წამოსხდომოდა დიდრონი, ცოცხალი ნაპერწკლების მფრქვევი, შორსგამჭვრეტი, ჭკვიანი თვალები. ვინც ერთხელ დაინახავდა ამ სახეს, შეუძლებელი იყო დავინწყნოდა. კაცი იქნებოდა თუ ქალი, ვინც აკაკის ჩაუვლიდა, შეუძლებელი იყო, უკან არ მოეხედნა და თვალი არ გაეყოლებინა პოეტი-

სათვის, თითქოს სურს, სამარადისოდ ჩარჩეს ხსოვნაში მისი გარეგნობაო.

დღესაც, მრავალი წლის შემდეგაც, აკაკი — ეს განსახიერება არაჩვეულებრივი ფიზიკურისა და გონებრივის სიმშვენიერისა, თვალწინ მიდგას ცოცხლად და ვჭრეტ; თვალწინ მიდგას არა მარტო მისი სახე, არამედ თვით ის ადგილი, სადაც ისა ვნახე: მთავრობის ახალი სასახლის ბაღის ალაყაფის პირდაპირ, ტროტუარზე. მეტად განუზომელი იყო შთაბეჭდილება, რომელიც ჩემზე დასტოვა, რომ ისე ადვილად დამეგინყნოდა!..

ამ წერილის მასალა მოგვცა, როგორც ახალგაზრდობის ტკბილი მოგონება, ჩვენი მწერლისა და ფრანგ კლასიკოსთა ქართულად სწორუპოვარი მთარგმნელის, განსვენებულის ივანე მაჭავარიანის ქვრივმა, პატივცემულმა ნინო მაჭავარიანისამ — იმ დროს გიმნაზიის მოწაფემ და ლიზა მარჯანიშვილის უფროსი ქალის, ნინოს, ამხანაგმა. ნინო მაჭავარიანისა (ქალიშვილობაში — სულხანიშვილი) თავის ამხანაგთან ხშირად დადიოდა და ხედავდა დასახლებულ მწერლებს და ჩვენს საზოგადო მოღვაწეთ, რომელთა შორის აკაკი განსაკუთრებით ირჩეოდა, როგორც ნიჭით, ისე გარეგნობით.

აკაკი პარიზში 1909 წელს

როგორც მოგეხსენებათ, ჩვენი საყვარელი მგოსანი აკაკი საფრანგეთის დედაქალაქ პარიზს პირველად 1909 წელს ეწვია. იმ დროს პარიზში მოსწავლე ქართველობისთვის მთელი დღესასწაული იყო აკაკის ჩამოსვლა. მათ აღტაცებას საზღვარი არა ჰქონდა. ყველანი დატრიალდნენ და შეეცადნენ, შესაფერად დახვედროდნენ დიდებულ მგოსანს. მის პატივსაცემად მოაწყვეს ქართული საღამო. ამ საღამოზე მოწვეული იქნენ ფრანგი მწერლები, რომელთაც უნდა გაეზიარებინათ მასპინძლების სიხარული, სახელოვანი მგოსნის იქ ყოფნით გა-

მონვეული. ფრანგები პირველად ხედავდნენ, როგორც ქართველ პოეტს, ისე ქართველობას ერთად თავმოყრილს, და მოხიბლულნი დარჩნენ, როგორც აკაკის არაჩვეულებრივი გარეგნობით, ისე ქართული დროსტარებისა და ცეკვის სიმშვენიერით. ეს შეხვედრა მათ დიდხანს ჰქონდათ ლაპარაკის საგნად და ტკბილად მოსაგონებლად. თვით მგოსანი უზომოდ იყო ნასიამოვნები პარიზის ქართველობის მიერ მისდამი გულწრფელი პატივისცემით და იმასლა იძახდა თურმე: ასეთი პატივისცემის შემდეგ რომ მოვკვდე, არ დამენანება კიდევცაო.

პოეტს სურდა, პარიზიდან გადასულიყო ევროპის სხვა ქალაქებშიაც, სადაც კი ქართველები ცხოვრობდნენ. იმ დროს მე ბელგიის დედაქალაქ ბრიუსელში ვიყავი, ციმბირიდან ლტოლვილი და აქაურობას თავშეფარებული. ჩემ გარდა ბრიუსელში კიდევ იყო ორი ქართველი: პალიკო ყიფიანი და ბარბარე ყიფიანისა; ხოლო ბელგიის სხვა ქალაქებში (ლიეჟი, ჟანბლუ, მონსი) ათ კაცამდე იქნებოდნენ ქართველები. აკაკის პა-

რიზში ყოფნის ამბავი გვესმოდა და დიხაც გვშურდა, რომ არ შეგვეძლო, საყვარელი მგოსანი დაგვეპატიჟნა და ერთ კვირას მაინც გაგვეჩერებინა ჩვენ შორის.

ამ წუხილში რო ვიყავით ბელგიის ქართველები, ისე ზედდატანებაზე თვითონ აკაკის წერილი მოვიდა ბრიუსელში ჩემს სახელზე: **ბედნიერი ვარ, რომ პარიზი ვნახე და საფლავში არ ჩამყვა მისი ჯავრიო. აქაურმა ქართველობამ ძალიან მასიამოვნა, მინდა ევროპის სხვა ქალაქებშიც ვნახო, აი, თუნდა თქვენი ბრიუსელი, თქვენი ნახვაც გამინარდებოდა, მაგრამ რა ვქნა, უფულობა, როგორც ყოველთვის, ხელს მიშლის, ამიტომ მიიღეთ შორი სალაშქრო** (პოეტის ეს წერილი იმპერიალისტური ომის დროს ბრიუსელში დამრჩა ჩემს ბიბლიოთეკასთან ერთად, სადაც იმედი უნდა ვიქონიო, დღესაც უნდა ინახებოდეს).

ცხადი იყო, ჩვენ უნდა გვეზრუნა საგზაო ფულის გაგზავნისთვის და, ბრიუსელში რომ ჩამოგვივიდოდა, მის შესაფერ პატივისცე-

მისათვის დიდი მადლობა მოვახსენე წერილის მონერისათვის და გამოვთქვი ბელგიაში მყოფი ქართველობის საერთო, გულწრფელი სინანული, რომ ჩვენმა ხელმოკლეობამ ნება არ მოგვცა, მისი აქ მონვევით უსაზღვრო სიამოვნება განგვეცადნა.

პარიზში აკაკის ყოფნასთან დაკავშირებით, უნდა მოვიხსენიოთ აკაკის გამოუქვეყნებელი ლექსი, მას რომ გამოეგზავნა პარიზიდან საჩხერეში ბეჟან წერეთლისათვის. ამ ლექსში აკაკისებური იუმორით აწერილია შთაბეჭდილებანი, რაც დაუტოვებია პოეტზე ამ მსოფლიო კულტურის ქალაქს, სახელდახელოდ ნანახ ცხოვრებას მისას. ლექსში აკაკი გამოსთქვამს სინანულს, რომ პარიზი ვერ ინახულა ახალგაზრდამ, რათა სავსებით ეგემნა სიამენი ფრანგთა დედაქალაქისა. ახლა კი, — ამბობს პოეტი, — ჩემთვის, მოხუცებულისათვის, ყოველივე ეს მიუწვდომელი, შორით საყურებელიაო.

თედო სასოკია,
„ჩემი საუკუნის ადამიანები“,
თბილისი, 1984

1912 წლის 17 ივლისს აკაკის განსაცილებლად რაჭველთა მიერ გამართული ნადიმი თბილისში, ვერაზე, ედემის ბაღში

დავით სარაჯიშვილი

„დავით ზაქარიას ძე სარაჯიშვილი, საქართველოს ერთ-ერთი საუკეთესო შვილთაგანი, უნაკლო და კეთილშობილი საზოგადო მოღვაწე, ძველ თბილისელ მოქალაქეთა შთამომავალი, ევროპული განათლების მქონე, პატრიარქალურ ქართულ წეს-ჩვეულებებზე აღზრდილი, გერმანიის უნივერსიტეტის ქიმიის დოქტორი, იყო პიროვნება, რომელიც სამრეწველო წარმოების წამომწყები და მხატვრული ლიტერატურის ფაქიზი დამფასებელი, პრაქტიკოსი საქმის კაცი და მოაზროვნე თეორეტიკოსი გახლდათ“, — წერდა გაზეთი „ზაკავკაზი“.

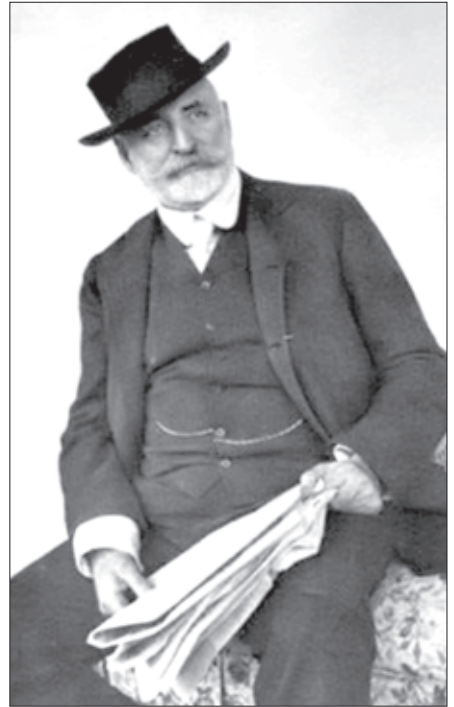
ქართული კონიაკის წარმოების სათავეებთან

დავით ზაქარიას ძე სარაჯიშვილი დაიბადა 1848 წლის 28 ოქტომბერს, თბილისში. ის გახლდათ ქართული კონიაკის წარმოების ფუძემდებელი, საზოგადო მოღვაწე. ქიმიისა და ფილოსოფიის მეცნიერებათა დოქტორი. სახელი გაითქვა, როგორც მრეწველმა და ქველმოქმედმა.

სწორედ დავით სარაჯიშვილი იდგა კონიაკის წარმოების სათავეებთან. საქართველოში კონიაკის დამზადება დაიწყო ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნეში, მაგრამ ქართული პროდუქციის აბსოლუტური უმრავლესობა თავისი ხარისხით ვერ უწევდა კონკურენციას ცნობილ ფრანგულ კონიაკს – მათი წარმოება საქართველოშიც და რუსეთის იმპერიაშიც მაშინ კუსტარული იყო, ხოლო ტექნოლოგია ეფუძნებოდა არა ცოდნას, არამედ მითქმა-მოთქმას იმის შესახებ, თუ როგორ აკეთებენ კონიაკს ფრანგები. შესაძლებელია, რომ ქართული კონიაკის წარმოება კვლავაც იმ დაბალ დონეზე დარჩენილიყო, ახალგაზრდა მენარმეს, დავით სარაჯიშ-

ვილს რომ არ გასჩენოდა სურვილი, მოეწყო საკუთარი კონიაკის წარმოება მკაცრად მეცნიერულ საფუძველზე. სარაჯიშვილი თავისი ოცნების განხორციელებისაკენ მიისწრაფვოდა ჯიუტად, როგორც რომანტიკოსი და გააზრებულიად, როგორც გონიერი ბიზნესმენი.

მან ბრწყინვალე განათლება მიიღო. 1867-1878 წლებში ქიმიას სწავლობდა გერმანიაში, მიიღო ქიმიის მეცნიერებათა დოქტორისა და ფილოსოფიის დოქტორის ხარისხები. 1878-1879 წლებში უკვე მომწინფებული მეცნიერი იწყებს მელვინეობის შესწავლას საფრანგეთში. სწორედ აქ შეძენილმა ცოდნამ მისცა მას საშუალება, დაეფუძნებინა სამრეწველო ნიადაგზე კონიაკის წარმოების საქმე. საქართველოში დაბრუნების შემდეგ დავითმა შეისწავლა და ქიმიური ანალიზი ჩაუტარა ყურძნის ტრადიციულ ჯიშებს და მხოლოდ მას შემდეგ, რაც გაარკვია, რომ ორგანოლუბტივით და ქიმიური შემადგენლობით ისინი ძალიან უახლოვდებიან ფოლ ბლანშის და კოლომბარის ფრანგულ ჯიშებს, რომლებიც განაწილდა საფრანგეთში საკონიაკე სპირტს ამზადებენ, **1888 წელს სარაჯიშვილმა თბილისში**

გახსნა კონიაკის პირველი ქარხანა, რომელიც მუშაობდა სამამულო ნედლეულის ბაზაზე. იმავე წელს მისივე ინიციატივით მწყობრში ჩაება ლიქიორის ქარხანა. სარაჯიშვილის ფირმა აერთიანებდა 5 სარექტიფკაციო, 1 არყის, 1 ლიქიორისა და 7 კონიაკის ქარხანას, აგრეთვე, მრავალ საწყობს თბილისში, მოსკოვში, პეტერბურგსა და სხვა ქალაქებში. 1900 წლისთვის სარაჯიშვილის ფირმამ გამოუშვა 218 200 ბოთლი კონიაკი. 1889-1913 წლებში სარაჯიშვილის ფირმის კონიაკმა (განსაკუთრებით „ძველისძველმა“) და ლიქიორმა რუსეთსა და საერთაშორისო დეგუსტაციებსა და გამოფენებზე მიიღო **ოქროს (9), ვერცხლის (5) და ბრინჯაოს** მედლები. სარაჯიშვილის ქარხნის ბაზაზე შეიქმნა თბილისის კონიაკის ქარხანა.

ამის შემდეგ ქარხნები ააგო ყიზლარში (1889), ერევანში (1894), კალარარში (კომინიოვის მახლობლად, 1895), ბაქოში (1896) და სხვაგან.

უდიდესი ქველმოქმედი

დავით სარაჯიშვილმა სახელი გაითქვა არამხოლოდ როგორც მსხვილმა მეცნიერმა და მენარ-

«რას მიქვია უშვილობა, განა ყველა ბავშვი, მომავლის იმედად აღზრდილი, ქვეყნის საკეთილდღეოდ განვრთნილი, ჩემი შვილი არ არის?!»

მემ, არამედ, როგორც ქველმოქმედმაც. მისი სახელი დაკავშირებულია „ქართველი გლეხობის აღმდგენელი კომიტეტის“, სამუსიკო სასწავლებლის, ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოებისა და სხვა ეროვნული ნამონწყებების ჩამოყალიბებასა და შექმნასთან.

გაზეთი „ზაკავკასკაია რეჩი“ წერდა: „მის სიცოცხლეში არ არსებობდა ხალხისთვის სასარგებლო საქმე, რომელშიც მონაწილეობა არ მიეღოს. ძნელია ყველაფრის ჩამოთვლა.... მისი მატერიალური დახმარების წყალობით საქართველოში აშენდა მრავალი ეკლესია, მათ შორის, ცნობილი ქაშუეთის ტაძარი თბილისის ცენტრში“. 1994 წელს ცნობილი ბიზნესმენის — ელგუჯა ბუბუტიეიშვილის ინიციატივით, დავით სარაჯიშვილისა და მისი მეუღლის ნეშტი გადასვენებულ იქნა ამ ტაძრის სამლოცველოში (ეკვდერში). სარაჯიშვილს, რომელმაც შექმნა რუსეთის მრეწველობისთვის სრულიად ახალი დარგი, მშვენივრად ესმოდა განათლების მნიშვნელობა და მოსწავლე-ახალგაზრდობას მატერიალურ დახმარებას უწევდა. ყოველწლიურად დიდ თანხას აძლევდა კულტურულ და საგანმანათლებლო დაწესებულებებს, აგრეთვე, კერძო პირებს, მათი ეროვნული კუთვნილების მიუხედავად. შეუძლებელია, არ დავეთანხმოთ რევოლუციამდელი ყურნალისტების აზრს, რომლებიც მიუთითებდნენ, რომ **დ. სარაჯიშვილი ევროპულ განათლებასთან და რუსულ გაქანებასთან ერთად, თავის**

ფრანგი მხარალი ბარონ დე ბაი და დავით სარაჯიშვილი

თავში აერთიანებდა ქველი ქართველი კაცის ყველა მოსაწონ თვისებას, მზად იყო წმინდა ქართული გულკეთილობითა და საზოგადოებრივი საქმისათვის თავდადებით, მთელი თავისი სიმდიდრე შეენირა სამშობლოსა და ტანჯული კაცობრიობისთვის. ამიტომაც აფასებენ მას ასე საქართველოშიც და რუსეთშიც.

„დავით სარაჯიშვილის სახლი ნამდვილი სალონი იყო, რომელიც შეიძლება ჩაითვალოს ალექსანდრე ჭავჭავაძისა და მანანა ორბელიანის სალონის გაგრძელებად,“ — ამბობდა ექვთიმე თაყაიშვილი. მის სახლს „სარაჯიშვილების ნომერს“ და „ევროპასაც“ ეძახდნენ. სახლის პირველ სართულზე განთავსებული იყო მალაზიები, მეორეზე კი — საცხოვრებელი ბინები და სასტუმრო. ეს სახლი მალე გახდა არისტოკრატიულ-ლიტერატურული სალონი, სადაც კვირაში ერთხელ იკრიბებოდნენ ქართველი მწერლები, საზოგადო მოღვაწეები, სტუმრები უცხოეთიდან. სახ-

ლის სტუმრები იყვნენ ილია ჭავჭავაძე, აკაკი წერეთელი, რაფიელ ერისთავი, იაკობ გოგებაშვილი, ვალერიან გუნია, არტურ ლაისტი და სხვ. საუბრობდნენ, კამათობდნენ ქვეყნის საჭირობოროტო საკითხებზე. მას არ უყვარდა გრძელი ლაპარაკი, თავის აზრს ხატავდა მოკლედ, სხარტად, ერთი საგნიდან მეორეზე გადადიოდა, მეორედან მესამეზე, და რაღაც ნ წუთის განმავლობაში იმდენ კითხვას აღძრავდა, იმდენ საგულისხმოს იტყოდა, თანამოსაუბრენი გაკვირვებული რჩებოდნენ.

ქვეყნისთვის ყველა მნიშვნელოვან ნამონწყებაში დავითს გვერდით ერთგული მეუღლე — ეკატერინე ფორაქიშვილი ედგა. სამწუხაროდ, სიკეთით სავსე წყვილს შვილი არ ჰყავდა. „რას მიქვია უშვილობა, განა ყველა ბავშვი, მომავლის იმედად აღზრდილი, ქვეყნის საკეთილდღეოდ განვრთინილი, ჩემი შვილი არ არის?!“ (დ. სარაჯიშვილი).

დ. სარაჯიშვილმა ნიკო ცხვედაძის თავმჯდომარეობით დააარსა კომიტეტი, რომელსაც ნიჭიერი ახალგაზრდების გამოვლენა ევალებოდა. დავითი მათ საზღვარგარეთ სწავლის გასაგრძელებლად სტიპენდიებს უნიშნავდა. დავითის სტიპენდიანტებს შორის ბევრი შემდგომში ცნობილი მოღვაწეა. კომპოზიტორები: ზაქარია ფალიაშვილი, დიმიტრი არაყიშვილი, მელიტონ ბალანჩივაძე, ია კარგარეთელი, კოტე ფოცხვერაშვილი; მომღერლები:

დ. სარაჯიშვილი, ევროპულ განათლებასთან და რუსულ გაქანებასთან ერთად, თავის თავში აერთიანებდა კვალი ქართველი კაცის ყველა მოსაწონ თვისებას, მზად იყო, წმინდა ქართული გულკეთილობითა და საზოგადოებრივი საქმისათვის თავდადებით მთელი თავისი სიმდიდრე შეენირა სამშობლოსა და ტანჯული კაცობრიობისთვის.

ვალერიან ქაშაკაშვილი, ვანო სარაჯიშვილი; მხატვრები: გიგო გაბაშვილი, მოსე თოიძე, გრიგოლ მესხი; მოქანდაკე იაკობ ნიკოლაძე; მეცნიერები და საზოგადო მოღვაწეები: სოლომონ ჩოლოყაშვილი, მოსე შალამბერიძე, სილოვან კაკაბაძე, ფილიპე გოგიჩაიშვილი, არჩილ ქართველიშვილი, ნინო ციციშვილი, კათალიკოსი კალისტრატე ცინცაძე. დავითი ფულად დახმარებას უწევდა ასევე უცხოეთში მყოფთ: აკაკი შანიძეს, ვახტანგ კოტეტიშვილს, გერონტი ქიქოძეს, თედო სახოკიას, ნოე ჟორდანიას და მრავალ სხვას, რომელთა ჩამოთვლა შორს წაგვიყვანს. „გავლიან დღენი, თვენი, საუკუნენი და დავით ზაქარიას ძე სარაჯიშვილის ხსენებას ვერავინ ამოშლის, ვერავინ ამოფხიკავს... შთამომავლობას გადაეცემა მისი ხსოვნა. ვინაიდან მისგან დაზრდილსა და განათლებულის ქართველთა შვილებით და შვილიშვილებით იქნება საქართველო სავსე“ (ზაქარია ჭიჭინაძე).

დავითი 1911 წელს მძიმე ავადმყოფობის შედეგად გარდაიცვალა. მისმა ანდერძმა კიდევ ერთხელ აღაფრთოვანა საზოგადოება. ანდერძის თანახმად, მრავალმილიონიანი ქონების უდიდესი ნაწილი ქართველი ერის განვითარებას უნდა მოხმარებოდა.

„განსვენებულის საფლავი დიდუბის ეკლესიის ეზოში მუდამ უამ სათაყვანებელი იქნება ქართველებისთვის“ (დეკანოზი ნ.

თალაკვაძე).

საქართველოში დატრიალებული მოვლენების გამო, სამწუხაროდ, არც ეს წინასწარმეტყველება ასრულდა. დავითის ნეშტმა სამჯერ შეიცვალა განსასვენებელი: 1938 წელს, ხელისუფლების დადგენილებით, პანთეონში „ბურჟუას“ ადგილი არ იყო, ის ჯერ ვაკის სასაფლაოს ხევში, შემდეგ კი, მისივე თითიდან მოხსნილი ბეჭდის წყალობით, ვაკის სასაფლაოზე დაასვენეს. 1995 წელს კი, მისი სახსრებით აშენებულ ქაშვეთის ეკლესიაში (ამ ფაქტის აღსანიშნავად ეკლესიაში შესასვლელ კარებზე დავითისა და მისი მეუღლის ინიციალებია ამოტვიფრული) გადაასვენეს.

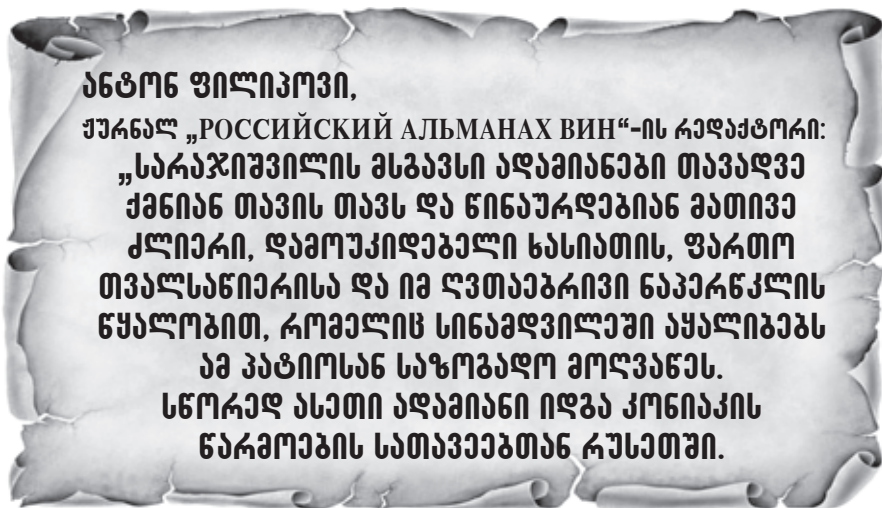
ანტონ ფილიპოვი, ჟურნალ „Российский Альманах Вин“-ის რედაქტორი:

„სარაჯიშვილის მსგავსი ადამიანები თავადვე ქმნიან თავის თავს და წინაურდებიან მათივე კლირი, დამოუკიდებელი ხასიათის, ფართო თვალსაწიარისა და იმ ღვთაებრივი ნაპარკლის წყალობით, რომლის სინამდვილეში აყალიბებს ამ პატიოსან საზოგადო მოღვაწეს. სწორედ ასეთი ადამიანი იღბა კონიაკის წარმოების სათავეებთან რუსეთში.“

ან მათივე კლირი, დამოუკიდებელი ხასიათის, ფართო თვალსაწიარისა და იმ ღვთაებრივი ნაპარკლის წყალობით, რომლის სინამდვილეში აყალიბებს ამ პატიოსან საზოგადო მოღვაწეს. სწორედ ასეთი ადამიანი იღბა კონიაკის წარმოების სათავეებთან რუსეთში.“

სარაჯიშვილის კონიაკები პოპულარული იყო რუსეთის იმპერიაშიც და საზღვარგარეთაც... 1913 წელს, უკვე მისი გარდაცვალების შემდეგ, მის ფირმას მიენიჭა ნოდება „მისი საიმპერატორო უდიდესობის კარის მიმწოდებელი“. რუსეთში პირველად სარაჯიშვილმა შემოიღო კონიაკების კლასიფიკაცია, ფრანგული კონიაკების ანალოგიით. მის კონიაკებს ერქვა — „OC“ — (ძალიან ძველი), „ფინშამპანი“, „რანშამპანი“. ფრანგული სახელების მიუხედავად, იყო ქართული კონიაკები — მათ ამზადებდნენ მხოლოდ საქართველოში მონეული ყურძნით. სარაჯიშვილის ფირმის სხვა ქარხნებშიც იყენებდნენ ყურძნის მხოლოდ ადგილობრივ ჯიშებს.

როგორი შეხედულებაც არ უნდა გვექონდეს საბჭოთა კავშირის დროებაზე, თბილისის კონიაკის ქარხნისთვის ეს აყვავების პერიოდი იყო. მაგრამ, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ის, რომ სანარმოში, საბჭოთა დროსაც და დღესაც, მთლიანადაა შემონახული კონიაკის წარმოების ის ტექნოლოგია, რომელიც დანერგა სარაჯიშვილმა“.

ანტონ ფილიპოვი,

ჟურნალ „РОССИЙСКИЙ АЛЬМАНАХ ВИН“-ის რედაქტორი:

„სარაჯიშვილის მსგავსი ადამიანები თავადვე ქმნიან თავის თავს და წინაურდებიან მათივე კლირი, დამოუკიდებელი ხასიათის, ფართო თვალსაწიარისა და იმ ღვთაებრივი ნაპარკლის წყალობით, რომლის სინამდვილეში აყალიბებს ამ პატიოსან საზოგადო მოღვაწეს. სწორედ ასეთი ადამიანი იღბა კონიაკის წარმოების სათავეებთან რუსეთში.“

სტალინის მცირე დიქციონარი გამარჯვება

სახელგანთქმული ქართული კონიაკების უმრავლესობა შექმნილი იყო მე-20 საუკუნის 50-60-იან წლებში. „ვარციხე“ — 1954 წ., „თბილისი“ — 1958 წ., „გრემი“ — 1961 წელს და ა. შ. ბევრმა მათგანმა — „გრემმა“, „ვარციხემ“, „ენისელმა“ სახელწოდება მიიღეს იმ სოფლების მიხედვით, რომელთა შემოგარენშიცაა მოწეული საკონიაკე ყურძენი. თბილისის კონიაკის ქარხნის ყველაზე უფრო სახელგანთქმულმა კონიაკმა „ენისელმა“ სხვადასხვა დროს საერთაშორისო გამოფენებზე მიიღო 21 მედალი, რომელთაგან 14 ოქროა. ამ კონიაკის შექმნის ოფიციალურ თარიღად ითვლება 1946 წელი, მაგრამ ცნობილია, რომ 1945 წლის თებერვალში იალტის სამშვიდობო კონფერენციაზე ჩამოსული დიდი სამეულის წევრები — სტალინი, რუზველტი, ჩერჩილი, — ერთ-ერთი პირველები იყვნენ, რომლებმაც იგი დააჭამნიკეს. სამუშაო შეხვედრებს შორის გამართულ დეგუსტაციაზე ჩერჩილმა, რომელიც შესანიშნავი მცოდნე იყო კონიაკისა, ჯერ ფრანგული კონიაკი გასინჯა და უკმაყოფილო დარჩა მისი გემოთი. „აი, ეს კი საუკეთესოა, ფრანგული,“ — წამოიძახა ბრიტანეთის სახელმწიფოს მეთაურმა, როცა „ენისელი“ გასინჯა. „ფრანგული კი არა ქართულია,“ — გაუსწორა მას სტალინმა. მაშინ ჩერჩილმა ივარაუდა, — საქართველოში, ალბათ, ფრანგი სპეციალისტები მუშაობენო. ძლიერ გაუკვირდა, როცა უთხრეს, თბილისის კონიაკის ქარხანაში არც ერთი უცხოელი არ მუშაობსო. სტალინი დიდად კმაყოფილი დარჩა ამ მცირე დიქციონარი გამარჯვებით და გასცა განკარგულება, რომ დაეჯილდოებინათ „ენისელის“ ავტორი. ასე გახდა კონიაკის ქარხნის მთავარი ტექნოლოგი ვახტანგ ციციშვილი სტალინური პრემიის ლაურეატი.

ი. გოგებაშვილი:

თავისი ანდერძით სიკვდილი დათრგუნა და ბრწყინვალე შარაგანდელი შეიმოსა

დავით სარაჯიშვილმა სიკვდილამდე ერთი წლით ადრე, 1910 წლის 3 ივნისს, დონის როსტოვში ნოტარიუსთან შეადგინა ანდერძი. ანდერძის თანახმად, ქონება (სამი მილიონი მანეთი) შემდეგნაირად ნაწილდებოდა:

1. 500 ათასი მანეთი — წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას;
2. 150 ათასი მანეთი — ქუთაისის თეატრის ასაშენებლად;
3. 200 ათასი მანეთი — ისტორიულ-ეთნოგრაფიულ საზოგადოებას;
4. 25 ათასი მანეთი — ქუთაისის დრამატულ საზოგადოებას;
5. 50 ათასი მანეთი — თბილისში პოლიტექნიკურ ან სხვა უმაღლესი სასწავლებლის დასაარსებლად;
6. 30 ათასი მანეთი — ვლადიკავკავის (ორჯონიკიძე) ღარიბ მოსწავლეთათვის, სწავლის ქირის გადასახდელად (განურჩევლად ეროვნებისა);
7. 25 ათასი მანეთი — საქართველოს საეთნოგრაფო საზოგადოებას წიგნების გამოსაცემად;
8. 100 ათასი მანეთი — თბილისის ქართულ დრამატულ საზოგადოებას;
9. 10 ათასი მანეთი — სამინათმოქმედო სახელოსნოს გამოსწორებულ ახალშენთა და თავშესაფართა საზოგადოებას;
10. 171 ათასი მანეთი — სარაჯიშვილის ფირმის მუშა-მოსამსახურეებისათვის;
11. 5 ათასი მანეთი — ქართული ფილარმონიის საზოგადოებისათვის;
12. 20 ათასი მანეთი — ქართული სიტყვაკაზმული მწერლობის საზოგადოებას — ქართული ახალი ორიგინალური ბელეტრისტული ნაწერებისათვის პრემიის დასანიშნად;
13. 50 ათასი მანეთი — ავლაბარში საპროფესიო სკოლის დასაარსებლად და შესანახად;
14. 10 ათასი მანეთი — მოსკოვის ქართულ საზოგადოებას;
15. 10 ათასი მანეთი — დიდუბის ტაძარს;
16. 5 ათასი მანეთი — რუსეთის მევენახეთა და მეღვინეთა საზოგადოების სადგურს ოდესაში;
17. 200 ათასი მანეთი — ქირურგიული საავადმყოფოს ასაშენებლად თბილისში.

SARAJISHVILI
ს ა რ ა ჯ ი შ ვ ი ლ ი

საიდუმლო, როგორცაა ოჯახი თითქმის საუკუნე არ ამხელდა

ამთავითვე გეტყვით: ქალბატონ შუქურა თალაკვაძის ბების — ალექსანდრა ლუკაშვილის ოჯახის თვალწინ იზრდებოდა გორელი ბიჭი სოსო ჯულაშვილი — მომავალი იოსებ ბესარიონის ძე სტალინი, რომლის სახელის ხსენებაზე მსოფლიოს აზანზარებდა. ეს ერთი.

მორე: ქალბატონ შუქურას მონათრობი პირველად ქვეყნდება. თითქმის საუკუნეა, ოჯახის წევრებს არსად, არავისთან სიტყვა არ წამოსცდენიათ სოსო ჯულაშვილის შესახებ. რატომ? ამაზე — ქვემოთ.

და **მესამე:** დაბეჯითებით ვთხოვ საქართველოს პრეზიდენტს — გიორგი მარგველაშვილს, ნუ დაკარგავს თავის ძვირფას დროს ამ პუბლიკაციის წასაკითხად, რადგან იგი (ეს წერილი) მისი „პრინციპის“ რადიკალურად საწინააღმდეგო მუხტის შემცველია.

გაგახსენებთ: ლონდონში საერთაშორისო ურთიერთობათა სამეფო ინსტიტუტში გამართულ პრესკონფერენციაზე მისთვის დასმული შეკითხვის პასუხად მან ცინიკური აპლომბით განაცხადა, რომ მზად არის, წავიდეს მოსკოვშიც და სხვა ნებისმიერ ქალაქში, სადაც აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონის საკითხები განიხილება და არა, მაგალითად, სტალინის ბავშვობა.

ამ წერილში სწორედ სტალინის ბავშვობაზეა ლაპარაკი და ნუ მოცდებთ! დაზოგოს დრო, რომელიც ასე სჭირდება პრემიერ-მინისტრთან ურთიერთობის გასარკვევად და დასალაგებლად.

დრო, რომელიც უფრო ძვირად ფასობს, ვიდრე გაცვეთილი დებულების აჩემება — დრო ფულია.

დავიბანოთ ხელი, ჩამოვიცილოთ ეს ფასდადებული ჭუჭყი და ვთქვათ სათქმელი.

ქალბატონ შუქურას ბაბუა ნიკიტა თალაკვაძე მღვდელი იყო — გამორჩეული სასულიერო და საზოგადო მოღვაწე.

— ნიკიტა თალაკვაძის მამა —

მალაქია მედავითნე იყო, — **ყველა ქალბატონი შუქურა**, — იმ დროს არსებული წესის თანახმად, სასულიერო პირების შვილებს უფასოდ სწავლის უფლება ეძლეოდათ. მალაქიას შვილებმა ისარგებლეს ამ უფლებით და ყველამ უმაღლესი განათლება მიიღო. უფროსი ძმა პოლიტიკას გაჰყვა, რევოლუციონერი გახდა. მონაწილეობდა რსდმპ დამფუძნებელი ყრილობის (მინსკი, 1898 წლის 1-3 მარტი) მუშაობაში. სამწუხაროდ, ავად გახდა — ფილტვების ანთება დაემართა და გზაში გარდაიცვალა.

ნიკიტა თალაკვაძემ ცოლად ითხოვა რუსეთის ჯარის გორში განლაგებული პოლკის კაპელანის — ზაქარია ლუკაშვილის ქალიშვილი — ალექსანდრა ლუკაშვილი.

კაპელანის ოჯახი საკმაოდ შეძლებულად ცხოვრობდა. ლუკაშვილებთან ხშირად დადიოდა ეკატერინე გელაძე, ბესარიონ ჯულაშვილის ცოლი, სოსოს დედა, და საოჯახო საქმეებში ეხმარებოდა.

— ბებია ალექსანდრას შინაურები საშას ვეძახდით, — **განაგრძობს ქალბატონი შუქურა**, — ზოგჯერ იგი იხსენებდა კეკეს შვილთან — სოსო ჯულაშვილთან ურთიერთობის დეტალებს, გვიყვებოდა და ყოველთვის ერთი და იმავე თხოვნით ამთავრებდა: არავის უთხრათ, ხმა არ ამოიღოთ, იმის ყურამდე არ მიაღწიოსო.

ეშინოდა.

არცთუ უსაფუძვლოდ: საბჭოთა წყობილების პერიოდში ქვეყნის ხელმძღვანელების (უპირველესად, — სტალინის) პირადი

ალექსანდრა ლუკაშვილი

ცხოვრების დეტალების აფიშირება „რეკომენდებული არ იყო“. არც არავინ რისკავდა ამ „რეკომენდაციის“ იგნორირებას.

ზაქარია ლუკაშვილის ოჯახი კაცთმოყვარეობით, ადამიანებისადმი თბილი დამოკიდებულებით გამოირჩეოდა. უყვარდათ კეკეც და იგიც ასეთივე სიყვარულითა და პატივისცემით უპასუხებდა, კეთილი გულის ადამიანი იყო.

მის ვაჟს, სოსოს, განსხვავებული ხასიათი ჰქონდა. საშა ბებია იგონებდა, როგორ მოდიოდა სოსო მათთან, მაგრამ კარის ზღურბლს არასოდეს გადმოაბიჯებდა. რამდენჯერ უთხოვიათ, შინ შემოდიო, უარით უპასუხებდა და დედას ყოველთვის ქუჩაში ელოდებოდა.

სადილად მიიპატიჟებდნენ, საუზმეზე... არა და არაო.

ტყიურის ხასიათი ჰქონდა, — ამბობდა ბებია, — ალბათ, თავმოყვარეობა არ აძლევდა უფლებას, ვინმესგან დავალებული ყოფილიყო, — **უმატებს ქალბატონი შუქურა**, — ამიტომაც მის ტოლ

ბავშვებს „ვოლკი“ შეურქმევიათ, მგელი.

ბებიჩემის ძმები სოსოს ტოლები იყვნენ, ერთი-ორი წლის სხვაობით. თავიანთ ტანსაცმელს კეკეს ხელით ხშირად უგზავნიდნენ სოსოს, მაგრამ, ის ტანსაცმელი სოსოს რომ ოდესმე ჩაეცვას, არავის უნახავს. ზამთარ-ზაფხულ ერთადერთ გაქათქათებულ-გაუთოებულ თეთრ ხალათში დადიოდა.

სოსო, ძირითადად, თავისი წრის ბიჭებთან ურთიერთობდა, მაგრამ არც ლუკაშვილების ოჯახის ბავშვებთან კონტაქტზე ამბობდა უარს — ქუჩის პირას ჩამომსხდარ თანატოლებთანაც დამჯდარა და ნაკითხული წიგნებით მიღებულ შთაბეჭდილებებზეც ულაპარაკია.

ქამარში გარჭობილი წიგნებით დადიოდა ყოველთვის. კითხულობდა ყველაფერს, რაც ხელში ჩაუვარდებოდა. საოცარი მეხსიერებით ყოფილა გამორჩეული.

ერთხელ ბავშვების წრეში ისეთი რამ უთქვამს, რომელიც ბებიჩემს მთელი ცხოვრების მანძილზე დახსომებია და ჩვენ, შვილიშვილებს, ჩურჩულით გვიყვებოდა.

და ქალბატონმა შუქურამ გაიმეორა ბებიის მიერ ჩურჩულით მონაყოლი ამბავი, რომელიც, მას შემდეგ განვლილი ისტორიით თუ შევაფასებთ, საკრალური მნიშვნელობით დამუხტული აღმოჩნდება, წინასწარმეტყველების ელფერდაკრული.

— ერთხელ, ყვებოდა საშა ბებია, ბავშვები ჩვეულებისამებრ სახლის წინ რომ ვისხედით, მოვიდა სოსო. თავიდან ჩვენს საუბარ-

ში არ ჩარეულა, მაგრამ შემდეგ, როცა ნაკითხულ ლიტერატურაზე დავინწყეთ ლაპარაკი, სიტყვა აიღო და თქვა:

— ნაპოლეონი ხომ გაგიგიათ? ჩვენ ვთქვით, რომ, რა თქმა უნდა, გაგიგია და ნაგვიკითხავს კიდევ.

მაშინ ნეკა თითი ასწია და გვითხრა:

— ხომ ხედავთ ამ ნეკა თითს? ვხედავდით.

გავა დრო და ჩემთან შედარებით ნაპოლეონ ბონაპარტი ამ ნეკის ხელაც არ გამოჩნდება.

გასცინებიათ მაშინ ბავშვებს, ხუმრობად ჩაუთვლიათ.

ადვილი ასახსნელია ყმაწვილ სოსო ჯულაშვილის ეს განცხადება.

ჯერ ერთი, მაშინ (და შემდეგაც — საუკუნეთა გასაყარზე განსაკუთრებით) განათლებული ახალგაზრდობა ისე იყო ლიტერატურით გატაცებული, რომ თავიანთ მომავალს ისტორიული პიროვნებების თუ მხატვრული ნაწარმოებების გმირთა ცხოვრების ანალოგიურს წარმოიდგენდნენ.

რევოლუციური რომანტიზმით იყო დამუხტული ის თაობა.

არც სოსო ჯულაშვილი, არც მისი თანატოლები გამონაკლისები არ იყვნენ.

ყმაწვილ სოსოს, უნდა ვიფიქროთ, ნაპოლეონის იმპერატორობა, ქვეყნის მეუფება კი არ ხიბლავდა, არამედ ის გმირული სანყისი, თავდადება, ის დაუოკებელი მისწრაფება, ცოდნა და გაქანება, რომლის წყალობითაც შეძლო კორსიკელმა ახალგაზრ-

და კაცმა საფრანგეთის ისტორიის მდინარების ახალი კალაპოტით წარმართვა, ახალ პრინციპებზე დაფუძნებული სახელმწიფოს შექმნა და განმტკიცება.

წლების შემდეგ უთუოდ ასეთი გატაცების, ასეთი რევოლუციური რომანტიზმის გავლენით შეარჩია ახალგაზრდა რევოლუციონერმა სოსო ჯულაშვილმა თავისი პარტიული ფსევდონიმი — კობა. ეს ცნობილი და მისი ბიოგრაფების მიერ კარგად ახსნილი ფაქტია. შეარჩია და შერჩა, რის დადასტურებასაც იპოვით თუნდაც მემუარულ ლიტერატურაში: კლიმენტ ვოროშილოვი სწორედ ამ მეტსახელით მიმართავდა უკვე ხალხის ბელადად აღიარებულ, პარტიის გენერალურ მდივანს, უზარმაზარი იმპერიის მმართველს იოსებ სტალინს — კობა!

პოლიტიკურს ნევრებიდან სხვა ვერავინ ბედავდა სტალინთან ასე „გაშინაურებას“.

ქალბატონ შუქურას ერთ-ერთ გაზეთში რამდენიმე წლის წინათ ამოუკითხავს, რომ ალექსი კოსიგინთან, შემდგომში საბჭოთა კავშირის მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარესთან, რომელიც სტალინის დაწინაურებული იყო, „ვერტუშკით“ — სამთავრობო ხაზით — დაურეკავს იოსებ ბესარიონის ძეს.

კოსიგინი ადგილზე არ ყოფილა, ყურმილი მის თანაშემწეს აუღია და წესისამებრ უპასუხია, რომ უსმენს თანაშემწე ლუკაშვილი.

პაუზა.
შემდეგ კი სტალინის დამახასიათებელი ყრუ ხმით შეკითხვა:

— ლუკაშვილი... იზ გორი? კოსიგინის თანაშემწეს დაუდასტურებია — დიახ, გორიდან ვარო.

კვლავ პაუზა... ბელადს, ეტყობა, თავისი სიყმაწვილის წლებმა გაურბინა თვალწინ და — ტელეფონის წყვეტილი ზუმერი — სტალინმა ყურმილი დაკიდა.

ის ლუკაშვილი — ერეკლე, საშა ბებიის ერთ-ერთი ძმის ვაჟი იყო, — დაასრულა საუბარი ქალბატონმა შუქურა თალაკვაძემ.

არმაზ სანეგლიძე

**მაშინ ნეკა თითი ასწია და გვითხრა:
— ხომ ხედავთ ამ ნეკა თითს?
ვხედავდით.
გავა დრო და ჩემთან შედარებით
ნაპოლეონ ბონაპარტი ამ ნეკის ხელაც
არ გამოჩნდება.
გასცინებიათ მაშინ ბავშვებს,
ხუმრობად ჩაუთვლიათ.**

ელიზბარ ჯაგელიძე

საჯარო ნერილი ბატონ ირაკლი ღარიბაშვილს

ბატონო ირაკლი, დარწმუნებული ვარ, რომ სხვათაგან განსხვავებით თქვენ გიყვართ საქართველო და ქართველი ხალხი და მათი სიკეთე გნადიათ. ყოველ შემთხვევაში, ჩემი აღქმით, თქვენ ბრძანდებით ის პოლიტიკური მოღვაწე, რომელსაც არ გსურთ, საკუთარ ბედნიერებასა და კარიერას გადააყოლოთ მრავალ ქარცეცხლში გამოვლილი, მაგრამ დღემდე ვინაობაშერჩენილი ჩვენი ერი.... დღეს, როდესაც გლობალისტურ-მასონური, ანტიეროვნული წარღვნა წაღვევით ემუქრება და დედამიწის პირისგან აღგვას უპირებს ჩვენ მცირერიცხოვან, მაგრამ უძველესი ცივილიზაციის მქონე და, ვიტყვოდი, ამ ცივილიზაციის შემქმნელ ერს, გადავწყვიტე, როგორც ასაკოვანმა და მრავალჭირნახულმა კაცმა, ჩემიული თვალთახედვა მოგახსენოთ ამ პრობლემის თაობაზე. იმედია, ამას კადნიერებაში არ ჩამომართმევთ და ვინძლო ზოგიერთი თვალსაზრისი გაიზიაროთ კიდევ...

(დასასრული. დასაწყისი იხ. „ისტორიული მემკვიდრეობა“ №9)

დ) კულტურისა და განათლების თაოსატუხი

დღეს აშშ საქართველოში „მშვიდობის გზით“ რომ გაბატონებულია და, ილიას სიტყვებს გავიმეორებ, „მიუღია ყოველგვარი აღმატებული უფლებრივი და ეკონომიკური უპირატესობა აღმოსავფვრელად ადგილობრივი კულტურისა, ჭკუა-გონების მოღვაწეობისა, ეკონომიკურის და პოლიტიკურის დამოუკიდებლობისა“, ვგონებ, უდავო ჭეშმარიტებაა და, ვინც ამას ვერ აღიქვამს, ან უმეცარი ბრიყვია, ან ბრმა და ყრუა, ანდა გაქნილი და გაიძვერა თაღლითია!

ამერიკის ერთ-ერთი უმთავრესი მიზანი ადგილობრივი კულტურის აღმოფხვრა და მის ნაცვლად მულტიკულტურის დამკვიდრებაა, რადგანაც ამ გზით, სულ მცირე, ქვეყნის სუვერენიტეტი „ითქვიფება და იკარგება სხვადასხვაგვარ მულტიკულტურულ ასოციაციებში (ა. კოლიევი), ესეც არაა საიდუმლო!

ამის თაობაზე არა ერთ პოლიტოლოგს, სოციოლოგსა თუ კულ-

ტურის მკვლევარს გამოუთქვამს თავისი თვალთახედვა. რადგანაც მავანი ლიბერალტ-კოსმოპოლიტილიას ყავლგასულად მიიჩნევს, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, აქვე მოვიხმოთ შეხედულებანი იმ მზაროვნეთა, რომელთაც ეს მართლაც ყავლგასულნი ვერ დაინუნებენ: აი, რას გვაუნყებს ა. ნაზარჩუკი თავის ერთობ საყურადღებო ნაშრომში: „ახალი საკომუნიკაციო შესაძლებლობანი (ტელევიზია, კომპიუტერიზაცია და მისით — ე. ჯ.), რომლებიც გამოყენებულია პირადი სტრატეგიულ-ეგოისტური მიზნებისთვის, გლობალიზაციის ლიდერებს ანიჭებს არა მხოლოდ კერძო ეკონომიკურ და პოლიტიკურ ძლევამოსილებას, არამედ ავიწროებს, ზოგიერთ შემთხვევაში კი, ანგრევს კულტურებსა და საცხოვრისებს, რაც საფუძველია ლოკალური საზოგადოების თანაარსებობისა. გლობალური კულტურის ჩარჩოებში — კულტურის დომინირების საკითხი — ეს არის კულტურისა და თანასაზოგადოების გადარჩენის პრობლემა“.

ურიგო არ იქნება, აქვე მოვიხმოთ ცნობილი ამერიკელი „ეკო-

ნომიკური მკვლელის“ ჯონ პერკინსის თვალთახედვა სკოლებსა და მასობრივ ინფორმაციაზე „კორპორატოკრატის“ ზემოქმედების განუსაზღვრელი ძალის შესახებ. მკვლევარის აზრით, ამ ძალამ მიიყვანა ამერიკა იმ ზღვრამდე, როცა „მსოფლიო ამერიკული კულტურა“ „გადაიქცა ურჩხულ-მანქანად, რომელიც განუწყვეტლივ შთანთქავს სულ უფრო მეტ სანავას... ბოლოს და ბოლოს, ის ანადგურებს ყოველივეს და ყველაფერს, რაც მას გარს არტყია და, როცა სხვა არჩევანი აღარ დარჩება, დაიწყებს თავისივე თავის შთანთქმას.

გავიხსენოთ ცნობილი ამერიკელი ეკონომისტისა და პოლიტოლოგის — ლინდონ ლარუშის მრავლისმეტყველი აზრი: „ყველაზე მეტად ოლიგარქებს აშინებთ ნაციონალური (ეროვნული — ე. ჯ.) სახელმწიფოები. ისინი მიეჩვივნენ, ისე მოექცნენ ხალხს, როგორც უტვინო პირუტყვებს, რომლებიც მორჩილად მიბოდილობენ იქით, საითაც მიერეკებიან. მაგრამ XX საუკუნეში ამ „პირუტყვებმა“, ჯერ ერთი, დაიწყეს ჯეროვანი განათლების მიღება

და, მეორეც, თანამედროვე მეცნიერების მიღწევების წყალობით შესამჩნევად იმატა მათმა შობადობამ. ამან კი საფრთხე შეუქმნა ოლიგარქთა ძალაუფლებას. თუკი ხალხს განათლებას მივცემთ, მათი მონებად ქცევა ხომ შეუძლებელი გახდება. მეტიც, მმართველი სისტემის მექანიზმში კარგად გარკვეულნი, ისინი მოინდომებენ ოლიგარქიული ხელისუფლების განადგურებას. ამიტომაც მსოფლიო ოლიგარქიას, რომელიც მართავს ქვეყნიერებას, ერთი მხრივ, არ ხელს არ აძლევს მოსახლეობის ზრდა, რადგანაც, რაც უფრო მეტი განათლებული ადამიანი იქნება, მით უფრო გაძნელდება მათი მართვა; მეორე მხრივ კი, იგონებს ხალხის დადაუნების სხვადასხვა მეთოდს. აი, ყველგან რატომ იწერება დაბალი, მდარე ხარისხის მასობრივი კულტურა. აი, მთელ მსოფლიოში რატომ წევნ დაბალი განათლების დონეს და ატარებენ შეზღუდული მშობიარობის პოლიტიკას“.

ვგონებ, ნათლად მხილველთათვის ყველაფერი ცხადია. **აშშ-ის საგარეო პოლიტიკა, რომელიც იღვნის მსოფლიო იმპერიის შექმნისა და ქვეყნიერების ერთპიროვნული მართვისათვის, ესწრაფის, სხვადასხვა ქვეყანაზე მოიპოვოს პოლიტიკური და ეკონომიკური ბატონობა, რომლის მეშვეობითაც ის ანადგურებს ადგილობრივ ტრადიციულ კულტურას და მის ნაცვლად ნერგავს მდაბალ, უსახო და „უკულტურო კულტურას“, რომელიც ადამიანთა მოდგმის სულიერ ამაღლებასა და სრულყოფას კი არ უწყობს ხელს, არამედ მათ დაჩლუნგებასა და გაცხოველებას.** იმავდროულად, ებრძვის ადამიანთა განათლების დონის ამაღლებას და შეგნებულად ამდაბლებს მას, რადგანაც განათლებული და კულტურული ადამიანები ძნელად სამართავი არიან. **მათი კი სურთ, მთელი მსოფლიოს მოსახლეობა პირუტყვად აქციონ, რათა მირე, საითაც მოესურვებათ, იძით გაიღვივონ და გარეკონ. ეს არის საბა-**

ნისტური გზა მსოფლიო საზოგადოების გაცხოველებას, რომელსაც საზოგადოებრივი მოწყობა დადამინაზა არსებული თითქმის ყველა ერის და, უპირველესად კი, საიდუმლო მისიის აღმსრულებელი ქართველი ერის ვინაობისა და თავისთავადობის მოსპობა და წარხოცვა!..

ამიტომაც ე. წ. დასავლეთისა და „დემოკრატიის სიმბოლოდ“ აღიარებული ამერიკის ბრმა თაყვანისმცემლებს შევახსენებთ მაცხოვრის შეგონებას: „ეკრძალენით ცრუნინასწარმეტყველთაგან, რომელნი მოვიდოდნენ თქუენდა სამოსლითა ცხოვართაითა, ხოლო შინაგან იყვნენ მგელ მტაცებელ“ (მათე, 7, 15).

ჰოდა, თუ დროულად შევიცნობთ, რომ ამერიკა ყალბი დემოკრატიის ცრუ წინასწარმეტყველია, ცხვრის ქურქში გახვეული მგელია, რომელიც მოდის ჩვენი ეკონომიკის, პოლიტიკური თავისუფლების, დამოუკიდებელი აზროვნების, კულტურის, განათლების, ზნეობის, რწმენის, ტრადიციების და, რაც მთავარია, ერის ვინაობის დასახრავად და მოსახლეობლად, ხომ კარგი და გაგისახრია! თუ არადა, ისე გაქრება ჩვენი ერი, რომ ვერც კი მოვასწრებთ თვალის დახამხამებას.

პირველსავე სიტყვას რომ მოვიდეთ, **ახალი მსოფლიოს არქიტექტორები კონფლიქტების წარმოქმნის ერთ-ერთ არსებით მიზეზად მიიჩნევენ კულტურულ განსხვავებულობას.** აი, რას გვაუწყებს ამერიკელი ეთნოგრაფი კ. იანგი: „ფართომასშტაბიანი ძალადობა, რომელსაც ადგილი ჰქონდა ბოლო ათწლეულების პოლიტიკურ საზოგადოებაში, უმეტეს შემთხვევაში წარმოიქმნებოდა კულტურული და არა კლასობრივი განსხვავებულობის მიზეზით“. დაახლოებით ამასვე გვაუწყებს იტალიელი სოციოლოგი ა. გრამიში, რომლის აზრითაც „კულტურული ჰეგემონია“, რომლის საფუძველსაც ქმნის არა ეკონომიკური კატეგორიები, არამედ ეთიკურ-პოლიტიკური პრინცი-

პები — საზოგადოების კულტურული თვალსაწიერი, ადამიანთა თვალთახედვას რომ შეიცავს თავად ადამიანზე, სამყაროზე, ტრადიციებზე, მორალსა და რწმენაზე, სრულად განსაზღვრავს სახელმწიფოს სტაბილურობას თუ რღვევას“. ასე რომ, ამა თუ იმ სახელმწიფოზე ჰეგემონიის დამყარება და იქ სრული სიმშვიდის დასადგურება სავსებით არ საჭიროებს იარაღის გამოყენებას, არამედ მოითხოვს „კულტურული ჰეგემონიის“ მოპოვებას და, შესაბამისად, ტრადიციული კულტურების, რომელთაც აქვთ ავტონომია და ცნობიერების საზღვრები, განადგურებას და მის ნაცვლად „მულტიკულტურის“, ანუ ისეთი დაბალი დონის კულტურის გაბატონებას, ეროვნულ ტრადიციებს მთლიანად რომ არის მოწყვეტილი და ჰაერში მოფარფატე ფერად ბუმს ჰგავს.

სამწუხაროდ, უკვე კარგა ხანია, ქართული ტელეარხების მეშვეობით ამგვარმა „უკულტურო კულტურის“ ნიაღვარმა ლამის ნალექა საქართველო: მომღერალთა ხელოვნურად გამართული კონკურსები, რომლებიც, როგორც წესი, უცხოური მუსიკალური ნაწარმოებებით არის დაპროგრამებული, ნიჭიერ ქართველ ბავშვებს იძულებულს ხდის, სიყალბისა და ბრმა მიმბაძველობის მაგალითი გვიჩვენონ, რაც შემსრულებლის ღვთითობძებულ ნიჭიერებას აჩანაგებს და მომავალი თაობის გემოვნებას რყვნის. მეტიც, მათი ცნობიერებისა და ესთეტიკური ალღოს გადაგვარებას უწყობს ხელს; ასევე თანამედროვე ევროპული ცეკვების ფალსიფიკაციაც, რომელშიც ჩართულია ზოგიერთი „ცნობილი“ ხანდაზმული პიროვნებაც, გულისამრევია იმ ადამიანთათვის, რომელთაც მეტნაკლებად ესმით ქართული ცეკვის ტრადიციები. გონებანაგვრილი მავანი „ესთეტი“ გაგვიგულისდება და შემოგვიტევს, რომ ეს ყოველივე საინტერესოა და მრავალი მაყურებელიც ჰყავსო. ჩვენც სწორედ მაყურებლის (უმეტესად ახალგაზრდობის) სიმრავ-

ლე გვადღეობს, რაც, ერთი მხრივ, თანამედროვე საზოგადოების უმდაბლეს გემოვნებაზე მეტყველებს, ხოლო, მეორე მხრივ, ამ ახალგაზრდათა ნათელ პერსპექტივას ეჭვის ქვეშ აყენებს. **მიზანიც „მულტიკულტურის“ გავრცელებისა სწორედ ის არის, რომ ახალგაზრდა თაობა „სატანისტური მუსიკითა და ვაკხანალით“ გარყვანდეს, ესთეტიკური აღქმა დაუჩუბდეს, ტრადიციების, ზნეობისა და რწმენის ბრძოლა ჩაუხშონ.** ამ მხრივ ყურადსაღებია ის კომედიოზები, რომლებიც უკბილო იუმორით გამოირჩევა, მაგრამ სამაგიეროდ ბილნსიტყვაობას ნერგავს მოზარდებში. მთავარი მაინც ის არის, რომ ეს ფარსები ყოველგვარ ეროვნულ ღირებულებას გესლავს და აბუჩად იგდებს. არ უნდა გამოგვეპაროს, აგრეთვე, ამ ტელეგადმოცემებით ანტურაჟი თუ დეკორატიული ელემენტები, რომლებიც სარკასტულ ფონს ქმნის და მათ ბნელ ზრახვებს ნარმოაჩენს. გავისხენოთ თუნდაც „ტაბულას“ ერთ-ერთი ნამყვანის, რომელიც დიდი სიბრძნით არ გამოირჩევა, ზურგს უკან ჩამოშვებული ფარდა, სადაც ქართველის დედა მწვადნამოცმული შამფურებითა და ხინკლით სავსე თაბახით არის გამოხატული. ეს „ტაბულა“ თავის დამფუძნებლებიანად — ცხრა ღობეზე გადამხტარ ნამყვანიანად — რას იმსახურებს, კარგა ხანია, ქართველი საზოგადოებისთვის ცნობილია; სიცრუისა და გარყვნილების წუმპე რომ არის, ესეც არ უნდა იყოს სადავო. ისიც ცხადია, რომ ჭკუადაამჯდარი ადამიანი მისკენ არც კი იხედება. მაგრამ ამჯერად მე სხვა რამ მაინტრესებს: **რატომ დუმს საქართველოს ხელისუფლება? რასა იქმს ქართველი საზოგადოება?! რატომ ითმენს ამგვარ უზნეობას და ქართველთა სინმინდის სიმბოლოს — ქართველის დედის შეურაცხყოფას?! რატომ არ დაახვეს თავზე ამ ტილოს გებელს-ბოკერიას და ლაგამანყვეტილ დულცინეას?!**

რატომ ხმას არ იღებს კულტურის სამინისტრო, რატომ არ გამოთქვამს აღშფოთებას ამგვარი ამორალობისა და ეროვნული ღირსების მასხრად აგდების გამო?! თუმცაღა ეს უკანასკნელი იმგვარი მწერლების ნაწარმოებების თარგმანებითა და უცხოეთში მათი პოპულარიზაციით არის დაკავებული, ისე უხვად აფინანსებს, ვიტყვოდი, ამ „უბორნიის მწერალთა“ შემოქმედებას, რომ არ შეიძლება, ნორმალურ ადამიანს არ აღედრას კითხვა: ეს ჩვენი „კულტურის თავკაცები“ მჭიდრო სულიერ თუ ფიზიკურ კავშირს ხომ არ ამყარებენ „ტაბულას“ სულის ჩამდგმელებთან და, რაც მთავარია, ხელს ხომ არ უწყობენ ჩვენში „მულტიკულტურის“ დაფუძნებას და მდიდარი ქართული კულტურის ამოძირკვასა და გადათელვას?!

სანუხარი ის არის, რომ ამ დამანგრეველ პროცესს, „დემოკრატიის ვარდებითა და ჰაეროვნებით შემკულს“, საზოგადოების დიდი „ტვინგამორეცხილი“ ნაწილი ჯეროვნად ვერ აღიქვამს, ვერ გაუცნობიერებია, თუ რა უბედურება მოაქვს ჩვენი ერისათვის და მას უმნიშვნელო წვრილმანად მიიჩნევს. არადა, ამ „წვრილმანში“ მარხია ძალის თავი!!! ამიტომაც სიფხიზლე ისე გვმართებს, როგორც არასდროს, რათა დავიცვათ ჩვენი კულტურა და გადავარჩინოთ ქართველი ერის ვინაობა, გადავარჩინოთ ჩვენთვის ღვთითბოძებული მაღალი ნიჭიერება და შინაგანი ნატიფი სულიერება, ასე უხვად რომ იღვრება ქართულ ხალხურ ლექსში, სიმღერასა თუ ცეკვაში.

დღეს გეგმიურად და მიზანმიმართულად გაღატაკებულ და ათასგვარი ინფორმაციით გონებადამძიმებულ და ტვინგამორეცხილ ადამიანს, რომელსაც მხოლოდ ერთი საზრუნავიდა აქვს, როგორმე დააპუროს ოჯახი — გამოკვებოს შვილები, აღარ შესწევს უნარი, გააცნობიეროს, თუ რა დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ერის ყოფნა-არყოფნისათვის ამ პრობლემას. სამწუხაროდ, იგი

ნაკლებად ადარდებს, არ ვიცი უცოდინრობის, არ ვიცი — გულმავინყობისა თუ თვითგადარჩენის ინსტინქტისა გამო სხვადასხვა სფეროში მოღვაწე ქართველ ინტელიგენციასაც.

მეტიც, ის არ ანალვლებს არც კულტურის სამინისტროს, რომლის უპირველესი მოვალეობაა ქართული კულტურის დაცვა და გადარჩენა. ანუხებს კი არა, შეიძლება ითქვას, მთელი თავისი აპარატით, მ. სააკაშვილის ზეობის დროს რომ შეიქმნა და **დღესაც აგრძელებს მძლავრობას, უკვე შეფარულად ცდილობს, ხელი შეუწყოს ქართული კულტურის განადგურებას და მის ნაცვლად ამერიკული თუ დასავლური ე. წ. კულტურის დამკვიდრებას.** ამ ინდივიდებს, რომლებიც მოწყვეტილნი არიან ეროვნულ ფესვებს, არად მიაჩნიათ ეროვნული სულიერებით ნასაზრდოები ქართული ხელოვნება, არად დაგიდევენ იმას, რომ ქართულ მრავალხმიან სიმღერას „სულიერ ღირებულებათა საოცრებებს“ შორის საპატიო ადგილი მიაკუთვნეს, ხოლო „ჩაკრულო“ კოსმოსში გუგუნებს და სირინოზთა გალობას ეხმიანება. ავინყდებათ, რომ ნინო რამიშვილისა და ილიკო სუხიშვილის მოცეკვავეებმა ქალური სინარნართა და ვაჟკაცური როკით მთელი მსოფლიო განაცვიფრეს. არც ის ახსოვთ, რომ ქართველმა ზეპირსიტყვიერებამ უამრავი გამოგნებელი პოეტური შედევი დაგვიტოვა. მეტიც, არაფრად მიაჩნიათ ქართული ხუროთმოძღვრების ხელთუქმნელი ძეგლები: ოშკი, ხახული, შატბერდი, ნიკორწმინდა, ბოლნისის სიონი, სვეტიცხოველი, ჯვარი, ბეთანია და მისთ. არ სურთ, არ უნდათ არაფერი, რაც ქართველის ნიჭით არის ქმნილი, ქართული სულით გაბრწყინებული და ცხვირაპრეხილნი, ტუჩებაბზუებულნი ყოველივე ამას ზემოდან დაჰყურებენ: რა არის, ჩვენ ევროპელები ვართ და ევროპულ კულტურას უნდა ვეზიაროთო. ამიტომაც ჩამოლაღეს ინგლისელი ყავლგასული მოცეკვავენი, მოიხმეს ხმაჩახლეჩილი

კუთუნიოს დარი მომღერლები, ათასი ჯურის მუსიკალური ჯგუფები და შეგნებულად შლიან და ურევინ ღვთითობობებულ, ეროვნული სულით გაჯერებულ ქართულ ჰარმონიას.

რას იზამ, ყველას თავისი გზაკვალი და ესთეტიკური აღქმა აქვს. როგორც ამბობენ, გემოვნებაზე არ დავობენ, თუმცა ამ თვალთახედვითაც თუ შევხედავთ პრობლემას, ის, რასაც ისინი თავს ახვევენ ქართველ ხალხს, ესთეტიკური სიღრმისეული აღქმისგან ძალიან შორს დგას. XX საუკუნის უდიდესი მოაზროვნისა და მწერლის — ჰერმან ჰესეს სიტყვებს თუ მოვიშველიებთ, თანამედროვე მუსიკა კლასიკურთან შედარებით „ლორობა“ არის და სხვა არაფერი. ხოლო ღორების ღრუტუნის ემოციური აღქმა ისევ მხოლოდ ღორს შეუძლია და ადამიანს არ ეგების.

საერთოდ, მუსიკის ზემოქმედების ძალა ადამიანის ფსიქიკაზე საყოველთაოდ აღიარებულია, ამიტომაც ის ჯერ კიდევ უძველეს ხანაში გამიჯნული იყო ორად: სულიერების დამამშვიდებელ და სულის ამწენავ მიმართულებებად. პირველი იყო ღვთისადმი მიძღვნილი გალობანი (სერაფიმები და ქერუბიმები, დავითის ქნარი...), მეორე კი ვნებით და ქვენა გრძნობათა აღმძვრელი სატანისტური, ეშმაკისეული ქუხილი (იუბალას ინსტრუმენტული მუსიკა).

ახლა, თუ თანამედროვე მუსიკალურ რეალობას გავიხსენებთ, ერთი უდავო ჭეშმარიტება თვალში გვეცემა: ახალგაზრდებში ერთობ პოპულარულია როკ-მუსიკა, განსაკუთრებით კი მისი სახეობა „მძიმე და შავი, მომაკვდინებელი მეტალი“, რომელშიც წამყვანი ადგილი უჭირავს ბასგიტარას, განსაკუთრებული სიძლიერით რომ მოქმედებს ადამიანის ტვინის ცენტრზე და აღიზიანებს სექსისა და ძალადობის მგრძნობიარე სფეროებს. საგულისხმოა ის ფაქტი, რომ თავად სოლისტებიც და მაყურებელნიც ტრანსში და ექსტაზში ცვივიან... სოლისტები

სცენაზე იხდიან შარვლებს, შარდს აპკურებენ მაყურებელს, უჩვენებენ უკანალებს და ამას ყოველივეს აღტყინებაში მოჰყავს მაყურებელი... იმავდროულად სატანისტური სიმბოლოებით „გამშვენიერებულია“ სასცენო დეკორაცია: ბოლი, ელვა, ცეცხლი, ხუთქიმიანი ვარსკვლავი, მართლმადიდებლური ჯვრის თავდაყირა გამოსახულება და მისთ. **მოკლედ, ეს არის ლაგამანყვეტილი სატანისტური აღლუმი, რომელსაც, ხილული ეფექტების გარდა, თან ახლავს „შებრუნებული ჟღერადობა“, რაც ხორციელდება მაღალი სიხშირის ხმოვანებით და მაგიური სიტყვებით (იან ვან ჰელზინგი) და ემსახურება მხოლოდ ერთ მიზანს: ახალგაზრდის სულის გადაგვარებას და მისი ცნობიერების დამონებას. ამას ემატება ექსტაზური საშუალებანი, რომელიც უზომო რაოდენობით ვრცელდება აღტყინებულ საზოგადოებაში და ვიღებთ სრულ ვაკხანალიას, ყოველგვარი სირცხვილის გრძნობის დაკარგვას და აღვირახსნილ სექსუალურ გარყვნილებას.** არსებითი მაინც ის არის, რომ დისკოთეკების გამართვისას მოცეკვავენი მთლიანად კარგავენ თავის თავზე კონტროლს და რას სჩადიან, თავადაც არ უწყიან. **საბოლოო ჯამში, ვიღებთ „დაკარბულ თაობას“, რომელსაც აღარ აინტერესებს არც მამული, არც მოყვასი, არც მეგობარი,**

არც ნათესავი და არც რადამიანური თვისება, მას რომ ცხოველის ბუნაგიდან ამოიყვანს და ისევ ადამიანის სახეს დაუბრუნებს.

სიტყვამ მოიტანა და აქვე ვიტყვი, ის „კაზანტიპი“, რომელიც განხორციელდა საქართველოში ვიღაც ჩიტირეკია სიგუას ინიციატივით, სწორედაც რომ ზემორე ხსენებული „სატანისტური ვაკხანალია“ და მისი მიზანი არა ფინანსური მოგება, არამედ ქართველი ახალგაზრდობის გარყვნა და გადაგვარებაა მხოლოდ.

ასე რომ, ზემონამოჭრილი საუბარი ესთეტიკური გემოვნების თაობაზე ამჯერად უადგილოა და ყურით მოთრეული. ჭეშმარიტება კი ის არის, რომ საქართველოში მიზანმიმართულად და გეგმაზომიერად მკვიდრდება მულტიკულტურა, რომელსაც ასაზრდოებს ოდენ ერთი მიზანი: ქართველი ახალგაზრდების გათახსირება და გადაჯიშება!..

საქართველოს კულტურის სამინისტროს, როგორც ქართული სულიერების დამცველის, უპირველეს საზრუნავად უნდა იქცეს ქართული ტრადიციების, უძველესი ცივილიზაციის დაცვა და გადარჩენა. თუ ის ამას არ იქმს, მაშინ უნდა ვაღიაროთ, რომ არა ქართული კულტურის ქომაგ და დამცველ ორგანიზაციასთან გვაქვს საქმე, არამედ იმ კოლაბორაციონისტ ძალასთან, რომელიც ჩვენი არაკეთილმოსურნე „მე-

გობრების“ ნებას ასრულებს და ანგრევს ეროვნული სულიერებისა და უძველესი ცივილიზაციის საგანძურს. ხოლო მისი წარმომადგენელი ყვავე-ყორნებს მოგვაგონებენ, ჩხავილით რომ აყრუებენ საოცარ მისტიკურ, იდუმალ სამყაროს.

როცა ამ წერილს ვამთავრებდი, შეიცვალა კულტურის სამინისტროს ხელმძღვანელობა, მაგრამ ამ ცვლილებებს, ვფიქრობ, სასურველი შედეგი არ მოჰყვება: ჯერ ერთი, მოადგილის პოსტს ინარჩუნებს გუშინ „ნაციონალების“ თავგადაკლული ქომაგი, დღეს „ქართული ოცნების“ ჰანგებზე მოჭიკჭიკე მ. ბერიკაშვილი, რომელმაც თავისი მოღვაწეობით უკვე დაამტკიცა, რომ მას ქართული კულტურის პრობლემები დიდად არ ანალვლებს და ოდენ თავისი კეთილდღეობით არის დაკავებული. იმავდროულად მინისტრის პოსტი დატოვა პატიოსანმა, მრავალჭირნახულმა ადამიანმა, რომელსაც ქართულად უძგერდა გული. მისი ადგილი კი დაიკავა გიორგაძემ. ამ კაცის ნიჭსა და შესაძლებლობებს ვერ შევაფასებ, რადგანაც მისი ცხოვრება-მოღვაწეობის შესახებ ცოტა რამ მსმენია. მაგრამ ის კი გამიგია, რომ სააკაშვილის ერთგული ყმა იყო, რაც თავისთავად ჩემთვის მრავლის მთქმელია. როგორც ამბობენ, გამოცდილი შოუმენი და გამობრძმედილი მენეჯერიც არის, რომელსაც ძალუძს, უცხოეთიდან მოიწვიოს ცნობილი მუსიკოსები და მომღერლები და სარფი-

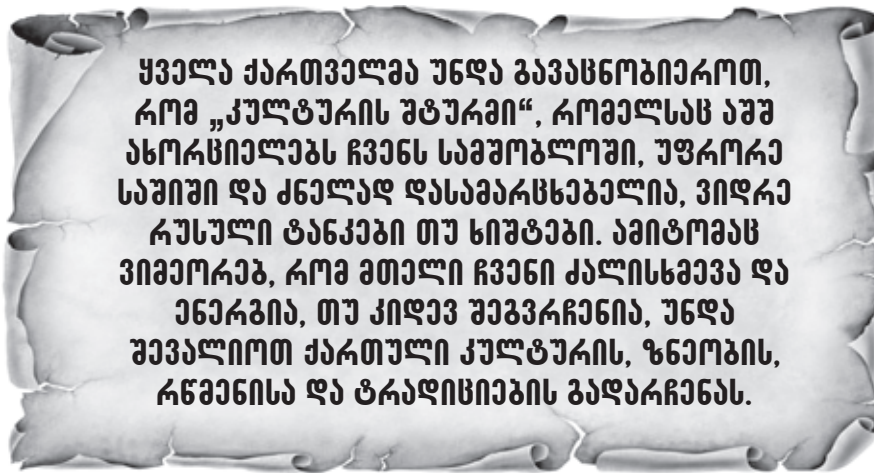
ანი, მომგებიანი კონცერტები გამართოს. ეს თავისთავად ცუდი როდია, მაგრამ ჩვენ დღეს შოუმენები კი არ გვჭირდება, არამედ იმგვარი კაცი, რომელიც მოზღვავებული უხამსი კულტურის ნიაღვარს წინ აღუდგება, ჩვენს კულტურას, ცივილიზაციას ნალექვისგან იხსნის. ყველა ქართველმა უნდა გავაცნობიეროთ, რომ „კულტურის შტურმი“, რომელსაც აშშ ახორციელებს ჩვენს სამშობლოში, უფრო რე საშიში და ძნელად დასამარცხებელია, ვიდრე რუსული ტანკები თუ ხიმტიები. ამიტომაც ვიმეორებ, რომ მთელი ჩვენი ძალისხმევა და ენერჯია, თუ კიდევ შეგვრჩენია, უნდა შევალთ ქართული კულტურის, ზნეობის, რწმენისა და ტრადიციების გადარჩენას. და, თუ ჩვენ ეს ვერ შევძელით, მაშინ იმასაც უნდა შევეგუოთ, რომ ქართველი ერის არსებობა უკანასკნელ დღეებს ითვლის.

ბანათლება და მეცნიერება

ეროვნების თვითობის და ვინაობის გადარჩენისთვის უაღრესად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება განათლებასა და მეცნიერებას, რომლებიც ასევე ძლიერი შტურმისა და თავდასხმის ობიექტებად იქცა. 1990-იან წლებში ეროვნული ხელისუფლების დამხობის შემდგომ პირველი, რასაც დაუნდობლად შეუტიეს, ეს იყო განათლების სფერო, რომელსაც საბოლოოდ მეცნიერების დამცრობა

და აბურად აგდება მოჰყვა. კვლავაც უნდა გავისხენოთ დიდი ილია, რომლის აზრითაც, „ჩვენ ძვალ-რბილში გამჯდარი“ უმეცრება შეუბრალებლად ღრღნის ერის სიცოცხლესაც და ჩვენსაც და ამ სენს მხოლოდ დაამარცხებს განათლების კენ ლტოლვა. მეტიც, ილია ჩვენი ცხოვრების წინამძღვრად მიიჩნევს ცოდნას, რომელიც ხმაღზე და ზარბაზანზედაც უფრო რე ჭრის. ამიტომაც ის ფიქრობს, რომ „ლონიერია და ჭირთმძღვევლია ის ადამიანი, ვისაც ჭკუა ცოდნით მოურთავს, ცოდნით აუყვავებია, ცოდნის ძუძუთი გაუზრდია“. სწორედ ამის გამო ის ცოდნას ისეთ „მადლიან სიმდიდრედ“ მიიჩნევს, რომ, „რაც უნდა ბევრს დაურთავს, ბევრს უნილალო, შენ არა დაგაკლდებარა, თუ არ მოგემატება“. ცოდნა მას ანთებულ სანთელს აგონებდა მრავალმხრივ, მხოლოდ ერთ რამეში — არა: სანთელი, როცა იქნება, ჩაინვეება და გაქრება, ხოლო „ერთხელ ანთებული ცოდნა კი — თავის დღეში არა: მამიდან შვილზე გადადის, შვილიდან შვილის-შვილზე“. და ასე და ამგვარად თაობიდან თაობას გადაეცემა. მოკლედ, ჩვენი სულიერი მამის აზრით, ცოდნაა ის ძალა, რომელიც ერის უკვდავებას ასაზრდოებს, ცოდნის ჩირაღდნის ჩაქრობა კი ერის სიკვდილს იწვევს, ამიტომაც ბრძანებდა იგი: „განათლების საქმეში განათლების მეტი არავინ რა შეუროს და წმიდა რამ არ ამღვრიოს“.

სამწუხაროდ, ეს ჭეშმარიტება ჩვენზე უკეთ გააცნობიერეს ახალი მსოფლიოს მშენებელმა სოციალურმა ინჟინრებმა. ისინი უმალ გაერკვნენ არსებულ ვითარებაში, მოინდომეს ჩვენი ცოდნის ჩირაღდნის ჩაქრობა და განათლების საქმეში თავისი ბინძური პოლიტიკა ჩართეს, რომელსაც ჩვენი უნიგნური, ბნელი ხელისუფლება წინ კი არ აღუდგა, არამედ, პირიქით, რაც ძალი ჰქონდა, შეუბერა და შეუბერა, რომ როგორმე ცოდნის სანთელი ჩაექრო და გაექრო... თავი და თავი ის არის, რომ გა-

ნათლების ე. ნ. რეფორმების ინიციატორად მოგვევლინენ აშშ და მისი უძღვები შვილი სოროსი, რომელმაც თავისი ავანტურისტული პროგრამის განხორციელება დაავალა დოლარის სიმწვანით თვალაჭრელებულ და სულგაყიდულ „განათლების მესვეურებს“, ტყავიდან რომ ძვრებოდნენ, რათა მათი დამფინანსებელი ბატონის ყოველგვარი სურვილი და ნება აღესრულებინათ. სხვათა შორის, ამასვე იქმნოდა ის რუსეთში, სანამ არ გააპანდურეს იქიდან. თუმცა, და მან მოასწრო და გარკვეული დალი დაასვა რუსეთის განათლების პროგრამას. სწორედ ამ ფაქტს უნდა მივანერო ის, რომ ქართული და რუსული სასკოლო პროგრამები საოცარი სიზუსტით ემთხვევა ერთმანეთს.

ამ შემთხვევაშიც თავი იჩინა ჩვენი „რეფორმატორების“ „ბრმა მიმბაძველობამ“: **მათ ის ამერიკული სისტემა გადმოიღეს, რომელიც ქართული განათლების დონეს კი არ ამაღლებდა, არამედ, პირიქით, ანგრევდა იმ საძირკველსაც, რომელზეც აშენებული იყო ეროვნული ცნობიერება.** თუმცა, თუ უფრო ღრმად ჩავწვდებით საქმის არსს, მაშინ ჩვენი „განათლების მესვეურთა“ „რეფორმატორობა“ არც მიმბაძველობითა და არც უმეცრებით აიხსნება. ისინი გააზრებულად ახორციელებდნენ იმ მიზანს, რაც აშშ-ის განათლების სისტემაში, როგორც „თანამედროვე პოლიტიკის შემქმნელ კონცეფციაში“, არის ჩადებული. **ის მიზანი, რომლისგანაც არაერთგზის აღვნიშნეთ, სხვა არაფერია, თუ არა მცირე თუ მრავალრიცხოვანი ერაზის განათლების ერთხელოვნურ ყალიბში მოქცევა, მათი ცნობიერების სპეციფიკური ნარხოცვა, განადგურება და მის ნაცვლად საკუთარს დანერგვა.**

აბა, სხვაგვარად როგორ უნდა ავხსნათ ის ფაქტი, რომ ამერიკის განათლების სისტემა, რომელიც „დაპროგრამებული იყო თვითგანადგურებაზე“ (ჯ. კოლემანი) და აღექსანდრე კინგის ძალისხმე-

ვით ყველაფერი გაკეთდა იმისათვის, რათა ამერიკელ ახალგაზრდობას სათანადო განათლება არ მიეღო და საერთოდ, ისეთ დონეზე დაეშვა, რომ „მას ძნელად შეიძლება ენოდოს განათლება“ (ჯ. კოლემანი). ახალი განათლების არქიტექტორებმა ის სხვა ქვეყნებისათვის სავალდებულო და მისაბაძ პროგრამად აქციეს და წარმატებით განახორციელეს იმგვარ განვითარებად ქვეყნებში, როგორცაა: უგანდა, ნიგერია, კამბოჯა და, ასე განსაჯეთ, საქართველო. სამწუხაროა, რომ ამ პროცესს ახორციელებს და წარმართავს ე. ნ. არასამთავრობო ორგანიზაცია RTT-ინტერნეტი, რომელმაც ზემოხსენებულ ქვეყნებში წარმატებით გაართვა თავი დასახულ მიზანს. არ ვიცი, სხვა როგორ აღიქვამს ამ ფაქტს, მაგრამ ქართველი ერისათვის იგი უდავოდ ღირსების შემლახავია და შეურაცხმყოფელი: ჯერ ერთი, ერი, რომლის კულტურის ისტორია მრავალი ათასწლეულის მიღმა იღებს სათავეს და რომელსაც კაცობრიობის ცივილიზაციის საგანძურში მნიშვნელოვანი წვლილი აქვს შეტანილი, ახლად წამოჩიტული და ჯერაც გონს ვერმოსული ხალხების დონეზე არ უნდა დაეყვანათ და, მეორეც, თავად ამერიკასაც, რომლის კულტურის ისტორია 200 წელსაც არ ითვლის, არ უნდა ჰქონდეს პრეტენზია, ქართველ ხალხს განათლების სტატუსი განუსაზღვროს და დაუდგინოს.

თუმცა ამერიკას, როგორც მსოფლიოს №1 ქვეყანას, შენი სულერი წარსული სულაც არ აინტერესებს, აინტერესებს კი არა, აღიზიანებს. შესაბამისად, მისი ამოშანთვაც სწადია და იქმს კიდევ ამას. გასაკვირია, მაგრამ ფაქტია, რომ ქვეყანამ, რომელიც, 90-იანი წლების მონაცემებით, განათლების თვალსაზრისით, 39-ე ადგილზე გამოვიდა, ამ სფეროშიც მონიდომა მსოფლიო ლიდერობა და მსოფლიოს გადასწვდა, რათა ბნელი ქვეყნები „განათლებინა“.

საერთოდ, აშშ-ის განათლების სისტემაში წინ წამოწეულია

ცხოვრებისეული პრაგმატიზმი, შესაბამისად ისეთი მორალური კატეგორიები, როგორც არის: უსამართლობა, სიხარბე, მომხვეჭელობა და ძალადობა, თუკი ისინი ხელს უწყობენ პიროვნების კეთილდღეობას, სავსებით მისაღებია. მეტიც შეიძლება ითქვას, ეს მოდელი უფრო მაღლა აყენებს ცხოველურ ინსტინქტებს, ვიდრე სულიერ მხარეს. **ყველაზე საგულისხმო მაინც ის არის, რომ ამერიკული განათლების კონცეფცია ებრძვის და საწყისშივე აშთობს ყოველგვარ ეროვნულ თუ ეთნიკურ თვისობრიობას და განსხვავებულობას. ერთი სიტყვით, ეს სისტემა ზრდის და აყალიბებს არა ღვთისმოსავ, ზნეკეთილ და ერისა და ქვეყნის მოყვარე პიროვნებას, არამედ საკუთარ ნებანავგრილ, უსულგულო ადამიანს, რომელიც ხელისუფლების მიერ რობოტივით იმართება და მოქმედებს.** ახლა ბუენოსაისის პოპულარულ ნაშრომს — „ტექტოტრონულ ერას“ თუ გავიხსენებთ, დავრწმუნდებით, რომ შემოთავაზებული მოდელის საბოლოო მიზანია, მოახდინოს ადამიანის ერთგვარი კლონირება, რათა შექმნას „რობოტოიდი“, ანუ ერთგვარი მოძრავი არსება, რომელიც გარეგნულად იქნება ადამიანი, იმოქმედებს როგორც „ადამიანი“, მაგრამ ადამიანობისგან ძალიან შორს იქნება. უფროვე ცირკის განვრთნილ ცხოველს ემსგავსება, მორჩილად რომ ასრულებს მომთვინიერებლის ნებისმიერ ბრძანებას.

აქვე ისიც უნდა დავძინოთ, რომ სწავლების პროგრამა, რომელიც დღეს ინერგება ქართულ სინამდვილეში, თავად ამერიკაში შექმნილი იყო ძნელად აღსაზრდელი ბავშვებისთვის და სავსებით არ ესადაგება ქართველი ბავშვის ნათელ გონებას... სწორედ ამ პროგრამის მეშვეობით ბავშვი შეგნებულად მოსწყვიტეს ეროვნულ ნიდადაგს, დაავიწყეს ისტორიული წარსული და სახელოვან მამულიშვილთა სახეები, ეროვნული ტრადიციები და ღირებულებანი, ჩაუკლეს რწმენა, რომელმაც

დღემდე შემოინახა ჩვენი ერის ვინაობა. სამაგიეროდ, ჩაუნერგეს სიყვარული ათასი ჯურის სექტებისადმი. მეტიც, შეუფერებელ ასაკში მოზარდებს „სექსუალური ცხოვრებისთვის“ ამზადებენ. ალბათ, ამიტომაც ჩვენი დიდი განმანათლებლის და, შეიძლება ითქვას, „ქართველთა მასწავლებლის“ — იაკობ გოგებაშვილის უნივერსალური აღმოჩენა ანბანისწავლებისა, რომელიც „აი ია“-ს სარკისებური მიმართების ესთეტიკურ და პედაგოგიური სიბრძნის გამაოგნებელ მწვერვალად შეიძლება მივიჩნიოთ, განდევნეს სასწავლო პროგრამიდან და მის ნაცვლად, მაპატიოს უფალმა და ჩვენი დიდი წინაპრის სულმა, ლამის ასო და საშო, შესაბამისი მხატვრული და ფოტოგრაფიული გაფორმებით დაამკვიდრეს. ვისაც მოხმობილი მაგალითი საეჭვოდ მიაჩნია, გადახედოს სახელმძღვანელოების დონეს, რომელიც ესთეტიურობისა და ზნეობრიობის დაცემისა და გადაგვარების საუკეთესო ნიმუშია და თავად დარწმუნდება, რასთან გვაქვს საქმე.

ერთი სიტყვით, ჩვენი „დიდი მეგობრის“ და კიდევ უფრო დიდი „კეთილმოსურნის“ — სოროსის დაულაღავი გარჯისა და საქართველოს სულწაბილწულ „განათლების მესვეურთა“ თავგამოდების შედეგია ის, რომ დღეს საჯარო სკოლებში საოცრად დაეცა განათლების დონე, თითქმის აღარ ასწავლიან ქართულ ენასა და ლიტერატურას, საქართველოს ისტორიას. მეტიც, ყველა ის მხატვრული ქმნილება, ეროვნულ-პატრიოტულ სულს, ეთიკურ-რელიგიურ მრწამსს რომ უღვივებდა მოზარდს, გააქრეს სწავლების პროგრამებიდან. სულ ახლახან განდევნეს რაფიელ ერისთავის საოცარი ლექსი „ხევსურის სამშობლო“ (!!!), რაც იმის აშკარა დასტურია, რომ **სოროსიზაცია, რომორც ანტიეროვნული ჭირი, დღესაც თავს იჩენს ქართულ სკოლაში!**.. უფრო მძიმე და უარესი ვითარებაა საბუნებისმეტყველო დარგ-

ბის სწავლების თვალსაზრისით. მოკლედ, **„დიდი მეგობრის“, ამერიკის მიზანი — ქართველი მოზარდი დაუნის დონეზე დაიყვანოს — მისი უძლები შვილის, სოროსისა, და „ქართველი სოროსისტების“ ხელდასხმით მიღწეულია.** აბა, სხვაგვარად როგორ ავხსნათ ის ფაქტი, რომ ამ ბოლო ხანს ჩატარებული გამოკითხვით ქუთაისისა და გურიის სკოლების მალალი კლასის მონაფეხები ვერ კითხულობენ ტექსტს, მეტიც, ნაკითხულს ვერ იგებენ. ამაზე უფრორე უმეცრება წარმოუდგენელია, როცა მოზარდმა არ იცის, ვინ დაწერა „ვეფხისტყაოსანი“ ანდა „გამზრდელი“ თუ „დიდოსტატის მარჯვენა“. თავზარდამცემია, როცა ვაჟა-ფშაველას ძეგლი აკაკი წერეთლისა ჰგონია, თავად აკაკის კი კომპოზიტორად მიიჩნევს, ხოლო შეგჩენკოს ქანდაკებას ილიას ძეგლად აღიქვამს!..

დიახ, ეს ყოველივე სასაცილოა, თავზარდამცემი რომ არ იყოს და ქართველი მოზარდის გონების სრულ დაჩლუნგებაზე არ მეტყველებდეს.

მაგრამ განათლების რეფორმა, რომელსაც მართებულად უწოდებს „სიკვდილის პროგრამა“, ამით როდი დამთავრდა. მან სკოლიდან უმალღეს სასწავლებლებსა და უნივერსიტეტებში გადაინაცვლა. თუ სკოლის გარდაქმნას შედარებით სიფრთხილით ეკიდებოდნენ, უმალღესები პირდაპირ შტურმით აიღეს და ყოველგვარი მიკიბ-მოკიბვის გარეშე დაუნყეს ნგრევა: თუნდაც გავიხსენოთ, რადამართეს ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტს, რომელსაც ყველა ქართველი ახალგაზრდა აღიქვამდა ტაძრად, სადაც არაოდენ ღრმა განათლების მისაღებად მიდიოდა, არამედ ეროვნული სულის მასაზრდოებელი იდეის გასათავისებლად და სულიერი შიმშილის დასაოკებლად.

უპირველეს ყოვლისა, გააუქმეს უნივერსიტეტის ავტონომია, გააუქმეს დიდი სამეცნიერო საბჭო და დაამკვიდრეს პრეზიდენტის

მმართველობა, რომელმაც „მიხუინური“ რეფორმები გაატარა: ა) გაუქმდა ფაკულტეტები. უფრო სწორად, ყოვლად უსაფუძვლო შერწყმა განხორციელდა და 26 ფაკულტეტის ნაცვლად მივიღეთ ე. წ. ექვსი მიმართულება; ბ) გააუქმეს კათედრები, სამეცნიერო და სასწავლო პროცესის მთავარი კერა; გ) გაუქმდა სამეცნიერო ნაწილი (ორგანიზმი), რომლის გარეშეც უნივერსიტეტი კარგავდა მთავარ საუნივერსიტეტო ფუნქციას; დ) დახურეს რუსთველის, ილიას, აკაკის, ვაჟას, კონსტანტინე გამსახურდიას და სხვათა სახელობის კაბინეტები, რომლებშიც ერთობ მნიშვნელოვანი სამეცნიერო კვლევები მიმდინარეობდა; ე) შეწყვიტეს მთელი რიგი უაღრესად მნიშვნელოვანი დისციპლინების სწავლება; ვ) ფაქტობრივად, გაუქმდა ფუნდამენტური ცოდნის დაუფლება და ნორმალური სწავლების პროცესი; ზ) გაუქმდა სამეცნიერო ხარისხების დაცვის მკაცრად გამიჯნული ნორმები და მოთხოვნები; თ) გაუქმდა სამეცნიერო ნოდებები და თანამდებობები: ლაბორანტი, უფროსი ლაბორანტი, მასწავლებელი, დოცენტი, პროფესორი, კათედრის გამგე და სხვ.; ი) გაათავისუფლეს დაუნჯებული მეცნიერი, გამოცდილი ორგანიზატორი და გამოზრდმედილი რექტორი როინ მეტრეველი, რომელმაც უმძიმეს პერიოდში, 13 წლის მანძილზე უნივერსიტეტს სახე არ დაუკარგა, და მის ადგილას წამოასკუპეს ერთმანეთზე უბირი და უმეცარი პიროვნებები: ლორთქიფანიძე, ხუბუა, კვიციანი... კ) დაბოლოს, ყოველგვარი მობოდიშების გარეშე უნივერსიტეტიდან გაყარეს სამი ათასზე მეტი თანამშრომელი, მათ შორის სახელგანთქმული მეცნიერები, თავიანთი დარგის კორიფეები, დიდი პედაგოგიური გამოცდილებისა და სტაჟის მქონენი; ლ) ჩაატარეს უკანონო ე. წ. კონკურსი, რომელსაც წარმართავდნენ განათლების სამინისტროს, „თავისუფლების ინსტიტუტისა“ და სოროსის „ლია საზოგადოება — საქართველოს“

ყოველად დაბალი დონის უვიცი ნარმომადგენელი. მოკლედ, ჩატარეს უნივერსიტეტის სოროსიზაცია და „მიხუინიზაცია“, რომელმაც უნივერსიტეტი განმინდა იმ ღვანლმოსილი მეცნიერებისგან, რომელთაც სოროსისა და მიშას სურათი არ ჰქონდათ გულზე ამოტვიფრული და არ იზიარებდნენ განათლების ამ დამანგრეველ პოლიტიკას. ერთი სიტყვით, აღასრულეს სოროსის ნება თუ მითითება, რომ უნივერსიტეტი უნდა განმენდილიყო „მეცნიერული ბალასტისგან, ყველასგან — დანყებული პროფესორით და დამთავრებული ლაბორანტით, რომელიც „ურჩობს, არ სურს ქედი მოიხაროს ჩვენი უპირატესობის წინაშე, არ სურს იმუშაოს ჩვენთვის... ვისაც ჯიუტად ამოჩენებული აქვს ეროვნული იდეა და ღირსება, ჩანასახშივე უნდა ჩაიხშონ და ჩაიფერფლონ. ისინი უნდა მოექცნენ იზოლაციაში“ და ასე და ამგვარად „ყოველი ლაბორატორია, ყოველი კათედრა და ინსტიტუტი უნდა ვაქციოთ ჩვენი კადრების სამჭედლოდ... ჩვენი მონინაალმდეგენი გარიყეთ, გააძევეთ!..“

აკი გააძვეს და გარიყეს ამ ნაძირლებმა და უნივერსიტეტი აქციეს სოროსის კადრების სამჭედლოდ, უმეცარი „კმარელებით“, „უნიფხვო“ გოგოების სალალობოდ, როცა ძნელი გასარკვევია, რომელია მამრი და რომელი — მდედრი და მათ პროიფესიონალიზმსა და განათლების დონეზე ხომ ლაპარაკი არც კი ღირს. მოკლედ, ჩვენი ცოდნის ტაძარი უმეცართა სარბიელად აქციეს და მიხუინების მიშას საკერპედ გარდაქმნეს, სადაც აკადემიზმის ნაცვლად თავაშვებული ურწმუნოებისა და სულნამცეცობის ვაკხანალიაა გაჩაღებული.

საბოლოო ეტაპი, რომელმაც უნდა დაავიკრავინოს „სიკვილის პროგრამის“ აღსრულება, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიაა, რომელიც, საყოველთაო აღიარებით, ნარმოადგენს მეცნიერების გუმბათს. მეცნიერება კი, როგორც მოგეხ-

სენებათ, ყოველგვარი განათლებისა და აზროვნების საფუძველთა საფუძველია. შესაბამისად, ამ გუმბათის დაუნგრეველად საბოლოო მიზანი — ქართველი ერის გადაგვარებისა — მიუღწეველი იქნებოდა.

ბუნებრივია, რომ ჩვენი სულის გარდამქმნელი არქიტექტორები კვლავაც ქართველ „მეცნიერთა მესვეურების“ ხელის გამოღებით შეეცდებოდნენ ამ ქართული სულიერების ციხესიმაგრის დალაშქვრას და მის აღებას. შეუდგნენ კიდევ:

უპირველეს ყოვლისა, მეცნიერებათა აკადემია საბჭოთა იდეოლოგიის გადმონაშთად გამოაცხადეს და ათასგვარი ჭორ-მართლის გამოგონებით მოინდომეს მისი სახელის გატეხვა და მისთვის ჩირქის მოცხება. მერე ჩვეული მეთოდით დაიწყეს აკადემიის სისტემის მათეული რეფორმირება, რაც უფრო მეტად დეფორმაცია იყო: აკადემიის მწყობრი სტრუქტურებიდან გამოჰყვეს სამეცნიერო ინსტიტუტები, გაყიდეს მათი შენობები, იავარქმნეს ლაბორატორიები და საცდელი სადგურები, გააპარტახეს მათი ტექნიკური აღჭურვილობა, შეამცირეს მეცნიერთა საშტატო ერთეულები, მათი შემადგენლობა მეოთხედამდე დაიყვანეს. ესეც არ იკმარეს, მეცნიერების ხელფასი ისე დაამცრეს, რომ ნებისმიერი ქუჩის მხვეტავიც არ იკადრებდა, ამ გასამრჯელოს დათანხმებოდა. ამა თუ იმ სამეცნიერო თუ სამრეწველო დანესებულებებში შეკედლებულმა ინსტიტუტებმა ფაქტობრივად შეწყვიტეს არსებობა, რაც მეცნიერული აზროვნების მაცოცხლებელი წყაროების მოშობა იყო.

ყოველივე ამის შედეგად კი გაუჩინარდა მეცნიერული აზრის ნათება: შესაბამისად, სულს ღავავს ივანე ჯავახიშვილის ისტორიული სკოლა; ნადგურდება სავლე წერეთლისა და შალვა ნუცუბიძის ფილოსოფიური სკოლა; გადაგვარება ემუქრება ელფთერ ანდრონიკაშვილისა და გივი ხუციშვილის ფიზიკის სკოლას; გაქ-

რობის პირასაა დიმიტრი უზნაძის ფსიქოლოგიური და ივანე ბერიტაშვილის ფიზიოლოგიური სკოლები; ილუპება ავლიპ ზურაბაშვილის ფსიქიატრიული სკოლა; ჩანადგება არნოლდ ჩიქობავასა და აკაკი შანიძის ენათმეცნიერების სკოლა; უკანასკნელ დღეშია კორნელი კეკელიძისა და ალექსანდრე ბარამიძის ლიტერატურათმცოდნეობის სკოლა; იავარქმნილია გიორგი წერეთლის, სერგი ჯიქიასა და თამაზ გამყრელიძის ალმოსავლეთმცოდნეობის სკოლა და ა. შ.

ერთი სიტყვით, გამალებული ტემპით ნადგურდება ქართველი ერის ყველაზე ფასეული საგანძური — მეცნიერება, რაც ქართველთა თვითობისა და ვინაობის ერთ-ერთი ყველაზე ძლიერი ბოძის ნაქცევას ნიშნავს და, თუ დროზე არ ვუშველეთ საქმეს, მერე გვიან იქნება გოდება „ვაი, რა ბოძი ნაგვექცაო“...

მშველელი კი არ ჩანს... არსით ხმა, არსით ძახილი!..

უფრო საგანგაშოა, რომ განათლების სამინისტრო, რომელსაც მაშველი რგოლი უნდა გადაეგდო მეცნიერებისთვის და გადაერჩინა, პირიქით იქცევა: ცდილობს, როგორმე მეცნიერების ერთგული ქურუმები ბოლომდე „ჩარეცხოს“ და მათი კვალიც გააქროს. ამის საილუსტრაციოდ მრავალი მაგალითის მოხმობა შეიძლება: თუნდაც იმის, რომ სამინისტრო ცდილობს, აკადემიის რალაც გაუგებარი პარალელური სტრუქტურა შექმნას, რომელიც საბოლოოდ გააჩანაგებს აქა-იქ შერჩენილ მეცნიერულ ოაზისებს. სწორედ ამ მიზეზის გამო სურთ, გააუქმონ აკადემიის წევრ-კორესპონდენტობის ინსტიტუტი, მეცნიერული აზრის სიცოცხლის გამგრძელებელი ბოლო იმედი და მისთ.

ეს ყოველივე არ გაგიკვირდებათ, თუ გაიხსენებთ, რომ დეფორმაციის სათავეში იდგა ყოველად გახრწნილი და უცოდინარი, სოროსელი კახა ლომია, რომელმაც დაიწყო ქართული განათლებისა და მეცნიერების სრული

მოსპობა-გაჩანაგება. ის ამ ანტი-სახელმწიფოებრივი დანაშაულისთვის ციხეში უნდა იჯდეს, უკანალში ცოცხგაყრილი, და არა ამყად და თავმომწონედ დააბიჯებდეს ე. წ. თავისუფლების კუნძულზე — ამერიკაში. ერთობ საგულისხმოა, რომ არც სანტეჟნიკოს ლომიას შემცვლელი იყვნენ განათლების წიაღის შვილნი: ერთი პროკურორი იყო, რომელიც გაუნათლებელი აღმოჩნდა და მერე ამერიკაში გაგზავნეს სასწავლებლად (ნ. გვარამია), მეორე კი ციხეებისა და სამხედრო საქმის „დიდი მცოდნე“ გახლდათ, რომელსაც ზერელე წარმოდგენაც არ ჰქონდა განათლების არსზე და რომელმაც თავი მხოლოდ იმით დაგვამახსოვრა, რომ სკოლებში მანდატურების ინსტიტუტი შემოიღო და „ციხისებური დისციპლინა“ დაამყარა (დ. შაჰკინი). ორივე ეს ქრისტეს ფეხის მკვნეტელი განსხვავებული პროფესიისა და ბუნების იყო, მაგრამ სოროსის სოროდან გამომძვრალ ერთხორც და ერთსულ არსებებად, ლომიას გაკვალული გზის ერთგულ ჯარისკაცებად გვევლინებოდნენ და ერთ მიზანს ემსახურებოდნენ.

რაოდენ გულდასაწყვეტი უნდა იყოს, „კანალიზაციის“ მასაში ამოსვრილი ლომიას განათლების „სასიკვდილო“ პროგრამა, თუმცა შენელებით და შეფარვით, მაგრამ დღესაც ხორციელდება. ამის მიზეზი კი ისაა, რომ გ. მარგველაშვილიც, რომელიც „ქართულმა ოცნებამ“ განათლების მინისტრად განამწესა, მართლაც თავისი წინამორბედებისგან განსხვავდებოდა განათლებითა და დისციპ-

ლინის ცოდნით, მაგრამ თავისი მსოფლმხედველობით მათგან შორს არ იდგა და, შეიძლება ითქვას, ზოგადად ლომიას „კონცეფციის“ გამზარებული იყო. ეს არც არის გასაკვირი, თუ გავისხენებთ გ. მარგველაშვილის მოღვაწეობას, რომელიც სოროსის ორგანიზაციასთან — „ღია საზოგადოება — საქართველო“ მჭიდროდ არის დაკავშირებული. ამასთანავე, არ უნდა დაგვავიწყდეს მისეული დიაგნოზი, რომელიც გვაუწყებს, რომ ქართველი ერი არის ნახევრად დებილი, განუკურნებელი სენით შეპყრობილი, არშემდგარი და მისთ. ბუნებრივია, მკურნალი, რომელმაც ამგვარი დიაგნოზი გამოიტანა, თავს არ მოიკლავდა ავადმყოფის გამოჯანმრთელებისთვის. მან სხვათა დასანახავად ერთი-ორი კი გაიფაფხურა, მაგრამ არსებითად არაფერი შეცვალა. სამაგიეროდ, შემცვლელად დაგვიტოვა თავისი ერთგული, „გამობრძმედილი ბულატერი“ თამარ სანიკიძე, რომელიც ისე შორსაა განათლებისა და მეცნიერებისგან, როგორც ცა დედამიწისგან. ამ, როგორც ამბობენ, გამოცდილ ბულატერს, წარმოდგენა არ აქვს, რა არის სწავლების მეთოდიკა, რა არის საერთოდ პედაგოგიკა, რა არის მეცნიერება და რა აკავშირებს მას განათლებასთან. ერთი უბედურებაა, რომ არ იცის; მეორე კი — ის, რომ არც უნდა, იცოდეს. შეუვალი სახით აცხადებს, მე არ ვიცი, რა არის მეცნიერება და არც მაინტერესებსო. ჰოდა, თუ არ იცი და არ გაინტერესებს, ნადი და შენს ბულატერიას მიხედე! მაგრამ არა, ბატონებო, ასე იოლად მას ვერ გააძევევ გა-

ნათლების სფეროდან, რადგან ის „სოროსის მოძღვრების“ ერთგული ადებტია და სურს, პირნათლად შეასრულოს „სიკვდილის პროგრამის“ მთავარი მიზანი — დაამცროს და გაანადგუროს განათლების სისტემა და, რაც მთავარია, მეცნიერებათა გუმბათი — ეროვნული ცნობიერების ბურჯი — საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია. ამ „სიკვდილის პროგრამის“ გამოძახილია მისი აბიტურიენტებისადმი მიმართული მუქარა: ვინც მიმდინარე წელს მისაღებ გამოცდებს ვერ დაძლედა, მას მომავალში ჩაბარების უფლება არ ეძლეოდა, ვიდრე ოფიციალურად თავიდან არ გაივლიდა VIII-XII კლასების პროგრამას. ეს ხომ „კაციჭამია“ ველურის განცხადებაა, რომლის მსგავსიც ცივილიზებულ მსოფლიოში არავის უთქვამს. ამის განხორციელებას ჯერჯერობით ვერ ახერხებს, მაგრამ ძლიერ ფართხალებს, ვითარცა კალმახი ბადეში და, თუ დროზე არ აილაგმა, სასურველ მიზანს მიაღწევს.

ქალბატონ მინისტრს დიდი მონდომებითა და ერთგულებით მხარს უზამენ მისივე მოადგილეები: ქეთევან ნატრიაშვილი და ლია გიგაური. პირველი ბიზნესმენეჯერის, ბიზნეს-კონსულტანტისა და ადმინისტრატორის პროფესიით არის აღჭურვილი და, როგორც მისი ბიოგრაფიიდან ირკვევა, უფრორე ცხოველების ჯანმრთელობის გაუმჯობესებას ცდილობს, ვიდრე ბავშვთა განათლების დონის ამაღლებას. მეორე, თუმცა სწავლების პროცესთან, როგორც პედაგოგი, დაკავშირებულია და სკოლასა და უმაღლეს სასწავლებელში ნამოდვანარია, მაგრამ მისი ცხოვრების ნირიც გვარწმუნებს, რომ მასაც უფრო აინტერესებს კონფლიქტებისა და კომუნიკაციის მენეჯმენტობა და სტრატეგიული ეკონომიკის პოლიტიკა, ვიდრე იაკობ გოგებაშვილის სწავლების მეთოდის საიდუმლოება.

საგულისხმოა, რომ განსხვავებული ინტერესისა და პროფესიის მქონე ამ ქალბატონებს საერთოც

გაპალაბული ტავით ნაღპრდაბა ქართული ერის ყველაზე უსაქული საგანკური — მახნიარაბა, რას ქართულთა თვითოგისა და ვინაოგის ერთ-ერთი ყველაზე კლიარკი ბოკის ნაქსავას ნიუნავს და, თუ ღროზა არ ვუშვალთ საქმეს, მერა გვიან იქნება გოღება «პაი, რა ბოკი ნაგვიქსარ»...

აქვთ: ა) განსაკუთრებულ მიდრეკილებას იჩენენ მართვისა და ადმინისტრაციის პროფესიისადმი; ბ) განათლების სრულყოფის კურსებს გადიან ევროპისა და ამერიკის სასწავლო ცენტრებში; გ) მათ ცოდნას აგვირგვინებს სხვადასხვა ტრენინგი, რომლებიც აყალიბებს მათ ტრენინგებად და ისინი ფესვებით დაკავშირებულნი არიან საქართველოს საზოგადოებრივ საქმეთა ინსტიტუტთან (GIIPA) და, რაც მთავარია, მათი ინტერესები საბოლოოდ თავს იყრის თაღლითი სოროსის მიერ დაფუძნებულ საზოგადოებასთან — „ლია საზოგადოება — საქართველო“. სოროსის რეფორმატორული მიზნები კი საყოველთაოდ ცნობილია, რომლებზეც ზემორეც გვექონდა საუბარი და აქ აღარ გავაგრძელებ.

აქვე უნდა საგანგებოდ აღვნიშნო, რომ საქართველოს განათლების სისტემაში მოღვაწეობს და ამჟამად განათლების მინისტრის მოადგილის პოსტს იკავებს გიორგი შერვაშიძე, სოროსის ძუძუნანოვი, სოროსის ბუდეში დაფრთიანებული, ბუდაპეშტის „ლია საზოგადოების“ წამყვანი ლიდერი, რომელიც იქ მოღვაწეობისას ერთხანს საერთაშორისო ჯგუფებს ხელმძღვანელობდა, ბოლოს კი მის პრეზიდენტობას და დირექტორობასაც გამოჰკრა ხელი. ეს პიროვნება საქართველოში სოროსის მოძღვრების ერთ-ერთი დამფუძნებელი, მისი იდეების მქადაგებელი და გამავრცელებელია.

ლია. ასე რომ, თუ დღეს განათლების სამინისტროს ხელმძღვანელობას თვალს შევავლებთ, სავსებით გასაგებია, თუ რატომ აგრძელებს მოქმედებას ის სოროსისეული სისტემა, რომელსაც ლომიამ გაულრმავა კალაპოტი ჩვენში და რატომ არის დღეს ესეოდენ საშიში და საგანგაშო განათლებისა და მეცნიერების ის დონე, რომელიც ჩვენმა გარმიანელმა მეგობრებმა და ადგილობრივმა სოროსის ძუძუმწოვლებმა მიზანმიმართულად შექმნეს და რაც ქართველი ხალხის გადაშენების, ერის ვინაობის მოსპობის საწინდარია.

საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების ამ დამანგველ კოჰორტაში გამოირჩევა თავისი მეცნიერული მოღვაწეობით თამაზ მარსაგიშვილი, რომლის პოზიციაც, არ ვიცი — ჩვენში მოღვაწე მავანის მითითებით, არ ვიცი ეგოისტური ზრახვების გამო, არ არის ჭეშმარიტი მეცნიერის საკადრისი. ამიტომაც ეს უკანასკნელიც ვერ წარმოაჩინს თავს, როგორც ქართული განათლებისა და მეცნიერების ქომაგი და ხშირად იმგვარ ნაბიჯებს დგამს, რომ სახელმწიფოებრივი აზროვნებისთვის ზიანის მომტანია...

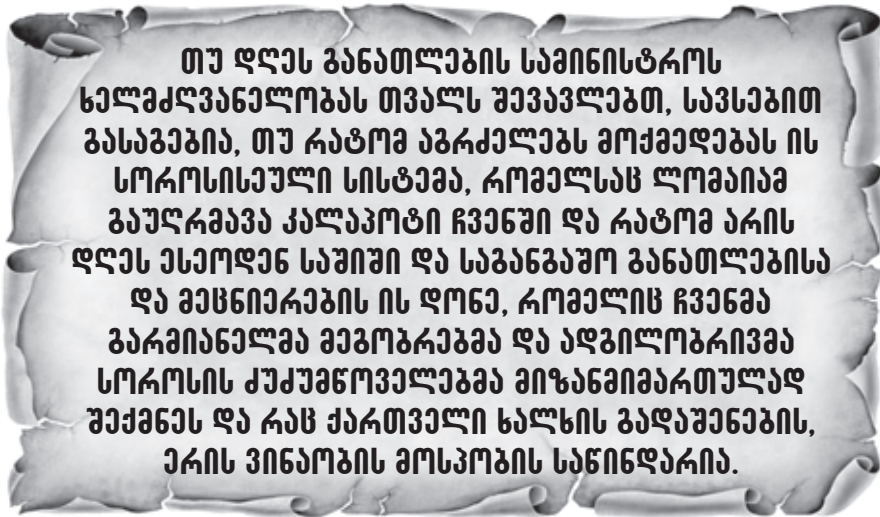
კიდევ მრავლის თქმა შეიძლება, მაგრამ სიტყვა ისედაც გაგვიგრძელდა და ჯერჯერობით დუმილს ვამჯობინებ.

ბატონო ირაკლი, როგორც წერილის დასაწყისში აღვნიშნე, არ

მგონიხართ ის თავკაცი, რომელიც ეროვნულ პრობლემებს ჰარიჰარად ეკიდება. შეიძლება ყოველივე ზემორე ნათქვამი თქვენთვის ისედაც ცნობილია, მაგრამ მსურდა, ხაზი გამესვა იმ ფაქტისთვის, რომ დღევანდელ გლობალიზაციის ხანაში ერის დამონებისა და მოსპობისათვის იარაღთან შედარებით უფრო ეფექტურ, მშვიდობიან გზას ირჩევენ. ამიტომაც უმეტესად განსაკუთრებული თავდასხმის ობიექტად და ბრძოლის ველად კულტურისა და მეცნიერება-განათლების სფეროს მიიჩნევენ, რადგანაც ეს გზა შედარებით უჩინარია, მშვიდობიანი, დემოკრატიის ყვავილნარით გარემოცული და „კეთილი სურვილებით“ გაცხადებული. რაც ყველაზე საგანგაშოა, ამ უჩინარ ბრძოლაში ჩაბმული ჰყავთ მოსყიდული კოლაბორაციონისტული ძალები (მასმედია, არასამთავრობო ორგანიზაციები, ე.წ. პოლიტიკოსები, ვაიპოლიტოლოგები და თავად ამ დარგების მუშაკები), რომლებიც ასევე პატრიოტულ და დემოკრატიულ ნიღაბს აფარებულნი ანგრევენ ჩვენი ეროვნული ცნობიერების ფუნდამენტს. სამწუხაროდ, ამგვარი გავლენის აგენტები თუ უცხო ქვეყნის ნებასურვილის აღმსრულებელი ლაქიები ჩვენს პარლამენტშიც და სახელისუფლო ორგანოებში, განსაკუთრებით კი იმ სამინისტროებში, ზემორე რომ მოგახსენეთ, მრავლად არიან. თქვენი უპირველესი მოვალეობაა, ჩვენი ქვეყნის ამ ნარ-ეკლისგან განმენდა. ეს არის ყველაზე უკეთილშობილესი მისია, რომლის აღსრულების ძალი თქვენ შეგწევთ: ეს არის სრულიად საქართველოს და ქართველი ხალხის დიდი სურვილი და ნება, ამიტომაც ჩვენს საზღვრებს მიღმა ე.წ. მეგობარი აფთრებისა თუ ტურების გნიასი ნუ შეგაფრხვებთ და ნურც შეგაყოვნებთ!

მალლითმხედი იყოს თქვენი და თქვენი ერთგული ერისკაცების მფარველი ამ ღვთითკურთხეულ ბრძოლაში!

პატივისცემით,
ელიზბარ ჯაჰელიძე

სერგეი ესენინი: სსრკ-ბაზუი ასე ბავრი და იოლად ქალზე იზვიათად გენერირება

სერგეი ესენინი საქართველოში თუნდაც იმიტომ ჩამოვიდოდა, რომ დიდი სურვილი ჰქონდა, კავკასია ენახა. მას სამიკიტნოს ბოჰემის მორევიდან თავის დაღწევა სურდა, რადგან მოზებრდა და მუშაობაშიც ხელს უშლიდა, თანაც სწამდა, რომ იდუმალი კავკასია შემოქმედებით აღმაფრენას მოუტანდა.

ბედმაც ოკეანის მიღმა გადატყორცნა — ამერიკაში, სადაც თავს ერთობ უცხოდ გრძნობდა. ჯერ ერთი, რომ ენობრივი ბარიერი უშლიდა ხელს — ინგლისური არ იცოდა, მეორეც, შელახული თავმოყვარეობა აწამებდა: იქ ხომ არავინ უწყობდა, სახელგანთქმული პოეტი რომ იყო. ესენინი თავს აისიდორა დუნკანის „დამატებად“ გრძნობდა და არც შეეძლო და არც სურდა მისი დიდების სხივებზე ყოფნა. ერთხელ აისიდორამ „მხედრით სვლა“ გააკეთა. მორიგი ბრწყინვალე გამოსვლის შემდეგ ესენინი სცენაზე აიყვანა და ზარ-ზეიმით წარუდგინა პუბლიკას: **„ჩემი მეუღლე სერგეი ესენინი, სახელგანთქმული რუსი პოეტი“**. ის კი დაბნეული იდგა, ძალად იღიმოდა და დროდადრო თავს უკრავდა...

ასე რომ, მალე დატოვა კიდეც იქაურობა, თუმცა მანამდე მეგობარს წერილობით შესჩივლა, რომ ამერიკა ნაგავია. ბაქოში ჩავიდა ქალაქის გასაცნობად, ხმაურს რომ გასცლოდა და ეწერა... ბედი აქაც კვალდაკვალ დაედევნა და რესტორანში ჩხუბმა ესენინს ტფილისში გაქცევა აიძულა.

ტფილისში კი მას, დიდი ხანია, ელოდნენ და შესახვედრად მზად იყვნენ. ქართველმა პოეტებმა ესენინის ლექსები ზეპირად იცოდნენ, მათ ციტირებას ახდენდნენ მწერალთა შეკრებებზე, ლიტერატურულ შეხვედრებზე, დისპუტებზე...

...და აი, 1924 წლის სექტემბრის ცხელ დღეს ბაქოს მატარებელმა

სერგეი ესენინი თბილისში ჩამოიყვანა. მოძმე მოკალმეთა დახვედრის საქმეში „კომიტეტის“ უცვლელი წევრები, ტიცინ ტაბიძის ხელმძღვანელობით, ვაგზალზე დახვდნენ. პირველივე წუთებში მასა და ესენინს შორის სიმპათია გაღვივდა, რომელიც მოკლე ხანში ნამდვილ მეგობრობაში გადაიზარდა. როგორც შემდეგ ტიცინ ტაბიძე იხსენებდა, ის და შალვა აფხაძე ესენინის პირველი ქართველი მსმენელები იყვნენ, რომელმაც მაშინვე ნაუკითხა მცირე ხნის წინათ დაწერილი „სამშობლოში დაბრუნება“.

„სულიერი კონტაქტი წამიერად დამყარდა და გაქრა ყველა ბარიერი. მეგობრობამ ცეცხლის ალივით იფეთქა, მაგრამ არა იმისათვის, რომ მყისვე ჩამქრალიყო, არამედ სულ უფრო ძალუმად რომ აგიზგიზებულიყო. ის ძალიან ცუდად იცნობდა საქართველოს აქ ჩამოსვლამდე, თუმცა ამ სტუმართმოყვარე ხალხის, პოეტური წრისა და მხარის შესწავლისა და შეცნობის წყურვილი უფრო გაუმძაფრდა“, — წერდა თავის დროზე პოეტი სიმონ ჩიქოვანი.

რამ აატირა პოეტი

საქართველოში ჩამოსული რუსი პოეტი ესენინი, ქართველმა პოეტებმა რესტორან „სამადლოში“ დაპატიჟეს. ესენინმა სთხოვა, მწვანე ბალახზე გაეშალათ სუფრა. ამ დროს რესტორანთან რამ-

დენიმე მეურმემ გაიარა. ესენინმა სთხოვა, დაგვლოცეთო. ერთმა მეურმემ ყანნი გამოართვა და უთხრა: ცოტა გვერდზე მიდექ, თამარ მეფის ოქროს ქოშის ნაკვალევი არ ნაშალო, თუ ვერ ხედავ, დაიჩოქე, მინას შეუბერე და გამოჩნდება. ასეა, ჩემო „ძმისწულო“, ქართველები ჩვენს წმინდა მინაზე ვდგავართ. ხშირად ვიჩოქებით და ვკოცნით წინაპრის ნაფეხურს. ძალაც იქიდან გვეძლევა. ამიტომ არის, რომ მტერი და დუშმანი ვერ გვერევა, ეს იმათი დიდებისა იყოს, ვისაც აქ გაუფლია, კვალი დაუტოვებია, ხატი და სანთელი უდიდება, თვითონ თავი გაუნირია და ჩვენი მინა-წყალი დაუცავს, ჩვენი ჯილაგი დღემდე მოუტანია.

და უცებ ესენინი ცხარე ცრემლით ატირდა. როცა ჰკითხეს, რა გატირებსო, უპასუხია: **რა მატირებს და ჩემი უძღურება — მე, რუსეთის დიდ პოეტს, რომ არ შემოძლია სადღეგრძელოს ასე ლამაზად თქმა, ეს უსწავლელი გლეხი რომ ამბობსო.**

ყველა გზა „ზარია ვოსტოკას“ რედაქციაში მიდის

„ზარია ვოსტოკას“ რედაქცია სერგეი ესენინისთვის თავისებურ შტაბ-ბინად იქცა. ყველას შეუყვარდა იგი უბრალოების, მშვიდი მხიარულებისა და ჭკუამახვილობისთვის.

აქ მოდიოდა, რადგან მეგობრები ელოდნენ, გარს ეხვია ადგილობრივ ჟურნალისტთა ამქარი: ვირაფიანი, ვერუბიცკი, სტორი, ლიფშიცი... და თანაც გაზეთიცა და გამომცემლობაც პოეტს მისი ფინანსური კრიზისების პერიოდ-

დებში ხელს უმართავდა: ავანსსა და კრედიტს მისთვის არასდროს იშურებდნენ. „ზარიაში“ გამოქვეყნებულ ლექსებში აღებული ჰონორარის დიდ ნაწილს ესენინი თავის დებს — კატასა და შურას უგზავნიდა.

ერთხელ ტიცინ ტაბიძე და პაოლო იაშვილი ესენინის ძილში ქვითინმა გამოაღვიძა. გამოაფხიზლეს. ცუდი სიზმარი ხომ არ გეზმანაო, — ჰკითხეს პოეტს. ცრემლებით ლოყებდამბალმა ესენინმა უპასუხა, რომ მართლაც საშინელი სიზმარი ნახა:

უიმისოდ, ერთადერთი გამომკვებლის გარეშე, დარჩენილი დები ხელებს უწვდიდნენ და დახმარებას ევედრებოდნენ.

— ფულს დღესვე გიშოვით! — წამოიძახა პაოლომ და მალე სამივე, გზად „მუკუზანით“ შეზარხოშებულნი, „ზარია ვოსტოკას“ დასალაშქრად გაეშურნენ. ლიფტისა და ვირაფიანის კაბინეტებში სერგეი ნაღვლიანად დუმდა, ასე რომ, მრისხანე და დაჟინებულ მოლაპარაკებებს პაოლო აწარმოებდა. ესენინს მაშინვე დაუდეს ხელშეკრულება მისი ახალი ლექსების წიგნის გამოცემაზე და ავანსიც მიართვეს.

ესენინი სულითა და გულით მიეჯაჭვა რედაქციის თანამშრომლებს, მალე დაუმეგობრდა ყველა მუშას, განსაკუთრებით, ძველ მეტრანპაჟე ხატისოვს, რომელსაც ხუმრობით „მამილოსაც“ ეძახდა.

ერთხელ, იხსენებს ნიკოლაი ვერჟბიცი, „ზარია ვოსტოკას“ სტამბის ამწყობები და მბეჭდავები თავიანთი მეგობრის ბინაში საღამოს მართავდნენ და სთხოვეს, „სიროჟაც“ მოიყვანო.

პოეტი თავს ჩინებულად გრძნობდა ამ კომპანიაში, ლექსებს წერდა, „კინტაურს“ ცეკვავდა, „მრავალჟამიერს“ ბანს აძლევდა...

ერთხელ გაზეთ „ზარია ვოსტოკას“ თანამშრომელი ნიკოლაი ვერჟბიცი რედაქციის შენობიდან გავიდა და პირველი, რაც დაინახა — დიდი სამგლოვიარო პროცესია იყო. კუბოს წინ მედუ-

ვისიანად მიიჩნევდნენ თბილისის დუქნებში, ღვინის მარნებში. ქართველი პოეტები ძმას ეძახდნენ. ისიც ძმებად მიიჩნევდა. „მეტყვენი ჩრდილოელი ძმა და მეგობარი ვარ!“ — ირწმუნებოდა ესენინი თავის ერთ პოეტურ შედეგში, რომელსაც კოლექტიური ადრესატი ჰყავდა — საქართველოს პოეტები.

საქართველომ გააოცა პოეტი არამარტო სიახლითა და ეგზოტიკით, არამედ, უწინარესად, თავისი აურით, სითბოთი, რომლითაც ხალხი და ბუნება ასაჩუქრებდა (უთოვლო თბილისურმა ზამთარმა მასზე ისეთი შთაბეჭდილება მოახდინა, რომ გამუდმებით ამას ჰყვებოდა რუსეთში), პოეზიის განსაკუთრებული რომანტიზმით.

«ოდიტგან ჩვენი რუსული პარანსი ელტვოდა უხსო ქვეყნებს და ყველაზე მეტად მხოლოდ შენ, კავკასიაჲ, იღუპალაჲის ჯანლი გოოსავდა»

დუქეები მიუძღოდნენ. სევდიანი მელოდები მთელ რუსთაველის პროსპექტს ეფინებოდა. და უცებ კუბოს უკან მიმავალ ხალხში ტკივილამდე ნაცნობი ქერათმიანი მამაკაცი შენიშნა. დაენია და მიხვდა, რომ არ შემცდარა: ეს თავად სერგეი ესენინი იყო! „ვინ უნდა მიაბარო მინას?“ — დაინტერესდა ვერჟბიცი. მან შემცბარმა აიჩეჩა მხრები და აღიარა, რომ კუბოს კი არა, მომავადოებელ მუსიკას მიჰყვებოდა.

მას საათობით შეეძლო, ესმინა მესტვირეებისთვის, ქართული სიმღერები, განსაკუთრებით, „ურმული“ ხიბლავდა. მოსწონდა მარდი, უდარდელი მეეტლეები, სტვენითა და შეძახილებით რომ დაქროდნენ ქვაფენილიან ქუჩებში — რომელ რუსს არ უყვარს ქროლვა? დაუღალავად დაიარებოდა ქალაქში, იოლად და უშუალოდ გააბამდა საუბარს გამვლებთან, ათას რამეს ეკითებოდა. ისინიც გულლიად ხვდებოდნენ, ხალისიანად უპასუხებდნენ, თავ-

ინტერესი მისი შემოქმედებისადმი გულწრფელი იყო. ესენინის პოეზიის საღამოებზე უზარმაზარი აუდიტორია იკრიბებოდა, თუმცა ის საღამო, ესენინმა დანამდვილებით იცოდა, ჩაიშლებოდა. იმ დღეს „ქართველ ბულბულს“ — ვანო სარაჯიშვილს კრძალავდნენ. საქართველო თალხით შეიმოსა. უნდა გენახათ პოეტის გაოცება, ხალხით სავსე დარბაზი რომ იხილა!

„საზოგადოებაჲ ალფრთოვანებით მიიღო საყვარელი პოეტი. ესენინი ბრწყინვალედ კითხულობდა. ამ დღის კაპიბინამა შუადღეჲ და პოეტურმა საღამომ თბილისელთა ცნობიერებაჲში ხანგრძლივად გააერთიანა ორი თვითნახადი ტალანტი — სერგეი ესენინი და ვანო სარაჯიშვილი“, — იხსენებდა გობლა ლეონიძე.

თბილისში ჩამოსული სერგეი ესენინი თავდაპირველად სასტუმრო „ორიანტიში“ დაბინავდა,

მაგრამ იქ ძვირია ნომრები იყო და მისი ჯიბე ამას ვერ სწვდებოდა. ამიტომ რამდენიმე დღე ტიცინი ტაბიძის ოჯახს სტუმრობდა (სხვათა შორის, ტიცინის სამი წლის გოგონამ — ტანიტმა, რომელმაც პირველად დაინახა ბიძის თითქოსდა ოქროსმტვერშეფრქვეული თმა, ნამოიძახა: „ოქროს ფული!“). ეს მეტსახელი, რომელიც ყველას მოეწონა, პოეტს დიდხანს შერჩა). შემდგომ ის თავის მეგობარ ნიკოლაი ვერჟბიციკისთან გადასახლდა კოჯრის ქუჩის 15 ნომერში — დაუსრულებელი სტუმრიანობისგან, ქალაქის ხმაურისა და ალიაქოთისგან მოშორებით მუშაობა სურდა!

ჩანაფიქრი კი ესენინს ბევრი ჰქონდა — მასშტაბურიცა და საინტერესოც. შეიარაღებულმა თეზისით — „სხვადასხვა ხალხის გამაერთიანებლად“ ქცეულიყო, მტკიცედ გადანყვიტა, რუსებისთვის ქართული პოეზია გაეცნო. ვაჟა-ფშაველას ნაწარმოებების გადათარგმნას აპირებდა. ტიცინი უკითხავდა ვაჟას და იქვე ბნკარედულად უთარგმნიდა. **„ესენინი შოთაძეა: ლელავ-**

და, ადგილს ვერ აოულოვდა... ცხოველებსა და ბუნებისადმი მიდგომაში ვაჟასა და თავისი მსგავსების მოხარული იყო. „აი სად ეძინა ჯიძის! — ნამოიძახა მან, — ეს უნდა ვითარგმნო!“ — დაიფიცა ესენინმა. კიდევ რომ ეცოცხლა, ვაჟა-ფშაველას ესენინისა და თარგმანები გვიჩვენებდა...“ — ჰყვებოდა გოგლა ლეონიძე.

ვერ მოასწრო, ვერ იცოცხლა იქამდე... ვერ იქცა, საკუთარივე დაპირებისამებრ, „თქვენს მთარგმნელად რუსეთში“, გატეხა ფიცი — თავის ქვეყანაში სასიკვდილო სარეცელზე ლექსებით გამოთხოვებოდა საქართველოს...

და მაინც ბევრი მოასწრო. თბილისური შემოდგომა, როგორც პუშკინისთვის ბოლდინისა, ესენინისთვის ერთობ ნაყოფიერი გამოდგა. მისი ბოლოდროინდელი ლექსების თითქმის მესამედი აქ დაწერა. „ზედმინევიტ კარგად ვმუშაობ და ვწერ. გაზაფხულამდე შეიძლება არც ჩამოვიდე!“ — ეს სტრიქონები 1924 წლის 17 დეკემბერს რუსეთში გაგზავნილი

წერილიდანაა... კიდევ სამი დღის შემდეგ: **„ცხოვრებაში ასე ბევრი და ასე იოლად ძალზე იშვიათად გენერინება“**. სადღაც გაქრა ის დათრგუნულობა და კაეშანი, რომლითაც გამსჭვალული იყო უცხოეთიდან სამშობლოში გაგზავნილი ბარათები! საქართველოში გატარებული დრო, თავად სერგეი ესენინის აღიარებით, მის ცხოვრებაში საუკეთესო იყო. ახალი შემართება ეწვია.

თითქმის ყველა ნაწარმოები, რომლებიც პოეტმა თბილისურ შემოდგომაზე შექმნა, პოემების ჩათვლით, გაზეთ „ზარია ვოსტოკას“ ფურცლებზე გამოქვეყნდა, რომელთანაც ესენინს განსაკუთრებული ურთიერთობები აკავშირებდა...

გაზეთში ესენინი ძალიან უყვარდათ და აფასებდნენ. „ზარია ვოსტოკას“ ლიტერატურული ჩანართის რედაქტორობასაც აპირებდა.

როდესაც ესენინი გარდაიცვალა, გაზეთმა „ზარია ვოსტოკამ“ თავის სამგლოვიარო განცხადებაში პოეტს თავისი „თანამშრომელი და ამხანაგი“ უწოდა.

ტიციან ტაბიძე სერბები ესენინს

გაუხედნავი კვიცი იყავი და სისხლიანი, როგორც ჩალატარი. დარჩები ლექსში გაურიყავი, ცოდვავა, ამ ლექსს საფლავში გატან.

მოგდევდა სევდა დიდ ტრამალების და მოაგანე დარიალამდე. სული სულს როგორ დაემალე?! ჩვენი თვალებიც ცრემლით დალამდენ.

განა შენ დარჩი მარტო ცოცხალი, რომ გადარჩენა არ გხარებია?.. ვინ დაითვალოს ცრემლის კურცხალი, სირცხვილი, რაც გულს გაჰკარებია?..

გდიოდა ლექსი შენ, როგორც სისხლი, მოურჩენელი გულის იარა.

თავის სიკვდილით თავს ვერ დაიხსნი და სისხლი მხოლოდ სისხლს ეზიარა.

გამთენიისას ხაშის დიდ ქვაბში ხარშავდა კეპკას მთვრალი ჰაოლო. ცინვას გაჰქონდა გარედ კაშკაში, სიკვდილმა ხელი მაგრად ჩაგავლო.

და გულში სტირის შენი ანდერძი: სადღეგრძელოში

გვახსოვდე მარად. ნითელ ღვინოში — შენ პურის კერძი ნამოიზრდები სისხლის ტომარად.

ღმერთი და სჯული, არა ვართ შორი, მონლოლის სისხლი გვიდულს ერთავეს, სული დააპეს და მერე ძორი, ძორიც ძერებმა გამოათავეს.

ასე უჭირდა, ალბათ, ამირანს, რომ დაუღლენეს ჩვენსავით მკერდი, შევსვამთ სანამლავს...

ჩვენ, როგორც მირონს — პირველად შენ სთქვი ეს ალავერი.

ჩოფურაშვილთან ვიყავით წუხელ, შენზე ღრიალით გასკდა არლანი. საკუთარ ძმასაც ვეღარ გავუმხელ, რაც ჩაკირულა გულში ბალდამი...

სამწუხაროა, ყველა ესენი და უფრო მწარე კიდევ ის არი, ლამაზო ბიჭო! სერგეი ესენინ! ცოცხალს არ გესმის ეს საფიცარი!..

ამხანაგებო, თუ ღრმა ღელეში ჩვენი თავებიც სადმე დაგორდეს, ყველამ იცოდეს — სხვა პოეტებში ესენინ ჰყავდა ძმად ცისფერ ორდენს!..

უკანასკნელი გასტროლები სოსუმში ერთი სურათის ისტორია

ეს ფოტოსურათი რუსთაველის სახელობის თეატრის დასის ერთმა ჯგუფმა 1993 წლის სექტემბერში, სოსუმში გამართული წარმოდგენის შემდეგ გადაიღო. ორიოდ დღეში სოსუმში დაეცა.

— ასე იყო, — იხსენებს საქართველოს სახალხო არტისტი ჯემალ ლაღანიძე, უკანასკნელი მოჰიკანი ქართული სცენის კორიფეთა იმ კოჰორტისა, რომლის მსგავსი, ვეჭვობ, გამეორდეს ჩვენი ქვეყნის კულტურის ისტორიაში, — უმძიმესი დღეები ედგა მაშინ საქართველოს, ომი იყო, აფხაზეთის ომი.

ედუარდ შევარდნაძე სახელმწიფო საბჭოს (იოსელიანი, სიგუა, კიტოვანი) წევრი გახლდათ. ჰოდა, მან მაშინდელ კულტურის მინისტრს ვალერი ასათიანს მოუწონა იდეა, სოსუმში მებრძოლი ჩვენი ჯარისკაცებისთვის გაემართა კონცერტი, ან სხვა რამ მსგავსი ღონისძიება. სჭირდებოდა ეს ჩვენს ბიჭებს, გასამხნეველად, იმ გამუდმებული დაძაბუ-

ლობიდან ცოტა ხნით მაინც გამოსასვლელად, რომელშიც დღე და ღამ უწევდათ ყოფნა — სიკვდილ-სიცოცხლის ზღვარზე.

სოსუმში ფრონტისპირა ქალაქი იყო და განუწყვეტლივ იბომბებოდა...

შევარდნაძემ მხარი კი დაუჭირა, მაგრამ, როგორც ვალერი ასათიანი იხსენებს, იყვნენ ისეთებიც, ვინც აჩქარებას არ ურჩევდნენ, დაელოდეთ, ვითარება დანყნარდება და შემდეგ ჩადით აფხაზეთში.

სოსუმში მებრძოლებს კი სწორედ ამ კრიტიკულ სიტუაციაში სჭირდებოდათ სულიერი ძალების მაქსიმალური მობილიზება, მუხტი სჭირდებოდათ განსაკუთრებული.

სხვა თუ არაფერი, ისტორიული

გამოცდილება კარნახობდა, ახსენებდა სამამულო ომის გამოცდილებას, როცა საომარ მოქმედებათა წინა ხაზზე კულტურისა და ხელოვნების გამორჩენილი მოღვაწეების საგანგებო ბრიგადები ჩადიოდნენ სწორედ ამ მიზნით.

გადადება არ ღირდა.

უკანდახვევასავით იქნებოდა.

— თორმეტკაციანი იყო ჩვენი ჯგუფი, — განაგრძობს ბატონი ჯემალი, — პირველი, რა თქმა უნდა, რამაზ ჩხიკვაძე იყო, შემდეგ — გურამ სალარაძე, კახი კავსაძე, ჟანრი ლოლაშვილი, სოსო ლალიძე, ნანა ფაჩუაშვილი, თათული დოლიძე, ლეილა სიყმაშვილი, დავით ჩხიკვაძე (მსახიობი, რომელიც ჩვენთან ერთად მღეროდა), ავთანდილ ვარსიმაშვილი, თავისუფალი თეატრის რეჟისორი, ამათ მეც მიმათვალეთ. წამოსული იყო ნატაშა ჩხიკვაძე, რამაზის მეუღლე. ჯგუფში გვყავდა ხმის ოპერატორი ბეჟან შერეზა-

დაშვილი, გამნათებელი ვალიკო არუთინოვი. სოხუმში დაგვხვდა დიმა ჯაიანი.

წარმოდგენის გასამრავალფეროვნებლად კულტურის მინისტრმა მომღერლებიც დაგვიმატა: მათ შორის — ეკა მამალაძე, თამარიკო ჭოხონელიძე.

საქართველოს მწერალთა კავშირის თავმჯდომარე გურამ ფანჯიკიძე ჩვენს ჯგუფს წონას მატებდა და ამ აქციის მნიშვნელობას ხაზს უსვამდა.

ამ დროს რობიკო სტურუა ინგლისში იყო მინვეული სპექტაკლის დასადგმელად და, ბუნებრივია, სოხუმში ვერ ჩამოვიდოდა. ეს ძალიან გულდასანყვეტი იყო, რადგან ვთამაშობდით ნანყვეტებს სწორედ მის მიერ დადგმული საეტაპო სპექტაკლებიდან: „კავკასიური ცარცის წრე“, „რიჩარდ III“, „მეფე ლირი“...

სოხუმში რომ ფრონტისპირა ქალაქი იყო, ჩარტერული რეისით ჩაფრენისთანავე ვიგრძენით: ავტობუსი „იკარუსი“, რომელიც დაგვახვედრეს, შემოვლითი გზებით ატარეს, ქალაქის ცენტრში რომ მივსულიყავით, მიგვაცილებდნენ ჯარისკაცები, რომლებსაც შესაძლო თავდასხმისგან უნდა დაეცვათ მგზავრები. არაფერი გამორიცხული არ იყო.

როგორც იქნა, მივალწიეთ თეატრამდე. შენობის კარ-ფანჯრები ფიცრებით იყო აჭედელი. მოვნახეთ ადამიანი, რომელსაც თეატრის დარაჯობა ჰქონდა მინდობილი. გაერთიანებული ძალებით ჩამოვგლიჯეთ აჭედელი ფიცრები. შევედით შენობაში. ძნელი წარმოსადგენია, რაც იქ დაგვხვდა — ჭუჭყითა და მტვრით იყო სავსე თეატრი. რაც შეგვეძლო, გავწმინდეთ, დავბერტყეთ ფარდები, დავხვეტეთ სცენა, დარბაზი, მტვერი მოვაცილეთ სავარძლებს.

ტემპში ვმუშაობდით, რადგან წარმოდგენა დღისით უნდა გავვემართა — ელექტროენერგიის გამორთვა სოხუმში ჩვეულებრივ ამბად იყო მიჩნეული.

სამი საათისთვის მაყურებლებით გაივსო დარბაზი. ძირითადად ჯარისკაცები იყვნენ, ქალა-

ქის მოსახლეობაც მოვიდა.

წარმატება არაჩვეულებრივი იყო, არნახული.

წარმოდგენა რომ დამთავრდა, ეს ფოტოსურათი გადავიღეთ. განათება სუსტი იყო და, ცხადია, ხარისხიც დაბალია. ციფრული ფოტოკამერები კი იმ დროს საქართველოში ჯერ არ იყო შემოსული. ყველანი ამ სურათზე ვართ აღბეჭდილი — მსახიობები, ჩვენი დამხმარენი და, რაც მთავარია, მაყურებლები — ქართველი ჯარისკაცები.

შეიძლება ითქვას, ისტორიული სურათია.

უკანა გზაზე, კელასურში, აეროპორტს რომ უახლოვდებოდნენ, ავტობუსი გააჩერებინა გენო კალანდიამ, ქართველმა პოეტმა, რომელიც საქართველოს პარლამენტის წევრი იყო და აფხაზეთის მწერალთა კავშირს თავმჯდომარეობდა. გააჩერებინა ავტობუსი, გადმობრძანება სთხოვა ყველას და ზურაბ შენგელიას ოჯახში შეიპატიჟა: ბატონ გენოს თავისი დეიდაშვილისთვის უთხოვია, სტუმრები მყავს და, აბა, შენ იცი, ღირსეული მასპინძლობა გამაწვევინო. ზურაბ შენგელიას, ქართველი კლასიკოსის — ლეო ქიაჩელის შთამომავალს, ცნობილი ქართველი ისტორიკოსის — შოთა მესხიას ბიძაშვილს, სულით ხორცამდე ქართული ტრადიციების ერთგულ კაცს, რაღა თქმა უნდა, ისეთი სუფრა გაუშლია, როგორც პატივსაცემ სტუმრებს ეკადრებოდა, თავი არ შეურცხვენია. იმ გაჭირვებულ სოხუმში ასეთი გულუხვობა სასწაული იყო.

მაგრამ პური არ ცხვებოდა მაშინ ქალაქში და ბოდიში მოუხდია მასპინძელს ამის გამო.

ვალერი ასათიანს, „სოხუმის დესანტის“ ორგანიზატორსა და სულის ჩამდგმელს, ეს ნიუანსიც გაუთვალისწინებია და თვითმფრინავიდან, სადაც თბილისიდან წამოღებული საგზალი ენყო, სულ კახური დედას პურებით შეუვსია ის მადლიანი სუფრა.

თამადად გენო კალანდია დამდგარა.

— ამასობაში ჩამოლამდა, მანქანის ფარებზე გავაგრძელეთ ნადიმი ჩვენ და ჯარისკაცებმა. არაჩვეულებრივი, არნახული დრო გავატარეთ და ამ ტალღით ატაცებულემა თვითმფრინავში გავაგრძელეთ სადღეგრძელოების თქმა, — **ყველა ჯემალ ლალანიძე**, — თითქოს ომი არ იყო, თითქოს არაფერს ნიშნავდა, რომ ჩვენი „იაკ-40“ გამორთული ნათურებით აფრინდა, სეპარატისტების სამიზნე რომ არ გამხდარიყო.

თამადად ვალერი ასათიანი გვეყავდა. მოგეხსენებათ, რა თამადაც არის, არაფერი შეშლია. მაგრამ დრო ვერ გათვალა და, ბოლო სადღეგრძელოც ღირსეულად რომ შეესვათ თანამეინახეებს, მფრინავს სთხოვა, ერთი წრე კიდევ დაერტყა თბილისის თავზე, შემდეგ დაშვებულყო. „იაკ-40“ ერთხელ კიდევ შემოევლო თავზე საქართველოს დედაქალაქს, ყველამ ჩვენ ჩვენი სიტყვის თქმა მოვასწარით.

— **რა სადღეგრძელო თქვით, ბატონო ვალერი? — ვეკითხები ვალერი ასათიანს.**

— საქართველოს გაერთიანების სადღეგრძელო იყო, ბოროტზე კეთილის ძღვევის.

— **ბატონო ვალერი, თქვენ გქონდათ შესაძლებლობა, იმ წარმოდგენის მსვლელობის დროს მაყურებელთა რეაქციისთვის მიეგედევნებინათ თვალი.**

— გიპასუხებთ ამ შეკითხვაზე, მაგრამ მანამდე მინდა ვთქვა, რომ ჩვენს ჯგუფს სოხუმელები კელასურში დაგვხვდნენ. მათ შორის იყო ლორიკ მარშანია, გენო კალანდია, გენერალი ადამია და სხვები. გოგა ხაინდრავა, რომელიც მაშინ სახელმწიფო მინისტრი იყო, პირდაპირ თეატრში მოვიდა, დაცვის თანხლებით, წარმოდგენაზე ბოლომდე ვერ დარჩა. ალელვებული და აფორიაქებული ჩანდა, რაც იმ ვითარებაში გასაგები და ბუნებრივი იყო.

არ მინდა, სიტყვა „დაბნეულობა“ ვიხმარო, მაგრამ, როგორც პატარა ბავშვები, ისე სათუთნი, თბილები და გულჩვილები ჩანდ-

ნენ ჩვენი ჯარისკაცები. ვერ გადმოგცემთ, რა დაემართათ, როცა დაგვინახეს: როგორც ძველ მეგობრებსა და ახლობლებს ეფერებოდნენ და ეხუტებოდნენ ჩვენს სახელგანთქმულ არტიტებს — რამაზ ჩხიკვაძეს, გურამ სალარაძეს, ჯემალ ლაღანიძეს, კახი კავსაძეს, ჟანრი ლოლაშვილს, ჩვენს ბრწყინვალე მსახიობ ქალბატონებს. ეკა მამალაძეს ლამის ხელები დაუკოცნეს.

წარმოდგენის მსვლელობისას სინათლე გამოირთო და სპექტაკლი სანთლების შუქზე გაგრძელდა. ვხედავდი, როგორ უბრწყინავდათ თვალები ჩვენს მეომრებს და ეს თვალები თითქოს შუქს მატებდა სოხუმის თეატრის ნახევრად ჩაბნელებულ სცენას.

საოცრება ხდებოდა: განწყობილება იყო დუმილიანი, ცრემლიანი, ყელში ბურთივით რომ განვება და ძალას რომ გაცლის. ასეთი იყო რეაქცია და არა ბლავილიანი ოვაცია, თუმცა ძლიერი ტაშიც იყო და აღფრთოვანებაც ნანახითა და მოსმენილით. არაჩვეულებრივად მიიღეს, მაგრამ უფრო მნიშვნელოვანი იყო ის წამიერი დუმილი, რომელიც წარმოდგენის დამთავრების შემდეგ მოულოდნელად ჩამოვარდა: ყველა ელოდა, ყველას სურდა, რომ დაუსრულებლად გაგრძელებულიყო ეს ღვთაებრივი შეხვედრა თეატრალურ სამყაროსთან.

მუხტი იგრძნობოდა საოცარი: რამაზ ჩხიკვაძე ისეთ ფორმაში იყო, სასწაულს ახდენდა.

აზდაკი მეფობდა სცენაზე, ეს უპატიოსნესი მექრთამე მოსამართლე, დაგლეჯილი ქუდით თავზე და მრავლისმნახველი ტანსაცმლით შემოსილი, სახრჩობელისთვის განწირული ოპტიმისტი:

— მე გათახსირებული ბოროტმოქმედი ვარ. აი, ჩემი უნებლიე ბოროტმოქმედების მამხილებელი საბუთი (გადასცემს ჯარისკაცებს „საბუთს“, რომლებიც მას უაზროდ ხელში ატრიალებენ). ხმა ამოიღე, შალვა, ხომ ხედავ, ამ ხალხმა კითხვა არ იცის. თქვი, შალვა, თქვი, როგორ ვცდილობდი მთელი ღამე, ბოროტმოქმედი სთვის ფარდა ამეხადა.

შალვა: — თან სულ მემუქრებოდა, ბატონებო...

აზდაკი: — ესეც იყო, ვერ დავმალოვთ.

შალვა: — ჰოდა, ასეთი რამ არ გეკადრება, აზდაკ!

აზდაკი: — ხმა ჩაინწყვიტე, შალვა! შენ გავიწყდება, რომ ახალი დრო დადგა! პოლიციელებს მუსრს გაავლებენ. ახლა უმჯობესია, კაცმა თვითონ აღიაროს თავისი დანაშაული, თორემ ხალხის რისხვას ვერსად დაემალება! სად არის მოსამართლე, რომ მოვიდეს და გამასამართლოს... სად არის მისი აღმატებულება, ბატონო გუბერნატორი?..

ჯარისკაცი: — მაინც რას მოელოდი ჩვენგან?

აზდაკი: — რაც სპარსეთში მოხდა.

ჯარისკაცი: — მერედა, რა მოხდა სპარსეთში?

აზდაკი: — ამ ორმოცი წლის წინათ ყველანი ჩამოახრჩეს... ბაბუა ჩემი თვითონ მოსწრებია ყოველივე ამას. სამ დღეში გაუჟღეციათ ყველანი.

ჯარისკაცი: — მერედა, რის გამო მოხდა ეს ყველაფერი, შე თა-

თარო, შენა?

აზდაკი: — თქვენ გაინტერესებთ, რის გამო მოხდა ეს ყველაფერი, მე თათარო, მენა?..

(და ინყება სპექტაკლის კულმინაცია, აზდაკის მონოლოგი-სიმღერა).

— ბაბუა ჩემმა ეს სიმღერა დამიტოვა. მაშინ იქ, სპარსეთში ასე მღეროდნენ... მე და ჩემი მეგობარი გიმღერებთ. შალვა! შალვა! თოკი! თოკი მაგრად გეჭიროს, ბრიყვო! ეს სიმღერას უხდება. გთხოვთ!

რატომ ჩვენს კაცებს ალარა აქვთ

ძარღვებში სისხლი?

ჩვენს ქალებს ცრემლი რატომ დაუშრათ?

და რატომ შერჩათ სისხლი სასაკლაოზე მიდენილ

სბორებს?

ცრემლი კი — წყლის ნაპირს მტირალ ტირიფებს?

რატომ?..

ქართული თეატრი ბრწყინვალედა სოხუმის სცენაზე.

ფარდა დაეშვა...

„ნეტავი, იქ არის თეატრი?“

არმაზ სანუბლიძე

P.S. ასეთია ამ ერთი ფოტოსურათის ისტორია, რომელიც ჩვენს მკითხველებს გავაცანით. ისტორია, რომელიც არ ჰგავს იმ ბლარძუნშოუებს, ქართული ტელეეკრანები და სცენა რომ დაიპყრო.

სამწუხაროდ.

უფრო საწუხარი კი ის არის, რომ იმ წარმოდგენის მონაწილეთაგან ზოგიერთი და დამსწრეთა უმეტესობა — ჯარისკაცები ჩვენს პუბლიკაციას ვერ წაიკითხავს: ღმერთმა გაანათლოს მათი სულები!

დაუპინყარი უხვპეღრაბი

ფოტოები, რომლებიც ჩვენს რედაქციას 92 წლის მეცნიერმა, იმ პერიოდში ცხინვალის პედაგოგიური ინსტიტუტის ლექტორმა, ფილოლოგმა **მთარ ქაჯანიამ** მოგვანოდა, ნახევარ საუკუნეზე მეტი ხნისაა. მათზე აღბეჭდილია ერის სასიქადულო ადამიანების ცხოვრების საინტერესო მომენტები, რომელთა შესახებ მოგიტხრობთ ბატონი ოთარი.

ბატონმა ოთარმა მთელი თავისი ცხოვრება სტუდენტი ახალგაზრდობის აღზრდას მიუძღვნა.

მან, თავისი მასწავლებლის — აკაკი შანიძის რჩევით, შეადგინა მეგრულ-ქართული ლექსიკონის ოთხტომეული, რომელსაც რამდენიმე ათწლეული მოანდომა. კოლეგები იმთავითვე მიიჩნევდნენ, რომ მისი ნაშრომი ქართველოლოგიურ მეცნიერების საგანძურში საპატიო ადგილს დაიჭერდა.

გალაკტიონი სტალინირში (ცხინვალში)

ცხინვალი (<* რცხილ < ველი ქართულით: ქრცხილა) 1931-1961 წლებში იწოდებოდა **სტალინირად**.

1956 წლის მაისის ბოლო რიცხვებია. ხმა გავრცელდა, სტალინირს დიდი გალაკტიონი ეწვევაო. სიხარულმა მოიცვა მთელი ქალაქი: ქართველი თუ ოსი, ებრაელი თუ სომეხი. დილის 5 საათია, პედაგოგიური ინსტიტუტის კარს მოადგა მანქანა. გადმობრძანდნენ: **ბატონი გალაკტიონი, დიმიტრი ბენაშვილი და ალექსანდრე ლლონტი**. უნდა ითქვას, რომ გალაკტიონის ჩამოყვანას დიდი ამაგი დასდო პროფ. ალექსანდრე ლლონტი. ის ეახლა ბატონ გალაკტიონს სახლში და დაარწმუნა, მისი ჩასვლა სტალინირში (ცხინვალში) და პედაგოგიური ინსტიტუტის სტუდენტებთან შეხვედრა აუცილებლად საჭიროა ორი ერის — ქართველებისა და ოსების — ისტორიული თანაცხოვრების განმტკიცებისთვის. თან შეუთანხმა, რომ, მასთან ერთად, წამობრძანდებოდა პროფ. დიმიტრი ბენაშვილი.

ოვაციით შეხვდნენ და გააცილეს ისინი სააქტო დარბაზში. დამხვდურთა შორის არიან: სტუდენტები ინსტიტუტის პროფესორ-მასწავლებლები, ცხინვალის

№1 ქართული საშუალო სკოლის (დირექტორი ვახტანგ კასრაძე) და №4-ე ასევე ქართული საშუალო სკოლის (დირექტორი მიხეილ გაგლოშვილი) მოსწავლეები და პედაგოგები, სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის მწერალთა კავშირის წევრები, ქალაქის ქართველი და ოსი მოსახლეობის წარმომადგენლები. სააქტო დარბაზი ყველა მსურველს ვერ იტევს.

შეხვედრას ხსნის პროფ. ალ. ლლონტი. მოკლე შესავლის შემდეგ სიტყვას აძლევს ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორს, პროფესორს, მწერალსა და კრიტიკოსს, გალაკტიონის მეგობარს, დიმიტრი ბენაშვილს.

ბატონმა დიმიტრიმ მოკლედ მიმოიხილა გალაკტიონის შემოქმედება და ბრძანა: არასწორად მიმართაო გავრცელებული აზრი, თითქოს გალაკტიონის შემოქმედებაში გამოიყოფა ორი პერიოდი: რევოლუციის წინა პერიოდში დაწერილი ლექსები და რევოლუციის შემდეგ დაწერილი ლექსები. ეს გალაკტიონის შემოქმედებისადმი არასწორ მიდგომად მიმაჩნია, გალაკტიონის პოეზია ერთია, ერთი მთლიანი და განუყოფელი. ამაზე გალაკტიონმა უეცრად ტაში შემოკრა. როგორც გამოჩნდა, ეს აზრი მას მოეწონა.

მას ესალმებიან ინსტიტუტის პროფესორ-მასწავლებლები და სტუდენტები. ბატონ გალაკტიონს უსურვებენ ჯანმრთელობას, დიდხანს სიცოცხლესა და ახალ-ახალი მარგალიტების შემატებას ქართულ პოეზიაში.

სიტყვა ეძლევა გალაკტიონს. ის იზიარებს მისი მეგობრის მოსაზრებას. შემდეგ კითხულობს ორ ლექსს: „ქარი ქრის“ და „მთანმინდის მთვარე“. მისთვის ჩვეული ხმით დაიბუბანა: „ქარი ქრის, ქარი ქრის“; „ჯერ არასდროს არ შობილა მთვარე ასე წყნარი, მდუმარებით შემოსილი შეღამების ქნარი“...

სააქტო დარბაზის ქერი, კედლები ზანზარებს. ბატონი გალაკტიონი კმაყოფილია.

ერთმანეთს ცვლიან სტუდენტები, კითხულობენ გალაკტიონის ლექსებს, ზოგიერთმა საკუთარი ლექსიც გაურია.

კულმინაცია... ბატონი ალექსანდრე ლლონტი აცხადებს: ოსურ ენაზე საკუთარ „მე და ღამეს“ თარგმანს წაიკითხავსო ოსური ენისა და ლიტერატურის სპეციალობის მესამე კურსის სტუდენტი ტ. მინდიაშვილი. სცენაზე ადის ტანმორჩილი ახალგაზრდა, მამით ქართველი, დედით ოსი. აღმოჩნდა, ის ერთნაირად ფლობს ქართულსაც და ოსურსაც.

აღფრთოვანებას ვერ მაღავს ეს ბუმბერაზი კაცი, დგება და მკერდში იკრავს ამ ქართველ-ოს სტუდენტს. გალაკტიონის გაცვებასა და სიხარულს საზღვარი არ აქვს.

შეხვედრა დამთავრდა. გალაკტიონის სადიდებელი შეძახილები. ინსტიტუტის წინ ზღვა ხალხი

ელოდება... სხდებიან მანქანაში და მიემგზავრებიან ერთ-ერთი სტუდენტის სახლში. აქ არიან ქართული ენის, ქართული ლიტერატურის კათედრათა წევრები, სტუდენტები. სუფრას თავკაცობს ბატონი ალექსანდრე ლლონტი. ის ჩვეული მაღალფარდოვანი სიტყვებით ერთხელ კიდევ ამკობს დიდ გალაკტიონს.

გავათენეთ. ბევრი თბილი სიტყვა ითქვა, განუწყვეტლივ ისმოდა გალაკტიონის ლექსები.

ეს სურათები თბილისში გამომგზავრების წინ გადავიღეთ სახლთან, სადაც შინაარსით დახუნძლული, დაუფინყარი ღამე გავატარეთ ქ. სტალინირში.

ცხინვალთან და გალაკტიონთანა დაკავშირებული ასევე ერთი ფრიად საინტერესო მოგონება.

ცხინვალში მოღვაწეობის პერიოდში ჩვევად მქონდა, რომ, ყოველ კვირას თუ არა, ორ კვირაში ერთხელ მაინც შემეგლო ცხინვალის ცენტრში მდებარე საოლქო

დონის ნიგნების მაღაზიაში. თბილისში როცა ვერ ვახერხებდი ნიგნის შეძენას, იქ აუცილებლად დამახვედრებდნენ. ნიგნის მაღაზია სამგანყოფილებიანი, სამენოვანი იყო: ქართული, ოსური და რუსული ნიგნებით.

ერთ მშვენიერ დღეს შევდივარ ამ მაღაზიაში და ჩემი ოთხი სტუდენტი კედელთან აიტუზა. — რა ხდება, ბიჭებო? მესამე კურსის სტუდენტი ალმაზორ თავაძე მეუბნება: პატივცემულო, მაღაზიას მიუღია გალაკტიონ ტაბიძის ნიგნი, რომელშიაც დაბეჭდილია ასირჩეული ლექსი. მე ვეუბნები მათ, რომ ასივე ლექსი ზეპირად ვიცნობთ, ამათ არ სჯერათ. მე ვეუბნები, შემამონმეთ და თუ დავმარცხდები, მე გიყიდით სამივეს, წინააღმდეგ შემთხვევაში, თქვენ მიყიდეთ-მეთქი და ამ დროს თქვენც შემობრძანდით.

გამყიდველ გოგონას ვანიშნე, ჩამოერიგებინა ნიგნები! ერთი მეც ავიღე. დაიწყო შეჯიბრი: ერთ მხარესაა ალმაზორი, მეორე მხა-

ფოტო გადაღებულია ინსტიტუტის შესასვლელთან. 1967 წლის 27 მაისს

რეს — თანაკურსელები (ა. ჩიტიშვილი, ი. ოვაშვილი და თ. ელკანოვი). ამ შეჯიბრის მედიატორე, ჩემდა უნებურად, მე გავხდი. ქუჩაში გამვლელ-გამომვლელიდან ბევრი აღმოჩნდა მაღაზიაში, ყველას აინტერესებდა, რით დამთავრდებოდა ეს ნიჭის, მეხსიერების, გალაკტიონის პოეზიისადმი სიყვარული.

გაიმარჯვა სიყვარულმა.

ოთხივე დავასაჩუქრე გალაკტიონის ამ რჩეულით.

აკაკი შანიძე ცხინვალში

1967 წლის თებერვალში აკაკი შანიძე 80 წლის გახდა. ეს თარიღი ქართველმა ხალხმა ღირსეულად აღნიშნა. იმ პერიოდში ცხინვალში ვმუშაობდი, ვხელმძღვანელობდი ქართული ენისა და ლიტერატურის კათედრას. კათედრის სხდომაზე დავაყენე საკითხი, მოგვეწვია ბატონი აკაკი ინსტიტუტში და შეგვეხვედრებინა სტუ-

დენტებისათვის. წინადადება კათედრის წევრებმა ერთსულოვნად გაიზიარეს. ამის შემდეგ ბატონ აკაკის ბინაში ვეახელი და ვთხოვე, წამოზრძანებულიყო ცხინვალში, შეხვედროდა პედაგოგიური ინსტიტუტის სტუდენტებს, ცხინვალის საზოგადოებას. დამთანხმდა, დავთქვით დროც, მაისის ბოლო რიცხვები.

ბატონი აკაკის თანხმობით აღფრთოვანებულმა დავიარე ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბი-

ლისის სახელმწიფო უნივერსიტეტისა და ა. პუშკინის (ამჟამად ილიას) სახელობის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის (ამჟამად უნივერსიტეტის) პროფესორ-მასწავლებლები: ძველი ქართული ენის კათედრის, ახალი ქართული ენის კათედრათა წევრები, ენათმეცნიერების ინსტიტუტში მოღვაწე ენათმეცნიერები. აბსოლუტურმა უმრავლესობამ გაითავისა ჩემი თხოვნა და 27 მაისს 12 საათისათვის ეწვივნენ ცხინვალს. ბატონ აკაკის ახლდნენ 12 პროფესორი.

ბატონმა აკაკიმ დაათვალიერა ქართული ენისა და ლიტერატურის კაბინეტი, რომლის კედლებზე გამოფენილი იყო ზეთზე შესრულებული სურათები ქართველი მწერლებისა და პოეტების — შოთა რუსთაველით დაწყებული გალაკტიონით დამთავრებული, ასევე ცალკე კედელი ჰქონდა დათმობილი ქართველ ენათმეცნიერებს — აკაკი შანიძეს, გიორგი ახვლედიანს, არნოლდ ჩიქობავასა და ვარლამ თოფურიას.

კათედრის კედლის გაზეთთან მდგარი ბატონი აკაკი უეცრად მიხმობს თავისთან და მეკითხება: ოთარ, გეთაყვა, ეს ყანიძე ვინლაა? გამხიარულდნენ სტუმრები.

საქმე შემდეგში იყო: არც თუ ისე დიდი ხნის წინათ გაზეთში „ლიტერატურული საქართველო“ დაიბეჭდა ბატონი აკაკის საგანგებო წერილი, რომელშიც მან დააყენა საკითხი, რომ ქართულ დამწერლობაში დღეს, სხვა ენებისაგან განსხვავებით, არ გვაქვს დიდი ასოები, ძველ ქართულში კი იყო. ჩვენი წინაპრები ნუსხურსა და მხედრულ დამწერლობებში სათაურებში, წერტილის შემდეგ ახალი წინადადებების დასაწყისში, ასევე საკუთარ სახელებში, გვარებსა და გეოგრაფიულ სახელებში საწყის ასოდ იყენებდნენ ასომთავრულს. უპრიანი, მიზანშეწონილი იქნებაო, ბრძანებდა ბატონი აკაკი, ეს ტრადიცია ალვადგინოთ თანამედროვე ქართულ დამწერლობაში.

ვიხელმძღვანელებთ რა ბატონი აკაკის ამ ინიციატივით, მისადმი

მიძღვნილ კედლის გაზეთში ეს პრინციპი გავატარეთ. როგორც ჩანდა, ბატონი აკაკის ესამოვნა ეს და ამიტომ მისთვის ჩვეული იუმორით მეკითხა, ყანიძე ვინლაა? ასომთავრული შ გარეგნულად ჰგავს ყ-ს.

საოლქო აღმასკომის სხდომათა დარბაზი ხალხითაა გადაჭედილი.

ეს შეხვედრა იქცა ქართული ენის ზეიმად.

დღის მეორე ნახევარში შეხვედრა გაგრძელდა ჩვენი ინსტიტუტის პედაგოგიკა-ფსიქოლოგიის კათედრის თანამშრომლის — მ. ჭაიას ოჯახში. სუფრას სტუმრებთან ერთად უსხდნენ ინსტიტუტის რექტორი პავლე დოგუზოვი, ფილოლოგიის ფაკულტეტის ფაკულტეტის დეკანი გიგა მამითი, ქართული ენისა და ლიტერატურის კათედრის წევრები დღისა და საღამოს განყოფილების IV-V კურსის სტუდენტები (აქ სურათი 3).

ბატონმა აკაკიმ რამდენიმე ქართული სიმღერა შესთავაზა თანამეინახეებს, აყვინენ სტუდენტებიც. ერთი სიტყვით, მეორე განყოფილებამაც წარმატებით ჩაიარა.

მეორე დღე, 28 მაისი, კვირა იყო. გეგმის შესაბამისად გავემგზავრეთ ჯავაში. ბატონმა აკაკიმ გაიხსენა: 1939 წელს აქ, ჯავის სანატორიუმში ვისვენებდით და აქ დავამთავრეო „ქართული ენის გრამატიკა“ (მორფოლოგია, სასკოლო სახელმძღვანელო).

ასე დამთავრდა აკაკი შანიძის ორდღიანი სტუმრობა ცხინვალში.

აკაკი შანიძე ლებარდუში

1969 წლის აგვისტოს ცხელი დღეები იდგა. სოფელ ბანძაში ამბავი ჩამოიტანეს, აკაკი შანიძე ლებარდუში ავიდაო დასასვენებლად. გამიკვირდა, რადგან ვიცოდი, ბატონი აკაკი სვანეთში აპირებდა წასვლას, ქართველურ ენათა ანდაზებზე მუშაობდა და ზოგი რამ ჰქონდა დასაზუსტებელი.

მეორე დღესვე მეუღლესთან ერთად ავედი ლებარდუში. მარტვილის რაიონში არის ზღვის დონიდან 1500-1550 მეტრზე ასეთი უმშვენიერესი საკურორტო ადგილი შესანიშნავი მჟავე (რკინოვანი) წყლით და, თამამად შეიძლება ითქვას, საქართველოში ერთ-ერთი უნიკალური, ზღვისა და მთის გაჯერებული ჰაერით შემკული. ბატონმა აკაკიმ მიაბო: ჩავედი ქუთაისში, წვიმდა. მითხრეს: უამისნდობის გამო მესტიაში ფრენა შეიძლება ორი-სამი დღე არ იქნესო. გადავწყვიტე ლებარდუში ასვლა.

ლებარდუში ბატონი აკაკი ორ კვირას დარჩა. 82 წლის მოხუცი თავს ბრწყინვალედ გრძნობდა. განსაკუთრებით აღფრთოვანებული იყო მასპინძლობით: მეგრელები პატივისცემაში ჩაგახრჩობენო,

— იტყოდა ხოლმე ხუმრობით, თუმცა არც ისე უსაფუძვლოდ.

რომ დამინახა, ესამოვნა. გაუხარდა ცხონებულ ნოდარსაც. მითხრა: ოთარ, შენ და შენი მასწავლებელი იცხოვრებთ მეგრულ ოდაში, რომელიც საგანგებოდ ვასილ მჭავანაძისათვის აშენდაო. ვასილ მჭავანაძემ იმ სახლში ღამე გაათია, ჩვენ (ბატონმა აკაკიმ და მე) კი — 17 ღამე.

აღმოჩნდა, ლებარდემი ბევრი მისი უნივერსიტეტელი სტუდენტი ისვენებდა, ისინი გარს ეხვივნენ ბატონ აკაკის და ნიავსაც არ აკარებდნენ. ჩემი ლებარდემი ასვლის შემდეგ ბატონმა აკაკიმ ყველას დიდი მადლობა გადაუხადა ყურადღებისათვის, თან დაამატა: ამ სახლში მე და ჩემი მოწაფე ვიცხოვრებთ, თქვენ ნუ შეწუხდებითო.

კურორტ ლებარდეს დირექტორად იმხანად მუშაობდა რომანოზ ძაძამია, განათლებული, ჩვენი ქვეყნის დიდი პატრიოტი, სპეციალობით მათემატიკოსი, დიდი მოყვარული ქართული მწერლობის, განსაკუთრებით ქართული პოეზიის. ქართველ პოეტებს თურამ კარგი ლექსები ჰქონდათ დაწერილი სამშობლოზე, ზეპირად იცოდა.

დადგა ჟამი ლებარდედან გამომგზავრებისა. ბატონმა რომანოზმა გამოსამშვიდობებელი სუფრა ლებარდეს ასასვლელში, ღია ცის ქვეშ, წალკოტში გაშალა. ბევრი თბილი სიტყვა ითქვა ბატონ აკაკიზე.

აღგილობრივი კადრის მომზადება

კათედრამ საგანგებო სხდომაზე მიიღო გადაწყვეტილება, ეზრუნა ადგილობრივი კადრის (ქართველი და ოსი ახალგაზრდების) მომზადებაზე. საგანგებო დადგენილებით ამის განხორციელება დაევალა კათედრის გამგეს.

ამთავითვე ხაზგასმით მინდა ვთქვა (ეს ჩემი სუბიექტური აზრია და შეიძლება, ვცოდავდი კიდევც), რომ ქართული ენისა და ლიტერატურის, დაწყებითი განათლების პედაგოგიკისა და მე-

რომანოზ ძაძამია (კურორტ ლებარდეს დირექტორი), ოთარ ძაჯანია და აკაკი შანიძე

თოდის სპეციალობებზე, ვცდილობდი, 40-45% ქართული სკოლადამთავრებული ოსი გოგო-ბიჭები მოხვედრილიყვნენ. რამდენად გამომდიოდა ეს, სხვა საკითხია.

და აი, ერთ წელს მიღება ძალიან იღბლიანი გამოდგა: მისაღები გამოცდების შედეგად 25 ჩარი-

ოთარ ძაჯანია ოს სტუდენტობთან ერთად

ცხული სტუდენტიდან 13 ქართული სკოლადამთავრებული ოსი გოგო-ბიჭი აღმოჩნდა. მაღალი აკადემიური მოსწრებით გამოირჩეოდნენ: მ. ნართიკოევა, ნ. ბეპიევა და ნ. თაბუაშვილი (თაბუევა). მათ წარჩინებით დაამთავრეს ინსტიტუტი.

კათედრის სხდომაზე გადაწყდა, მათთვის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტსა და ა. პუშკინის (ამჟამად ილიას) პედაგოგიურ ინსტიტუტის (ამჟამად უნივერსიტეტის) წინაშე გაგვეწია შუამდგომლობა, ასპირანტურაში ადგილების გამოჩენის შემთხვევაში, დაეშვათ გამოცდებზე ან მიეცათ უფლება, ჩაებარებინათ საკანდიდატო მინიმუმი და გამოეყოს მეცნიერ-ხელმძღვანელი.

სამივემ ჩააბარა საკანდიდატო მინიმუმი. ორმა (თაბუაშვილმა და ბეპიევამ) დაიცვეს საკანდიდატო დისერტაციები. ნ. ბეპიევა ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტშიაც კითხულობდა ლექციებს, ხოლო თაბუაშვილი ქართულ ლიტერატურის ისტორიის კურსს კითხულობდა სამხრეთ ოსეთის პედაგოგიურ ინსტიტუტში.

ერთი სიტყვით, კათედრის ძალისხმევამ ადგილობრივი ოსი გოგო-ბიჭების ქართულ ფილოლოგიაში (კერძოდ, ქართულ ენასა და ლიტერატურაში) განვრთნამ სასურველი ნაყოფი გამოიღო.

სულხან-საბას იუბილე

ტარდებოდა სულხან-საბა ორბელიანის იუბილე. კათედრამ გარკვეული ღონისძიებები დასახა. შევკრიბე ქართული ენისა და ლიტერატურის IV კურსის სტუდენტები, სტუდენტ ანზორ ფუსაევს, რომელიც კარგი დეკლამატორი იყო, ჰქონდა პოეტური ნიჭი, გამოირჩეოდა არტისტიზმით, დავავალე, შეექმნა სასცენო მონახაზი.

იუბილის დღეს ინსტიტუტს მონაწყდა ახალგაზრდობა. სააქტო დარბაზი 250-მდე კაცს იტევდა მხოლოდ, დასწრების მსურველი კი ძალიან ბევრი იყო. რექტორა-

ტი იძულებული გახდა, ქალაქის მილიცია შეენუხებინა.

სულხან-საბას ცხოვრებასა და შემოქმედებაზე რამდენიმე მოხსენების შემდეგ ინყება მეორე განყოფილება. სხდომას ესწრება უშიშროების საოლქო განყოფილების უფროსის პირველი მოადგილე ალექსანდრე ბალათურია, სენაკის რაიონის სოფელ ნოქალაქევიდან იყო წარმომშობით. ვჯდები მის გვერდით.

იხსნება ფარდა. სცენაზე დგას კათედრა, კათედრაზე ბჟუტავს სანთელი. აქვე ზის ანაფორაში ჩაცმული ჭაღარა საბა (ანზორ ფუძავეი) და ჰყვება თავის ევროპაში მოგზაურობის პერიპეტიებს. კერძოდ, როგორ ეახლა რომის პაპს, შემდეგ საფრანგეთის იმპერატორ ლუდოვიკოს, როგორ ეხვეწა დახმარებოდნენ საქართველოს გარეშე მტრების წინააღმდეგ ბრძოლაში. საბას მოგზაურობა ევროპაში უშედეგოდ დამთავრდა. ინყება საუბარი ქართლის ჭირზე. სიღრმეში დგანან სტუდენტ-გოგონათა ქორო და მოგვითხრობენ ქართლის ჭირზე, სწავლა-აღზრდის საკითხებზე. ყოველი სტრიქონი ჟრუანტელის მომგვრელია: „შეიქმნა დიდი მტერობა, თქმა ერთმანეთის ძვირისა, ამპარტავნობა და შური, ურცხვად გატეხა პირისა, ავაზაკობა, ქურდობა, გზებზედ დასხდომა მზირისა, ტყვეობა, მოკვლა, ტაცება ქვრივთა, ობოლთა, მწირისა!“ „მე, თუ გინდა, თავი მომჭრან, ტანი გახდეს გასაბერად, ვინც არა ჰგავს კახაბერსა, მე ვერ ვიტყვი კახაბერად“.

ხაზი გაესვა ქართლის ჭირს, შინაურ აშლილობას: „**თურქი, სპარსი, ლეკი, ოსი, ჩერქეზი, ლილვი,**

დიდო, ქისტი, სრულად ქართლის მტერნი იყვნენ, ყველამ წაკრა თვითო ქიშტი! მერმე შინათ აიშალნენ, ძმამ მოუდგა ძმასა ყისტი, თავის თავსა ხმალი იცეს, გულთა მოიხვედრეს ხიშტი!“

ასე, საბასეული და გურამიშვილისეული რჩევა-დარიგებებით დამთავრდა ეს განყოფილება.

შემდეგ წამყვანი ანზორ ფუხავეი აცხადებს: ცეკვა „ქართულს“ შეასრულებს ნოე ჟორდანიას. გვყავდა სტუდენტი ჟორდანიას, რომელსაც თანაკურსელები რატომღაც ნოეს ეძახდნენ.

საიუბილეო საღამო წარმატებული აღმოჩნდა. მაგრამ იყვნენ ბოროტი ადამიანები, ჯაშუშები, რომლებმაც იმავე ღამეს მიიტანეს ამბავი უშიშროებაში, რომ საღამოზე ცუდ კონტექსტში ახსენეს ოსები, ახსენეს ნოე ჟორდანიას.

ერთი კვირის შემდეგ თბილისი-ცხინვალის მატარებლით ცხინვალში ჩავდივარ. რკინიგზის სადგურზე მხვდებიან სტუდენტები. ერთ-ერთი მიყვება: პატივცემულ ლექტორო, მეორე დღეს უშიშროებაში დაგვიბარესო ყველა, ვინც მხატვრულ განყოფილებაში ვმონაწილეობდითო. რატომ ახსენეთ ოსები ცუდ კონტექსტში, ანზორ ფუხავემა რატომ ახსენა ნოე ჟორდანიასო და ა. შ. გადავწყვიტეთ, გაგვეფრთხილებინეთ, რადგან ხვალ აუცილებლად დაგვიბარებენო. ჩვენ ახსნა-განმარტებები დაგვანერინეს და თან გვკითხეს, ამხანაგი ქაჯაია სად არისო.

დილით, 9 საათზე დაინყო ლექცია. ნახევარი საათი არ იქნებოდა გასული, მიბარებს რექტორი. უშიშროების უფროსის პირველმა მოადგილემ დაგირეკაო. ვუკავ-

შირდები, — სამ საათზე ვიქნები თქვენთან-მეთქი.

მივედი. კომენდატურაში მელოდებოდა. ავდივართ უფროსთან, უშიშროების პოლკოვნიკ ჯიოევთან. თბილად მიმილო. მეკითხება: ამხანაგო ქაჯაია, რა ხდება, ინსტიტუტიდან ცუდი ინფორმაცია შემოვიდა: საიუბილეო სხდომაზე ოსები დამამცირებელ კონტექსტში იქნა მოხსენიებულიო, თანაც ვილაც სტუდენტი ნოე ჟორდანიად მოიხსენიესო, რა ხდება? რას მეტყვიო?

ვეუბნები: თან მაქვს მხატვრული განყოფილების სცენარი, რომელიც ჩემი დავალებით შეადგინა სტუდენტმა ანზორ ფუხავემა, მე გავეცანი და მოვიწონე, რომ მასში პოლიტიკური არაფერია. ქოროს მიერ რაც ითქვა, დავით გურამიშვილს ეკუთვნის და სასკოლო სახელმძღვანელოშია შეტანილი. მერე ალექსანდრე ბალათურიას მივუბრუნდი: — შენ ხომ სკოლაში ეს ნასწავლი გაქვს?

„თურქი, სპარსი, ლეკი, ოსი ჩერქეზი, ლილვი, დიდო, ქისტი, — სრულად ქართლის მტერნი იყვნენ, ყველამ წაკრა თვითო ქიშტი...“ — ეს სიტყვები დავით გურამიშვილს ეკუთვნის. მეორეც, აქვე მოხსენიებულები არიან: ლეკი, ჩერქეზი, ლილვი, დიდო, ქისტი — ესენიც ხომ საბჭოთა კავშირში შემავალი ხალხებია? როგორც ჩანს, აქ უცოდინარობამ იმუშავა! პოლკოვნიკმა თავი იმართლა, მე რუსული სკოლა მაქვს დამთავრებული და დ. გურამიშვილი არ მისწავლიაო.

რაც შეეხება ნოე ჟორდანიას, ის სტუდენტი, გვარად, ჟორდანიას, გურიაში (სამეგრელოშიაც, იმერეთში) ორი სახელი ჩვეულებრივი მოვლენაა: ერთია კანონიკური, მეორე — შინაურობაში მოსახმარი. ამით ვხსნი მე ა. ფუხავეის მიერ ამ სტუდენტის ნოე ჟორდანიად მოხსენიებას-თქო.

ამით დამთავრდა ჩვენი შეხვედრა. კმაყოფილი დარჩა ალექსანდრე ბალათურია, დამბეზლებელი, ალბათ, საყვედურს დაიმსახურებდა.

ქართული ენისა და ლიტერატურის, დანუბითი განათლების კვლევებისა და პედაგოგიის სპეციალურ განყოფილებაში, 40-45% ქართული სკოლადამთავრებული ოსი გოგო-ბიჭები მოხვედრილიყვნენ. რამდენად გამოედიოდა ეს, სხვა საკითხია.

გრიგოლ აბაშიძე — 100

«მე მიწა ტყეების ჩრდილში დაგარსვა, ტყეების ყვავილის თეთრი სუღარა...»

დიდუბის პანთეონში გრიგოლ აბაშიძის საფლავს ყოველ გაზაფხულზე ტყემლის ყვავილების საბანი ეხურება, ისე, როგორც ამ ლექსშია.

გრიგოლ აბაშიძე 1994 წელს გარდაიცვალა.

მხცოვანმა მწერალმა საფლავში საქართველოს ბედზე ფიქრი ჩაიყოლა. ბოლო პერიოდში შექმნილი თითქმის ყველა ლექსი სევდითა და ტკივილით არის სავსე.

გრიგოლ აბაშიძე — პოეტი, პროზაიკოსი, დრამატურგი, ესეისტი, 1914 წელს დაიბადა ქიათურის მახლობლად, სოფელ რგანში. 1936 წელს დაამთავრა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფილოლოგიის ფაკულტეტი, შემდეგ კი ორი წელი მოსკოვის კინემატოგრაფიის ინსტიტუტის სასცენარო განყოფილებაზე სწავლობდა. საქართველოში დაბრუნების შემდეგ სხვადასხვა დროს იყო ჟურნალების: „ნიანგის“ (1944-1951), „დროის“ (1951-1960) და „მნათობის“ (1960-1967) რედაქტორი; 1967-1981 წლებში — საქართველოს მწერალთა კავშირის პირველი მდივანი და თავმჯდომარე; რედაქტორობდა ანთოლოგიებს, ცალკეულ მნიშვნელოვან გამოცემებს; 1982-1994 წლებში ხელმძღვანელობდა შოთა რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო პრემიების კომიტეტს.

პოეზიამ გ. აბაშიძე ბავშობიდანვე გაიტაცა. ლექსების გამოქვეყნება სტუდენტობის წლებში დაიწყო, ხოლო პოემამ „შავი ქალაქის გაზაფხული“ ოცი წლის პოეტს საყოველთაო აღიარება მოუტანა. მისი პირველი ლექსები 1934 წელს გამოქვეყნდა, პირველი კრებული — 1938 წელს, 1945 წელს დაიბეჭდა კრებული „დრო-

შები“, ხოლო 1948 წელს — კრებული „ჯაჭვგაუხდელი“.

1951 წელს ლექსების ციკლისათვის „სამხრეთის საზღვარზე“ და პოემისათვის „სამგორის ველზე“ პოეტს მიენიჭა სტალინური პრემია.

მისი პოემებია: „ძღვევის ქედი“ (1943), „გიორგი VI“ (1942), „ზარზმის ბრძანება“ (1946), „ფიქრები ენგურის ხეობაში“ (1973) და სხვ. აღსანიშნავია ლექსები: „განმეორდება!“, „გაზაფხული“, „სანაპიროზე სამი ფანჯარა“, „ორი ტრიოლეტი“, „ჯიგთახათუნი“, „ოცნება უფლისწულისა“ და სხვ. მისი ლექსების წამყვანი თემაა სამშობლო, მისი წარსული, აწმყო და მომავალი, ქართველი ხალხის მაღალი ჰუმანიზმი და პატრიოტიზმი. გრიგოლ აბაშიძის ისტორიული რომანები „ლაშარელა“ (1957), „დიდი ღამე“ (1963), „ცოტნე, ანუ ქართველთა დაცემა და ამალღება“ (1975) ასახავს ქართველი ხალხის ტრაგედიას XIII საუკუნის პირველ ნახევარში, როცა საქართველოს დიდი აღორძინება მონღოლთა ურდოების შემოსევამ შეწყვიტა. მისი შემდგომი რომანებია: „ყორნალი“ (1967) და „სამძიმარი“ (1984).

აღსანიშნავია მისი მთარგმნელობითი მოღვაწეობაც. თარგმნა

შანდორ პეტეფის, მიხაი ემინესკუს, ხრისტო ბოტევის, ნიზამი განჯელის და სხვა დიდი პოეტების ნაწარმოებები. ფრანგი პოეტის — პიერ რონსარის თარგმანისათვის 1985 წელს პოეტს მიენიჭა **ივანე მაჩაბლის სახელობის პრემია**. მწერალი ავტორია პოემების: „ლეგენდა თბილისის დამარსებლებზე“ და „მოგზაურობა სამ დროში“. გრიგოლ აბაშიძე დიდი ერუდიციის ლიტერატორი და ფართო დიაპაზონის შემოქმედი იყო. ჟანრობრივი მრავალეროვნების მიუხედავად, პოეზია მუდამ რჩებოდა მის უმთავრეს გატაცებად. მწერლის თხზულებები თარგმნილია მრავალ უცხოურ ენაზე.

იყო საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის აკადემი-

კოსი (1979), სოციალისტური შრომის გმირი (1974). დაჯილდოებული იყო მრავალი ორდენებით. 1984 წელს მიენიჭა თბილისის საპატიო მოქალაქის წოდება. 1994 წელს დაჯილდოვდა „ღირსების ორდენით“. 1994 წელს ლექსების უკანასკნელი **კრიკული-სათვის „არყოფნისაკენ“ გრიგოლ აბაშიძეს მიენიჭა შოთა რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო პრემია** (გარდაცვალების შემდეგ).

პირველ რიგში: ლადო ასათიანი და მირზა ბელოვანი; მეორე რიგში: დიმიტრი ბენაშვილი, ნიკა აბიაშვილი, გიორგი კალანდაძე, ერეკლე ქარელიშვილი, გრიგოლ აბაშიძე;

მესამე რიგში: ბივი კანახიძე, რევაზ მარგიანი, ალაკო შენგელია, ალექსანდრე საჯაია, ლევან კიკნაძე, ლადო ავალიანი, ვასო ლორთქიფანიძე, ბაბრიელ ჯაბუშანაშვილი, თბილისი, 1939 წ.

საქართველოში დატრიალებულ უბედურებას საოცრად განიცდიდა. აფხაზეთისა და სამაჩაბლოს დაკარგვას ვერ ურიგდებოდა. შეწუხებული დადიოდა, თან ცდილობდა, არ შეემჩნია, მაგრამ ეტყობოდა, კარგად რომ არ იყო. ნერვიულობას ვერ გაუძლო და 1994 წლის 28 ივლისს ინსულტით გარდაიცვალა.

დაკრძალულია მწერალთა და საზოგადო მოღვაწეთა დიდუბის პანთეონში.

გრიგოლ აბაშიძე

„ფიქრები საქართველოს რუკაზე“

შენს რუკას — შენი ბრძოლების სარკეს,
წენდა და გლეჯდა ბედი წყეული,
ძონძებს ჰგავს შენი მიწაწყლის თარგი,
დაფლეთილია შენი სხეული.

ბალ-ვენახიანს, ციხე-ტადრიანს
შენს სამხრეთს ხურავს ცა გაუხსნელი,
მავანს და მავანს მიუტაცნია,
სხვათა და სხვათა ადგას უღელი.

რაც დღემდის მოგყვა, რაც შეგრჩენია —
კოდორიანი, ალაზნიანი,
თუმც შენი ჰქვია, რალა შენია,
ისიც გამხდარა სხვათა ზიარი.

მუხას ნააქცევს, ლერწამს კი არა,
პირალესილი ამდენი ცული,

რა მოგიშუშებს ამდენ იარას,
რამ მოგიჩინოს ამდენი წყლული!

და რომ გეხვევა ღრუბელი ბნელი,
შორიდან როგორ გიყურო მშვიდად.
ნუთუ დამხოზა ჩვენს დროში გელის,
დაუდევრობით შენთავე შვილთა?!

არა, შენ წელში ისევ სწორდები,
რომ კვლავ წამოდგე ბუკით, ნალარით,
ისევ იწვევენ მზისკენ ყლორტები,
შენს ძველ ფესვებზე უხვად ნაყარი.

დიდება ამ დღეს, დიდება ამ დღეს,
ბორკილი ეგდოს ძირს დამსხვრეული,
ლაზარესავით ხვალ ისევ აღდგეს
დღეს დაფლეთილი შენი სხეული!

1992

ქობულთი

ქობულეთი საისტორიო წყაროებში იხსენიება მე-17 საუკუნიდან. გაცილებით უფრო ადრე ბერძენ ისტორიკოსებს ამ მიდამოებში მოხსენებული აქვთ ქალაქი პეტრა. შესაძლოა, ეს ქალაქი სწორედ ქობულეთი იყოს. ბერძნულად პეტრა ნიშნავს კლდეს. ხოლო ქართული სიტყვა ქვაბი, საბას განმარტებით, არის „კლდე გამოკვავული“, ე. ი. კლდეში გამოკვეთილი გამოქვაბული.

ქობულ-ეთ-ში ეთ გამოიყოფა, როგორც გეოგრაფიულ სახელთა სანარმოებელი სუფიქსი. გვრჩება ქობულ, ანუ იგივე ქვაბულ. შეიძლება სხვაგვარი ვარაუდიც: ქობულეთი მიღებული იყოს არა ქვაბისა და ქვაბულისგან, არამედ ადამიანის საკუთარი სახელისგან — ქობული, რომელიც გვხვდება ძველ ქართულში (მაგალითად: ქობული საკუთარი სახელი გვხვდება მე-6 საუკუნის მცხეთის ჯვრის წარწერაში).

ქობულეთის ჩრდილო-აღმოსავლეთით ფიჭვნარი მდებარეობს. აქ არქეოლოგიური გათხრები წარმოებს და ძველი ქალაქის ნაშთები გვხვდება. მეცნიერები ფიქრობენ, რომ ეს უნდა იყოს ბერძნულ წყაროებში მოხსენიებული პითია (პითი ძვ. ბერძნულად „ფიჭვს“ ნიშნავს).

ქობულეთს აჭარელთა ყოფაცხოვრების, სამეურნეო ყოფის, ნივთიერი და სულიერი კულტურის მდიდარი ტრადიციები აქვს,

რომლებიც სათავეს ელინიზმიდან იღებს.

ნაქალაქარზე ამოწიღული ქალაქი

ქობულეთის „ქვეყანა“ თავის გეოგრაფიულ საზღვრებში უკვე ადრენეოლითიდან ისეთი „თვითკმარი მხარე იყო, რომელიც აქტიურად მონაწილეობდა მწარმოებელი მეურნეობის ადრეული ეტაპის ფორმირებაში. აქვე ჩაეყარა საფუძველი ადრესამინათმოქმედო მეურნეობასა და მეცხოველეობას, მეთუნეობას, ე.წ. ქვის ინდუსტრიას და ა. შ.

ადრებრინჯაოს ხანაში ქობულეთის „ქვეყანაში“ ფუნქციონირებდა კოლხური სამყაროს ერთ-ერთი ლითონდამუშავებელი კერა, რომელიც თავისი ტექნიკური აღჭურვილობით არაფრით ჩამოუვარდებოდა ახლო აღმოსავლეთის დაწინაურებულ რეგიონებს.

გვიანბრინჯაოს-ადრერკინის

ხანაში ქობულეთის „ქვეყანა“ აგრძელებდა წინამორბედ პერიოდში შექმნილ ტრადიციებს და საგრძნობლად ავითარებდა მას. გრძელდებოდა ლითონდამუშავება, იქმნებოდა რკინის მოპოვების ერთ-ერთი ძირითადი კერა. გაჩნდა მოხვნიტი მინათმოქმედება, სამთო მოპოვებითი წარმოება.

„აღმოსავლეთი და სამხრეთ აღმოსავლეთი შავიზღვისპირეთი წარმოადგენდა რკინის წარმოების ერთ-ერთ პირველ კერას ძველ მსოფლიოში. ეს იყო ქართველ ტომთა კოლხური ჯგუფის განსახლების რეგიონი, სადაც წარმოიქმნა კოლხეთის პირველი სახელმწიფოებრიობა და გაფორმდა ცნობილი ხალხური ცივილიზაცია, რომელიც არგონავტებზე თქმულებაში არის ასახული“ (დ. ხახუტაიშვილი, კოლხეთის რკინის მეტალურგია სათავეებთან, გვ. 218, 1964 წ.).

გვიანბრინჯაო-ადრერკინის ხანაში ქობულეთის საფეიქრო საქმის დაწინაურებაზე მიგვანიშნებს მრავალი კვირისტავი, რომლებიც ზღვისპირა ზოლის ნამოსახლარებზეა აღმოჩენილი. ნართის სხვადასხვა სახეობა გამოიყენებოდა მრავალგვარი დანიშნულებით: ტანსაცმლის, ტომრების, თავსაბურავის, ფეხსაცმლის ზოგიერთი სახეობის დასამზადებლად. ქობულეთის ეთნოგრაფიულ ყოფაში ტერმინი „ქსოვა“ დღესაც გამოიყენება. ტერმინი „წვნის“ სანაცვლოდ იხმარება „ქალათის მოქსოვა“, „გიდელის მოქსოვა“, „გოდორის მოქსოვა“ და ა. შ.

ანტიკური ხანის ქობულეთის რეიტინგი საფეიქრო საქმეში თავისთავად გვაფიქრებინებს, რომ მას ძირძველი ტრადიციები ასაზრდოებდა, ჰეროდოტე მოგვითხრობს: „...მხოლოდ კოლხები და ეგვიპტელები ამუშავებენ სელს ერთნაირად... კოლხურ სელს ელინები სარდონულს უწოდებენ, ეგვიპტიდან შემოსულს კი — ეგვიპტურს“ (ჰეროდოტე, ისტორია, ტომი I, გვ. 156, თბ., 1975 წელი).

ქობულეთი კოლხური სამყაროს არამარტო ფიზიკურ-გეოგრაფიული და სოციალურ-ეკონომიკუ-

რი ნაწილი, არამედ სულიერი ცხოვრების თანამოზიარე იყო, რაც კარგადაა ასახული იმ ნივთიერი კულტურაში, რომელიც ქობულეთის არქეოლოგიური შესწავლის პროცესში იქნა გამოვლენილი, აგრეთვე, ეთნოგრაფიულ და ფოლკლორულ მასალაში.

ქობულეთში, ისპანის ტორფქვეშა ნამოსახლარზე აღმოჩენილი ნივთიერი წყაროები წარმოადგენს უაღრესად ძვირფას წყაროს, რომელსაც შეუძლია გადაჭრას ძართველი ხალხის ეთნოგრაფიის რიგი არსებითი საკითხისა, მაგალითად: ისპანის ტორფქვეშა ნამოსახლარზე, ქვედა ჰორიზონტში მოპოვებული იქნა ადამიანის მცირე ზომის ქანდაკება, რომელიც თიხისგანაა დამზადებული. ვარაუდობენ, რომ იგი ნაყოფიერების ღვთაების გამოსახულებაა. **აქ დადასტურებულია, აგრეთვე, ხარის კულტის ასეობა,** რომელიც დიდი რაოდენობით გვხვდება ფიჭვნარის, ბობოყვათის ნამოსახლარებზე. **აღმოჩენილია საკურთხევლები,** რომელთა მშენებლობაშიც ხარის რქების ფორმის თიხის სადგრებია გამოყენებული. მოგვიანებით უნდა გაჩენილიყო „ხარი-მზენელის“ კულტი, კერძოდ იმ დროს, როცა გაჩნდა მოხენითი მინათმოქმედება. კოლხური სინამდვილე არის ასახული თქმულებაში არგონავტების ლაშქრობაზე. აი, რას ეუბნება მეფე აიეტი იაზონს: „არე-

სის ველზე გაშვებული მყავს ორი სპილენძის ჩლიქიანი ხარი, რომლებიც ცეცხლს აფრქვევენ. მე მათ უღელში ვაბამ და არესის ოთხი დღიური ხოდაბუნებისკენ მივრეკავ“ (ა. როდისელი, არგონავტიკა, თბ., 1970 წელი).

საქართველოს ეთნოგრაფიულ სინამდვილეში და მათ შორის ქობულეთშიც ფართოდ იყო გავრცელებული გველის კულტი. განსაკუთრებით „ოჯახის მფარველი გველის“, რომლის მოკვლა დღესაც ითვლება ცოდვად. „ქობულეთში და საერთოდ აჭარაში, ყოველ სახლს გააჩნია ბინის პატრონი, გველის სახით. ის ადამიანს არ ვნებს, იშვიათად გამოჩნდება. თუ მას ვინმე მოკლავს, მისი ცხოვრე-

ბის საქმე წინ არ წავა, ადამიანს ზიანი მიეცემა, ოჯახის უფროსი შეიძლება თან ნაიყოლოს. ოჯახის გველს ხშირად რძეს დაუდგამდნენ ჯამით. ეს ისტორიები გველის კულტის შესახებ წინაპრებისგან სმენიათ თანამედროვე აჭარლებს“.

„გველის კულტის არსებობას ადასტურებს ისპანის ტორფქვეშა ნამოსახლარები. გველის სქემატური გამოსახულება აბაზანის ტიგელზეა დატანილი. აგრეთვე, თიხის სადგრებზე, ბრინჯაოს პინცეტებზე, ბრინჯაოს ბალთებზე, სარიტუალო საკიდებლებზე განსაკუთრებით მრავლადაა გველის გამოსახულებები ბრინჯაოს კოლხურ ცულებზე“ (დ. ხახუტაიშვილი, ქობულეთის ქვეყანა, გვ. 97, ბათუმი, 1995წ).

„ქობულეთის „ქვეყანაში“ გველის კულტის არსებობის მაუწყებელია გამოსახულებები საბერველების საქმენ შტვირებზე, აგრეთვე, რიტუალურ თიხის ფილებზე ბობოყვათის ქვიშაზვინურებიდან. „აქვე შეიძლება გავიხსენოთ თქმულება არგონავტებზე, სადაც წმინდა მუხაზე შემოკიდულ ოქროს სანძის გველშაპი დარაჯობდა, ქობულეთის მახლობლად იგულისხმება“ (გ. თავამაიშვილი, არქეოლოგიური გათხრები, ბობოყვათის ქვიშაზვინურებზე. გვ. 39, თბ., 1991 წელი). გველის კულტის არსებობა ქობულეთშია დღემდე შემოინახა.

«ბატონის ციხის» ისტორიისათვის

„ბატონის ციხის“ არქიტექტურული კომპლექსი დღემდე შემორჩენილი ერთადერთი სამეფო სასახლეა საქართველოში. ქალაქ თელავში მდებარე კომპლექსი, თავისი არქიტექტურულ-ისტორიული მახასიათებლებით, კულტურული მემკვიდრეობის ღირსშესანიშნავ ძეგლს წარმოადგენს.

ხუროთმოძღვრული კომპლექსის შემადგენლობაში შედის: კახთ მეფეთა სასახლე, ერეკლე მეორის კარის ეკლესია, არჩილის კარის ეკლესია, ციხის გალავანი, აბანო და სასახლის ტერიტორიაზე გაყვანილი გვირაბი.

ისტორიულ წყაროებზე დაყრდნობით, კვირიკე დიდმა (1010-1037), გაერთიანებული კახეთ-ჰერეთის პირველმა მეფემ, „ჰყო თელავი სასახლედ და ტახტად კახეთისა და ჰერეთისა“.

„ბატონის ციხის“ არქიტექტურული კომპლექსის მშენებლობა, პირობითად, ორ ეტაპად იყოფა. მშენებლობის პირველ ეტაპზე (1667-1675 წ.წ. — არჩილის მეფობა) ერეკლე მეორის მემორიალური სასახლე (კახთ მეფეთა სასახლე), აღმოსავლეთის კარიბჭე და აბანოა აგებული. მშენებლობის მეორე ეტაპზე, რომელიც XVIII საუკუნის მეორე ნახევარს მოიცავს, ერეკლე მეორის კარის ეკლესია, გალავანი კუთხის მრგვალი ბურჯებით და დასავლეთის კარიბჭეა აგებული.

„ბატონის ციხის“ კომპლექსი გეგმაში წაგრძელებულ, არათანაბარ მართკუთხა ფორმას წარმოადგენს. იგი გვიან შუა საუკუნეებში კახეთის არქიტექტურისათვის დამახასიათებელი რიყის ქვით ნაგები მაღალი გალავნითაა გარშემორტყმული, რომელიც 3 ჰექტარამდე სივრცეს ფარგლავს. ისტორიული წყაროების მიხედვით, „ბატონის ციხის“ არქიტექტურული კომპლექსი არა მხოლოდ მეფეთა საცხოვრებელი ანსამბლი იყო, არამედ მას დიდი სამხედრო დანიშნულებაც ჰქონდა — აღნიშნული ისტორიული

გალავანი მეფე ერეკლეს დროს ქალაქს შემოსევებისაგან იცავდა და მოსახლეობისათვის მტკიცე თავდაცვით საშუალებას წარმოადგენდა.

კომპლექსის ტერიტორია ორ — დასავლეთის და აღმოსავლეთის ნაწილებად იყო დაყოფილი, რაც დღემდე შენარჩუნებულია. დასავლეთის ვრცელი მონაკვეთი, საფიქრებელია, რომ ციხე-გალავნის როლს ასრულებდა. მისი ფართობი 1,5 ჰექტარზე მეტია, რაც სამეფო ანსამბლის არსებობაზე მიუთითებს. ხოლო აღმოსავლეთის მონაკვეთი შიდა ციხეს წარმოადგენს, რომლის ფართობი ერთ ჰექტარს აღემატება.

„ბატონის ციხის“ კომპლექსის გალავანი ჩრდილოეთის მხარეს ფერდობს მიუყვება და შედარებით დაბალია. დანარჩენი სამი მხარე ვაკეზეა გაშენებული, ამიტომ, აქ გალავნის სიმაღლე ზოგიერთ ადგილას 10-12 მეტრს აღწევს. გალავანი რიყის ქვითა და კირის დულაბით აგებულ მაღალ, მრგვალქონგურებიან კედელს წარმოადგენს, რომელშიც სათოფურებია დატანებული. შიდა კედლებით იგი ორ არათანაბარ მონაკვეთადაა დაყოფილი — კედლის შიდა პირზე საბრძოლო ბილიკია მოწყობილი, ამავე ხაზზე განლაგებული სათოფეები და სალოდეები. გალავნის კუთხეებში ოთხი ცილინდრული ორ-სამ სართულიანი მრგვალი ბურჯებია განლაგებული. გალავნის კედლები სწორი კუთხეებით ფარგლავს სივრცეს. სამხრეთის კედლის შუაში კედლის საერთო ფრონტიდან წინ გამოტანილია გალავნის ნაწილი მრგვალი ბურჯებით, საზარ-

ბაზნე ბაქნითა და სასროლი ხვრელებით.

„ბატონის ციხის“ ჭიშკრის კომპლექსი XVII საუკუნის მეორე ნახევარშია აგებული, ხოლო გალავნის კომპლექსი XVIII საუკუნეში.

„ბატონის ციხის“ გალავნის მშენებლობაში ერეკლესეულ წვლილზე საუბრობს ომან მდივანი, რომლის მიხედვითაც „თვით „მეფემ ირაკლიმ“ განაახლა გალავანი თელავისა“.

იგივე აზრია გამოთქმული პაპუნა ორბელიანთან, რომელიც მშენებლობას 1753 წლით ათარიღებს — „კახთ ბატონი ნაბრძანდა კახეთს, განასრულა გალავანი თელავისა“.

„ბატონის ციხეში“ შესასვლელი კარიბჭეები გალავნის აღმოსავლეთ და დასავლეთ მხარესაა განთავსებული, რომლებიც თავდაცვით ნაგებობებსაც წარმოადგენს.

დასავლეთის კარიბჭე დასავლეთის კედლის ცენტრშია აგებული, კედლის საერთო სიბრტყიდან წინ არის გამოტანილი და ციხის კედლების მიმართ საგრძობლად ამალღებულია. იგი ორსართულიანი ნაგებობაა — ქვედა სართულზე ფართო გასასვლელი კარია კამაროვანი გადახურვით (ძველად აქ რკინის კარი ყოფილა შებმული), ხოლო ჩრდილოეთსა და სამხრეთ მხარეს მეორე სართულზე ასასვლელი კიბეა. მეორე სართული მაღალი კედლებით შემოზღუდულ გადაუხურავ საბრძოლო ბაქანს წარმოადგენს, რომელიც სამი — სამხრეთის, დასავლეთის და ჩრდილოეთის მხრიდან მაღალი მრავალქონგურებიანი კედლებით არის შემოსაზღვრული. აქ მრავლადაა დატანებული სათოფურები და სალოდეები.

დასავლეთი ჭიშკრის გარე ფასადი მდიდრულადაა დეკორირებული. ისრისებური, ტრიუმფალური თალის ორივე მხარეს ორი იარუსად კედლის ნიშები და აგუ-

რის სწორკუთხა ჩარჩოებში ჩანერილი სახოვანი წყობაა მოთავსებული, რაც ზღუდის ყველაზე ძლიერი მხატვრულ-დეკორაციული აქცენტი. ჭიშკარი, რომელიც ზღუდის საერთო ფრონტიდან ძლიერად არის წინ გამონეული, ორსართულიანი ჭიშკრის ერთგვაროვან გადაწყვეტას იძლევა. ჭიშკრის აგების პერიოდად XVIII საუკუნეა ნაზარაუდევი.

1982 წელს დასავლეთის კარიბჭეში გაკეთდა წყლისგან დამცავი სისტემა, რომლის საშუალებითაც მასში წყალი აღარ გროვდებოდა (არქიტექტორი ზ. მეღვინეთუხუცესი).

„ბატონის ციხის“ აღმოსავლეთის კარიბჭე ორსართულიანი ნაგებობაა და გალავნის აღმოსავლეთ კედლის სამხრეთ კოშკთან ახლოს მდებარეობს. ქვედა სართული წარმოადგენს თაღოვანი გადახურვის კარის ხერხს, რომელიც ორ ბურჯს ეყრდნობა.

მეორე სართული კვადრატული ოთახია, რომელიც ოთხივე მხარეს ღიადებითაა გახსნილი. ოთახი გადახურულია შეისრული კამარით, რომელიც გაბჯენილია ურთიერთპერპენდიკულარულად მიმავალი თაღებით. ოთახის ოთხივე მხარეს არსებული სარკმლები, სამხრეთის კედელში მოწყობილი ბუხარი და აღმოსავლეთით მოწყობილი აივანი, რომელიც დაგვირგვინებული იყო თაღოვანი მაშკულეების რიგით (მისი ნაშ-

თი იკითხებოდა კარნიზში), გვაფიქრებინებს, რომ იგი საცხოვრებელი სადგომი იყო.

ლ. რჩეულიშვილის მოსაზრებით, სწორედ მას უნდა უწოდებდეს „სალხინოს“ ალ. ორბელიანი. 1854 წელს იგი წერს: „მეფეთა სასახლე ქვიტიკისა დაქცეულია მხოლოდ სალხინოს მეტი და წინა ოთახებისა“.

აღმოსავლეთ კარიბჭის არქიტექტურა და გადამხურავი კონსტრუქციის სისტემა XVII საუკუნის ხუროთმოძღვრებისთვისაა დამახასიათებელი. იგი არჩილის მოღვაწეობის პერიოდშია აგებული.

აღმოსავლეთის კარიბჭე არაერთხელ ყოფილა აღდგენილი და შეკეთებული (მაგ., XIX საუკუნის შეკეთება კარგად ჩანს ეზოდან, სადაც ქვედა სართულის თალი რუსული აგურით არის გამოყვანილი).

1979-83 წლებში შესწავლილ იქნა არჩილისეული კოშკი. შესწავლის საფუძველზე, 1989 წელს გაკეთდა გეგმა, რომელიც 2001-2002 წლებში განხორციელდა (არქიტექტორი ზ. მეღვინეთუხუცესი). პირვანდელი სახე დაუბრუნდა არჩილისეულ კოშკს, რომელსაც აღუდგა პირველი სართული, ჩრდილოეთით მოეწყო აივანი, შეკეთდა სახურავი, შესასვლელში გაკეთდა ახალი კარი და კიბეები. აღდგენილ იქნა სასახლემდე მისასვლელი გზა და სამეფო ეზო.

„ბატონის ციხის“ ხუროთმოძღვრული კომპლექსის აღმოსავლეთ მონაკვეთის ცენტრალურ ნაწილში განთავსებულია კახთ მეფეთა ერთსართულიანი სასახლე, რომელიც კომპლექსში დამოუკიდებ-

ლად მდგარ ნაგებობას წარმოადგენს. სასახლე გეგმაში კვადრატს მიახლოებულია. მასში განთავსებულია სწორკუთხა მისაღები დარბაზი და ხუთი მცირე ზომის ოთახი დერეფნებითურთ. სასახლის არქიტექტურული გაფორმება შეისრული თაღოვანი ღიადებით არის განხორციელებული.

სასახლის უნიკალობა, გარდა მისი ხუროთმოძღვრული იერიშისა, უპირველესად, მისი აგების ისტორიაშიცაა. მეფეთა სასახლის აგების ისტორიასა და დათარიღების საკითხს იკვლევდნენ სხვადასხვა მკვლევარები, კერძოდ, ლ. რჩეულიშვილი, გ. ჩუბინაშვილი, თ. აღდამიძე, ც. ჩიკონიძე, ჯ. ხარიტონაშვილი, ვ. ელანიძე და სხვა. ძალზედ მნიშვნელოვანი და საინტერესოა მკვლევარ თ. აღდამიძის მოსაზრება, რომ სასახლე კახეთის მუსულმანი მმართველის მიერ არის აშენებული და ასეთად იგი დავით იმამყულიხანს მიიჩნევს, რომელიც კახეთის გამგებლობას 1703 წლიდან შეუდგა.

თ. აღდამიძის მოსაზრების გათვალისწინებით, საფიქრებელია, რომ დავით იმამყულიხანი ადგილობრივ ხუროთმოძღვრულ თავისებურებებზეც ამახვილებდა სათანადო ყურადღებას. მკვლევარი ლ. რჩეულიშვილიც მიიჩნევს, რომ ქართული ხუროთმოძღვრული აზროვნებისათვის სრულიად უჩვეულო და არადამახასიათებელია უცხოურის კალკირება. ქრისტიანობის გავრცელების ადრინდელ ეტაპზე, თუ მე-19 საუკუნის საერო არქიტექტურაში ქართველი ოსტატები გარდაქმნიდნენ უცხოეთიდან შემოჭრილ სტილს და „აქართულებდნენ“ მას, რაც სადგომების კვადრატულ გადაწყვეტასა და გვირგვინისებურად ამალღებული კამარით გადახურვაში აისახებოდა. აქვე გასათვალისწინებელია ის ფაქტიც, რომ აკად. გ. ჩუბინაშვილი გვიანფეოდალურ ხანაში ციხეთა ვაკეზე შენებას და მათ ოთხკუთხა ფორმას კახეთისათვის, კერძოდ კი, ალაზნისპირისათვის დამახასიათებლად მიიჩნევს.

სასახლესთან, გალავნის ჩრდილო-აღმოსავლეთ ნაწილში არჩილის კარის ეკლესია მდებარეობს. არჩილის ეკლესიად წოდებული მცირე ეკლესია წმ. ნინოს სახელობისაა, რომელიც აშენებულია, როგორც სასახლესთან არსებული მცირე სამლოცველო. ეკლესიამ ჩვენამდე შეკეთებული სახით მოაღწია. იგი მცირე ზომის, ქვიტიკირის ერთნავიანი აფსიდისანი შენობაა.

ერეკლე მეორის კარის ეკლესია გალავნის ჩრდილო-აღმოსავლეთ კუთხესთან მდებარეობს. ექვთიმე თაყაიშვილის გამოკვლევით, ერეკლე მეორის კარის ეკლესია აშენებულია ერეკლეს მიერ 1753 წელს. დღესდღეობით ეკლესია საგრძნობლად შეცვლილია. გადაკეთებულია დასავლეთის ნაწილი, რომელსაც მიდგმული აქვს დამატებით ახალი მასივი, რომელიც უფრო ვიწროა და დაბალი, ვიდრე პირველადი ნაგებობა. პირვანდელი ძველი ერეკლესეული ეკლესია აგურით არის ნაგები და იგი ჩვეულებრივ დარბაზულ, ერთნავიან შენობათა ტიპს მიეკუთვნება.

ეკლესიის მახლობლად გალავნის კუთხის ბურჯზე შემდგარი სამრეკლო XIX საუკუნის პირველ ნახევარს მიეკუთვნება. იგი არატრადიციული არქიტექტურული ფორმით იქცევს ყურადღებას — წარმოადგენს არა ცალკე მდგომ ნაგებობას, არამედ მის ფუძედ გამოყენებულია ჩრდილო-დასავლეთ გალავნის კუთხის მომრგვალებული ნაწილი. ეს, ერთი შეხედვით, უჩვეულოა და არქიტექტურული თვალსაზრისით არღვევს კიდევ გალავნის ჰორიზონტალურად გაშლილ სტრუქტურას. მაგრამ საგანგებოდ შერჩეული მომრგვალებული კუთხის ფორმა ამოზრდილი სამრეკლოთი მთლიანობაში არ ქმნის ეკლექტიურობის განცდას, პირიქით, თავისებურებას სძენს ხუროთმოძღვრულ იერს.

აბანო „ბატონის ციხის“ ტერიტორიის ორად გამყოფ კედელზე, სამხრეთის გალავნის შეერთების კუთხეშია აშენებული. ერთსართუ-

ლიანი აბანო გვიანფეოდალური პერიოდის, ძველი ქართული სტილის აბანოების სისტემაზეა მოწყობილი, იმ განსხვავებით, რომ მისი კედლები მოხატული ყოფილა. იგი ჩვენამდე სრულად არ არის მოღწეული — შემორჩენილია მხოლოდ საბანაო ოთახი აუზით და ცხელი წყლისათვის მოწყობილი წყლის ავზი, რომლის იატაკის ქვეშ მოწყობილი იყო ღუმელი და რამდენიმე სათავსო. აბანო რამდენიმე სადგომისაგან შედგებოდა. ერთ-ერთი ასეთი სადგომი უშუალოდ საბანაო ოთახთანაა დაკავშირებული. იგი საგანგებოდ ყოფილა გაფორმებული მოხატულობით. აბანო ბუხრით თბებოდა, რომელიც აბანოს ქვეშ, მიწის ზედაპირიდან ორი მეტრის სიღრმეზე აღმოჩნდა.

კომპლექსის შემადგენლობაში შემავალი გვირაბი „ბატონის ციხის“ ჩრდილო-დასავლეთ სექტორშია აგებული, რომელიც საიდუმლო გასასვლელის და ნაგებობებთან დამაკავშირებელი გზის ფუნქციას ასრულებდა. ქვიტიკირით აგებული დერეფან-გვირაბიდან წყაროსთან ჩასასვლელი კიბე იყო მოწყობილი.

კომპლექსის ნაწილია, აგრეთვე, ბატონის ციხის სამხრეთ-აღმოსავლეთით რამდენიმე მეტრის დაშორებით აღმართული დიდი

მრგვალი საზარბაზნე ბურჯი (დიამეტრი 14მ.), რომელიც XVIII საუკუნის 70-იან წლებშია აგებული.

ისტორიული წყაროების მიხედვით, „ბატონის ციხის“ კომპლექსში, XVII-XVIII საუკუნეებში კახთ მეფეთა რეზიდენცია იყო განთავსებული. XVIII საუკუნის მეორე ნახევარში აქ მეფე ერეკლე მეორის რეზიდენცია იყო მოთავსებული და თელავის მეფეთა სახლი ქართლ-კახეთის სამეფოს პოლიტიკური ცენტრი გახლდათ. ამასთანავე, მას დიდი სამხედრო მნიშვნელობაც ჰქონდა, რაზეც, ასევე, ქაბლის სურთომოქვრული სახე მიგვანიშნებს.

კახთ მეფეთა სასახლე თავისი ცხოვრების პირველი ოთხი ათეული წლის მანძილზე ველარ ასრულებდა თავის პირვანდელ ფუნქციას. იგი, ხშირად, უპატრონოდ იყო მიტოვებული და, საფიქრებელია, რომ ზიანდებოდა კიდევ. ამის ვარაუდის საფუძველს გვაძლევს ისტორიულ წყაროებში 1724 წლით დათარიღებული ეპიზოდი, როდესაც მეფე კონსტანტინემ „ლტოლვილი მოიყვანა ახალგორს და მიიყვანა დედოფალიცა თავისი, რამეთუ ვერლარა-რა შთავიდოდა ლეკთა გამო“.

ისტორიული წყაროებიდან ირკ-

ვევა, რომ XVIII საუკუნის ნახევრიდან თელავის სასახლეში უკვე აღდგა ცხოვრება და მეფეთა სახლმა საუკუნის დასასრულამდე ინტენსიური ცხოვრებით იცხოვრა.

ქართლ-კახეთის მეფეთა რეზიდენციის პატივს ქალაქი თელავი XIX საუკუნეში კარგავს. საქართველოში დამოუკიდებელი სამეფოს გაუქმებისთანავე ბატონის ციხის არქიტექტურულ კომპლექსსაც შეუწყდა კახეთის მეფეთა რეზიდენციის ფუნქცია. მან ვერ შეინარჩუნა ის მეორადი მხატვრული სახეც, რომელიც ერეკლე მეორის მიერ XVIII საუკუნეში ჰქონდა მინიჭებული. მის მეფობაში თელავის მეფეთა სახლი არათუ უცხოელ ელჩთა მისაღები და ქართლ-კახეთის სამეფოს პოლიტიკური ცენტრია, არამედ იგი მხარის ყველაზე მძლავრ ბასტიონად და შიშთანობის პერიოდის საიმედო თავშესაფრად იქცა.

მკვლევარ ლ. რჩეულიშვილის გადმოცემით, ერეკლე მეორე გაზრდილი საჭიროების დასაკმაყოფილებლად დამატებით სადგომებს აგებდა. მისი მოღვაწეობა შექმნილ ისტორიულ სიტუაციაში ზოგადი ქალაქმშენებლობითი პრობლემის გადაწყვეტას ემსახურებოდა. ბატონის ციხე ნაწილი ხდება იმ სტრატეგიული მშენებლობისა, რომლის მიზანი ხალხის დაცვა იყო.

გიულდენშტედტის მითითებით, ერეკლე მეორის წვლილი მხოლოდ სასახლის ირგვლივ კედლების შემორტყმით არ განისაზღვრა და მას თვით სასახლეშიც გარკვეული ცვლილებები შეუტანია: „სასახლე ნაწილობრივ ძველი და ნაწილობრივ ახალი ნაწილებისაგან შედგება“. **ირაკლე მეფის ამოუვსნია XVII საუკუნის შენობის აივნები და ოთახებად უქცავია ისინი.** ამ სადგომების გადახურვა ბრტყელია, სარკმლები — არქიტრავული, მაშინ, როდესაც ძირითადი კომპოზიციის ნაწილებში კამარები გვაქვს და ყველა ღიობი თაღოვანია.

მკვლევარ ლ. რჩეულიშვილის მოსაზრებით, 1801 წელი ქართველ

მეფეთა სასახლის გაუქმების თარიღად უნდა მივიჩნიოთ. იგი თავის ფუნქციას კარგავს და იწყება მისი ახალი ცხოვრება, ადაპტაცია ახალ ვითარებასთან. 1802 წელს მასში ყაზარდოს პოლკის შეფი და მეთაური გენერალ-მაიორი გულიაკოვი ბინადრობს. 1805 წელს იგი რუსეთის მთავრობის სახაზინო უწყებას გადაეცემა. 1811 წელს შედგა დაძველებული სასახლის გადაკეთების პროექტი, მასში ყაზარდებისა და სახაზინო დაწესებულებების მოსათავსებლად, ხოლო 1822 წელს რ. ლაილს მის „დაბალ ოთახებში“ მაიორი ილინსკი დახვდა დაბინავებული, სააუდიენციო დარბაზი კი თავლად ყოფილა გამოყენებული.

ისტორიული წყაროების მიხედვით, 1845 წელს მეფის ნაცვალმა ვორონცოვმა სასახლე მოინახულა, რომელიც მას დანგრეული დასვდა. მისი ბრძანებით დაწყებული აღდგენითი სამუშაოები 1850 წელს დასრულდა. შედგად აღდგენილ იქნა აღმოსავლეთის ნაწილის ნახევარი.

1860-იანი წლებიდან თელავის სასახლეს ახალი ფუნქცია მიენიჭა. მთლიანი შენობა წმ. ნინოს ქალთა საქველმოქმედო საზოგადოებას გადაეცა, სადაც 1865 წელს წმ. ნინოს სახელობის ქალთა სასწავლებელი დაარსდა. სასწავლებლის მოთხოვნილებების გათ-

ვალისწინებით, არქიტექტორ ზალცმანის პროექტით ძველი შენობის გადაკეთება და ახალი სართულის დაშენება განხორციელდა.

1912 წელს სასახლე და წმ. ნინოს სასწავლებლის შენობები ერთმანეთთან იქნა დაკავშირებული.

XX საუკუნის 30-იანი წლებიდან „ბატონის ციხის“ არქიტექტურულ კომპლექსში თელავის ისტორიული მუზეუმი გაერთავებული. კახთ მეფეთა სასახლეში ერეკლე II-ის მემორიალური მუზეუმი გაერთავდა. „ბატონის ციხის“ არქიტექტურული კომპლექსის ტერიტორიაზე, გარდა ისტორიული ნაგებობებისა, სამუზეუმო კომპლექსის შემადგენლობაში შემავალი ეთნოგრაფიული მუზეუმის შენობა, ქეთევან იაშვილის სახ. სამხატვრო გალერეის შენობა და ადმინისტრაციული ნაგებობებია გაერთავებული.

„ბატონის ციხის“ არქიტექტურული კომპლექსი დროთა განმავლობაში სხვადასხვა სახის სარესტავრაციო-საკონსერვაციო სამუშაოებს დაექვემდებარა. ამის მიუხედავად, ძველი, მცირედი სახესხვაობით, მის პირვანდელ სახეს ინარჩუნებს და იგი საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის უაღრესად მნიშვნელოვან კულტურულ კერას წარმოადგენს.

მაკა შავბულიძე,
ხელოვნების
საერთაშორისო ცენტრი

ქველი თბილისის ყოფა საქართველოში მსხოვრება სხვადასხვა ეროვნების მხატვართა შემოქმედებაში

XIX საუკუნის ბოლოსა და XX საუკუნის დასაწყისში ქართულ სახვით ხელოვნებაში ძირითადი ჟანრებისა და დარგების ჩამოყალიბება იწყება. სწორედ ამ დროს გამოვლინდა მხატვრების ინტერესი ყოფითი ჟანრის მიმართაც. ფერმწერებისა და გრაფიკოსების ყურადღება მიიპყრო საქართველოს ეთნოგრაფიული სინამდვილის მრავალფეროვნებამ, განსაკუთრებით მიმზიდველი აღმოჩნდა ქალაქ თბილისის თავისებური ყოფა. თბილისი, საუკუნეების მანძილზე ჩამოყალიბებული მისი სახე, თავისებური მდებარეობა და ხუროთმოძღვრების განსაკუთრებული სილამაზე, მრავალფეროვანი მოსახლეობის ყოფა-ცხოვრება, ძველთაგანვე ხიბლავდა მნახველს. ძველი თბილისის ვიწრო, ქაოტურად განლაგებული ქუჩები, სახელოსნოებით, დუქნებითა და ფარდულებით, შუა ბაზარი, სადაც ყოველთვის ჩქეფდა სიცოცხლე, მოსახლეობა სხვადასხვა იერით და კოლორიტული ჩაცმულობით იზიდავდა მოგზაურებს, განსაკუთრებით მწერლებისა და მხატვრების ყურადღებას. მნიშვნელოვანი ადგილი ეთმობოდა ქართველ მხატვართა შემოქმედებაში ძველი თბილისის ყოფა-ცხოვრების ასახავს (ნ. ფიროსმანი, ლ. გუდიაშვილი, დ. კაკაბაძე, ელ. ახვლედიანი, გ. ზაზიაშვილი და სხვ.). ამ თემას მიუძღვნეს თავისი ნამუშევრები არა მარტო ქართველმა, არამედ თბილისში მცხოვრებმა არაქართველმა მხატვრებმაც. მათ შორის საინტერესოა თავისი ინდივიდუალობით ერთმანეთისაგან განსხვავებული სამი მხატვარი — **ჰანო ხოჯაბეგოვი**, **ოსკარ შმერლინგი** და **ბორის რომანოვსკი**.

ისინი მკვეთრად განირჩევიან ერთმანეთისაგან მხატვრული მიდგომითა და ხელნერით, მაგრამ მათ საერთო თემა — თბილისური ყოფის ასახვისადმი ინტერესი აერთიანებს. ამ მხატვრების შემოქმედებაში XX საუკუნის 10-20-იანი წლების თბილისის ცხოვრება და სპეციფიკური კოლორიტი აისახა.

ვანო ხოჯაბეგოვი და ოსკარ შმერლინგი თბილისის მკვიდრნი იყვნენ. ვ. ხოჯაბეგოვი, თბილისის ხელოსნების ფენიდან გამოსული, თვითნასწავლი მხატვარი იყო და მთელი თავისი სიცოცხლის მანძილზე თბილისს არ განშორებია. ო. შმერლინგმა კი პეტერბურგისა და მიუნხენის სამხატვრო აკადემიებში მიიღო განათლება და სწავლის დასრულების შემდეგ კვლავ თბილისში დაბრუნდა. თუ ვანო ხოჯაბეგოვი და ოსკარ

შმერლინგი მთელი თავისი ცხოვრებით დაკავშირებული იყვნენ თბილისთან, რომელიც მათთვის მშობლიური ქალაქი იყო, რუსი მხატვარი ბორის რომანოვსკი მხოლოდ 20-იანი წლების დასაწყისში ჩამოდის თბილისში. იმ რთულ ისტორიულ პერიოდში თბილისისათვის არა ერთსა და ორ უცხოელს შეუფარებია თავი. მათ რიცხვს მიეკუთვნება ბორის რომანოვსკიც.

ვანო ხოჯაბეგოვი წვრილვაჭარ-

თა და ხელოსანთა წრიდან იყო გამოსული და მთელი თავისი არსებით ამ ხალხთან იყო შესისხლბორცებული. მათი ყოველდღიური შრომა, დღესასწაულები, სიხარული და მწუხარება — აი, ის თემატიკა, რომელსაც უძღვნა მხატვარმა მთელი თავისი შემოქმედება.

ვ. ხოჯაბეგოვის მიერ შესრულებულ ათობით ნახატზე იშლება ძველი თბილისის ყოფაცხოვრება. მათზე გამოსახულია: ნახშირის გამყიდველები, ყასბები, მეკურტნე რაჭველები, ყარაჩოხელები, მეტულუხჩეები და სხვა. განსაკუთრებით აინტერესებდა მხატვარს თბილისელთა ლხინისა და დროსტარების სცენები. ამ თემაზეა დახატული „ჭიდაობა“, „მუშტი-კრივი“, „მამლების ჩხუბი“, „ვერძების ჭიდილი“ და სხვ.

ვ. ხოჯაბეგოვის ნაწარმოებები უმეტესწილად ოსტატურადაა შესრულებული. იგი ხატავდა ქალაქში მხოლოდ ფანქრით. მხატვარი ძირითადად მიმართავს კონტურულ ნახატს, შუქ-ჩრდილით ფორმის მოდელირების გარეშე. დაძაბული კონტურით იგი გამოკვეთს საგნის მოცულობას. სასურათო სიბრტყეზე ფიგურების განაწილებით იქმნება სიღრმისა და სივრცის შთაბეჭდილება. **ამ ნახატების მთავარი მიმზიდველობა თბილისის გამომსახველობაშია. ვანო მათ მეხსიერებით ქმნიდა. იმახსოვრებდა თავისი გმირების ყოველ ყესტს, მიმიკას, მოძრაობას, აფიქსირებდა ყველაზე სახასიათოს, იშორებდა შემთხვევითს, მეორეხარისხოვანსა და ქმნიდა ძველი თბილისის მცხოვრებთა განზოგადებულ სახეებს.**

აი, რას იგონებდა ვ. ხოჯაბეგო-

ვის შესახებ მხატვარი ჯოტო გრიგორიანი: „ვანოს ძალიან უჭირდა ნატურიდან ხატვა, მაგრამ თუ ვინმე სთხოვდა, მეხსიერებით რაიმე დაეხატა, იღებდა ფანქარს და ხატავდა დიდი გატაცებით და თავისუფლებით მისთვის ახლობელ სცენებს თბილისის ცხოვრებიდან“.

კომპოზიციის გადაწყვეტის მიხედვით, ხოჯაბეგოვის ნახატები შეიძლება ორ ტიპად დავყოთ: პირველი ჯგუფის სურათებისთვის დამახასიათებელია ხედვის ახლო ნერტილი. ამ სურათებში მხატვარი ძლიერ უახლოვდება თავის გმირებს, ავსებს მათი გამოსახულებებით მთელ სასურათო სიბრტყეს და ამით ანიჭებს მათ საგანგებო მნიშვნელოვნებას. სქელი კონტურით იგი შემოხაზავს ფიგურებს და გამოკვეთავს მათ სილუეტს. დეტალების აქცენტირებით აძლიერებს ნახატის გამომსახველობას. ამ ტიპის კომპოზიციებში მთელი ყურადღება ფიგურებზე ფიქსირდება. გარემო მათში მინიშნებითაც კი არაა. ვ. ხოჯაბეგოვის ყველა ნახატი წინასწარ შემუშავებული პრინციპითაა აგებული. ამ სურათებში ადამიანთა ფიგურები ნახევარწრიულად ან სასურათო სიბრტყის პარალელურადაა განლაგებული. ეს ნახატები არ ქმნის სწრაფი ჩანახატის შთაბეჭდილებას. **მხატვარი დიდხანს ფიქრობდა მეხსიერებით დაფიქსირებულ სიუჟეტზე. მეხსიერებით სურათის შექმნის მეთოდი კი აპრობირებდა მხატვრის ინტერესს განზოგადებული პლასტიკური ფორმის მიმართ, სადაც უგულველყოფილი იყო დეტალები, ხოლო მასათა კომპოზიციური განაწილება წონასწორობასა და, ხშირად, სიმეტრიაზე იყო დამყარებული.** მაგალითად, სურათი „მუშტიკრივი“, სადაც წინა პლანზე დახატული მკლავებდაკაპინებული ყარაჩოხელები კარგად გამოსცემენ ძველი თბილისის ფალავნების ძალასა და ხასიათს. კომპოზიცია აგებულია სარკისებური სიმეტრიის პრინციპით. მოკრივეთა ფიგურები, ორივე კი-

ოსკარ შვერლინგი — „ქველი თბილისის სურათები“

დური მხრიდან, მიმართულია ცენტრისკენ, რაც ქმნის სიმყარის და დასრულებულობის შთაბეჭდილებას.

სურათთა მეორე ტიპს განეკუთვნება ნამუშევრები, რომლებშიც შორი ნერტილიდან დანახული მრავალფიგურიანი სცენებია წარმოდგენილი. ამ ჯგუფის ნაწარმოებებში მხატვარი ცდილობს კომპოზიცია სივრცეში თავისუფლად გაშალოს, მაგრამ ამ რთულ ამოცანას იგი თავს ვერ ართმევს. მხატვარი ანაწევრებს კომპოზიციას, ცალკეული დეტალების გამოსაკვეთად მოხმობილი ფორმათა შუქ-ჩრდილით მოდელირება აქვეითებს სურათის მთლიანობას და იგი კარგავს თბრობის ლაკონურობას. ფიგურები, ამ ტიპის

ვანო ხოჯაბეგოვი — „მრეცხავები დაბახანაში“

სურათებში, ნაკლები ოსტატობითაა დახატული. კონტურიც, პირველ ჯგუფთან შედარებით, ნაკლებად გამომსახველია. მეორე ჯგუფის სურათებიდან ტიპიურია ნახატთა სერია თემაზე — შაჰსეივაჰსეი, რომელშიც გადმოცემულია მუსულმანთა რიტუალური სვლა მუჰამედისთვის დაღუპულ პირველ წმინდანთა დატირების დღეს ვ. ხოჯაბეგოვის ნახატების გამომსახველობა დიდადაა განპირობებული სასურათო სიბრტყეზე გამოსახულებათა რიტმული განაწილებით. ამ თვალსაზრისით სამაგალითოა ნახატი „ნახშირის გამყიდველი“ და „ნახშირის გაყიდვის შემდეგ“. ორივე შემთხვევაში სახედრების ფიგურები ფრიზისებურადაა განლაგებული. პირველ სურათში გამოსახული ნახშირით სავსე კალათებით დატვირთული სახედრების მოძრაობის მონოტონური რიტმი, მძიმე, ერთფეროვანი შრომით გამოწვეული, სევდიან განწყობილებას ქმნის. სურათის ჰორიზონტალური ფორმატის მკვეთრი დაპირისპირება დატვირთულ სახედართა გამოსახულებებთან განსაზღვრავს აღნიშნული ნახატის ხასიათს. მეორე ნაწარმოებში მოძრაობის მონოტონურობას ტვირთისგან განთავისუფლებული სახედრების თავმუშუკავებელი რბოლა ცვლის. მხატვარი რიტმულად განლაგებული ცარიელი გოდრების ვერტიკალებით აწესრიგებს მათი მოძრაობის ჰორიზონტალურ მიმართულებას.

ვ. ხოჯაბეგოვი დაინტერესებული იყო გარემოს, პეიზაჟის გადმოცემის პრობლემითაც. რამდენიმე ნახატში იგი სწორედ აგებს პერსპექტივს და ოსტატურად განალაგებს ფიგურებს სივრცეში. იგი გულდასმით ხატავს გარემოს, მაგრამ პეიზაჟის გადმოცემის დროს ვერ ახერხებს მისი ხასიათის გადმოცემას მაშინ, როცა წინა პლანზე მოქმედი ადამიანის ფიგურები ყოველთვის პლასტიკურად მეტყველი და გამომსახველია. ამ სურათზე შეიმჩნევა პირველადი ნახატის კვალი, რომელიც გვიჩვენებს, თუ როგორ ირ-

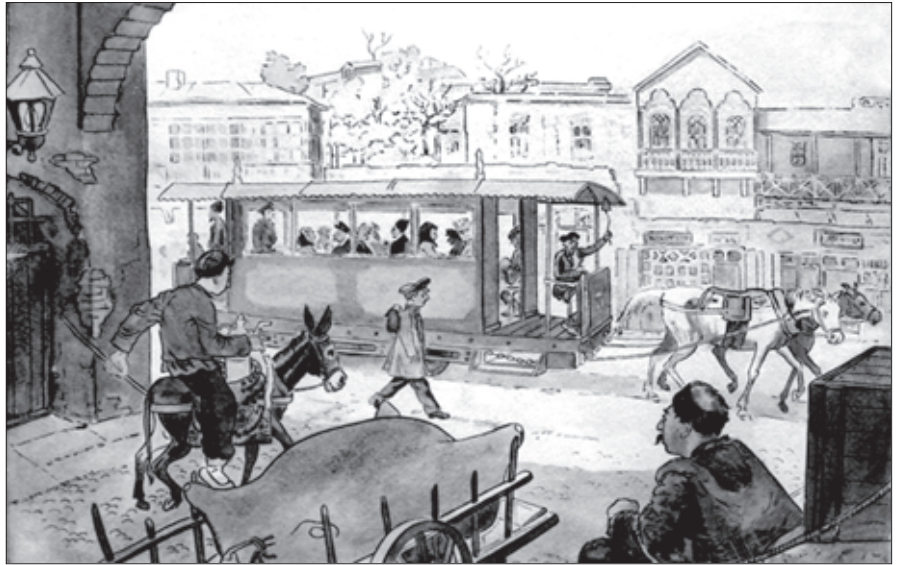
ოსკარ შმერლინგი — „ქველი თბილისის სურათები“

ჩვედა ძიების პროცესში მხატვარი მთავარს. პატარა, მსუბუქი შტრიხებით იგი ცდილობდა მიეკვლია ფიგურების დამაჯერებელი მოძრაობისათვის. შემდეგ დამხმარე ხაზებს შლიდა და მხოლოდ გარშემომწერ ხაზებს ტოვებდა. ნახატს სქელი კონტურით ასრულებდა, რომლითაც გამოსახულებათა ნაპოვნი მოძრაობა იყო ხაზგასმული.

ვ. ხოჯაბეგოვი აქტიური, დამკვირვებელი მხატვარი იყო. იგი აფიქსირებდა მოვლენის ყოველ ცალკეულ მნიშვნელოვან მომენტს. ერთი ამბის მოყოლის დროს იგი ხშირად რამდენიმე ვარიანტს ხატავდა, თითქოს კინოკადრებს ქმნიდა. მაგალითად, სურათებში — „ვერძების ჭიდილი“, „ქართული ჭიდაობა“, მხატვარმა აღბეჭდა მოქმედების სხვადასხვა ეტაპი: ბრძოლის დასაწყისი, შერკინება და ფინალი.

მხატვარი ხანდახან ერთსა და იმავე სცენას იმეორებდა, რომლებშიც ოდნავი კორექტივებით ბევრს ცვლიდა. ასეთია ერთ თემაზე შექმნილი ორი ნახატი: „ქელეხის შემდეგ“.

პირველ სურათზე, ფრიზისებრ განლაგებულ მოხუც ხელოსანთა ფიგურებში გადმოცემულია ყოველი მათგანის ხასიათი, მაგრამ ავ-

ტორი ამით არ კმაყოფილდება და იმეორებს რა იმავე კომპოზიციას, უკანა პლანზე კიდევ ორ ფიგურას უმატებს, რითაც ამძაფრებს მოძრაობის რიტმს. ამავე დროს, იგი ადიდებს ფიგურათა საერთო ზომებს, ავსებს მათი გამოსახულებით მთელ სასურათო სიბრტყეს, ამსხვილებს კონტურს და აძლიერებს გმირების გროტესკულ ხასიათს. ამ ნაწარმოებში ვ. ხოჯაბეგოვი იძლევა ძველი თბილისის ხელოსანთა ტიპიური სახეს.

მხატვარი მწვავედ გრძნობდა ძველი თბილისის საზოგადოების

მკვეთ სოციალურ დიფერენციაციას და უბრალო ხალხის მიმართ თანაგრძნობას თავის ნახატებში გამოხატავდა. ასეთია სურათები: „ყასაბთან“, „აღდგომის წინა ბაზარი“, „კინტო ომამდე და იმის შემდეგ“ და სხვ.

ვანო ხოჯაბეგოვი უაღრესად ნიჭიერი მხატვარი იყო. იგი საზრდოობდა კონკრეტული ყოფითი მოტივებით და აღწევდა მათში გარკვეულ განზოგადებას, სახეთა ტიპიზირებას. წუთით შეჩერებული ჟანრული სცენები, მხატვრის შემოქმედებითი ალღოს წყალობით თბილისის ყოფის დამახასიათებელ კრებით სახედ იქცევა, სადაც ყურადღება მთავარზეა გამახვილებული.

სხვაგვარად შეიგრძნობდა თბილისის ყოფას მხატვარი ოსკარ შმერლინგი. მისთვის თბილისი ეთნოგრაფიული მრავალფეროვნებით მდიდარ გარემოს წარმოადგენდა. ო. შმერლინგი სიცოცხლის მოყვარე, უშრეტი იუმორის მქონე მხატვარი გრაფიკოსი იყო. იგი თანაბარი ინტერესით მუშაობდა, როგორც პოლიტიკური კარიკატურის, ასევე ყოფით ჟანრში.

1910-იან წლებში თბილისში გამოცა ო. შმერლინგის მიერ შესრულებული ღია ბარათების კრებული „წარმავალი ტფილისი“, ამ ღია ბარათების პოპულარობა

ბორის რომანოვსკი — „სირაჩხანა“

ოსკარ შმერლინგი — „ქველი თბილისის სურათები“

ძალზე დიდი იყო. კრებული რამდენიმეჯერ განმეორებით გამოიცა. ბოლო, 1983 წლის გამოცემას წამძღვარებული აქვს ო. შმერლინგის სიტყვები: „დაე, ქართველი ერის ცხოვრება მუდამ იყოს მხიარული, ბედნიერი და ყველა ქართველმა იცინოს იმაზე, რაც სასაცილოა. ვიყოთ, მხიარულნი და ვიცინოთ“ ამ სიტყვებით მხატვარმა სრულად გამოხატა თავისი შემოქმედების ძირითადი ხასიათი.

ოსკარ შმერლინგი „ქველი თბილისის სურათები“, კომპლექტში შესულ ყოველ სურათში მხატვარი თბილისური ცხოვრების ამსახველ მხიარულ ამბავს მოგვითხრობს. აქ მას ეხმარება კარიკატურისტი მახვილი თვალი. იგი ცდილობს მონახოს თბილისის მკვიდრთა ყველაზე გამომსახველი სახეები. ძირითადად მას იზიდავს საზოგადოების დაბალი ფენიდან გამოსული ადამიანები. მხატვარი მათში საინტერესო პორტრეტებს ეძებს. ო. შმერლინგი თანაბარ ყურადღებას აქცევდა, როგორც გარეგნობას, ასევე მათ შინაგან განწყობილებას. მხატვრის მიერ ასახული ქალაქური სცენები დროის დინების განცდითაა შესრულებული. მაყურებელი ყოველთვის შეიგრძნობს ასახული სცენის, მასში მოქმედი ადამიანების დიქლოგის ხასიათსა და მოძრაობის ცვალებადობას.

სურათები შესრულებულია გუაშითა და აკვარელით. კომპოზიციის აგების თვალსაზრისით ისინი ორ ჯგუფად შეიძლება დავეყოთ. პირველი ჯგუფის ნახატებში ორ-სამფიგურიანი კომპოზიციებია, რომლებიც ავსებენ სასურათო სიბრტყეს. ფიგურები მოცემულია ნეიტრალურ ფონზე და ასახული სცენის მთელი სიუჟეტი და გამომსახველი ძალა ამ ფიგურებითაა გადმოცემული. სადა, ნეიტრალურ ფონზე კარგად იკითხება კონტრასტული ფერებით შესრულებული ადამიანების ჩაცმულობა, სადაც აქცენტი ნახატზეა გადატანილი. ნახატი მკაფიოა, სქელი კონტურის ხაზი ფორმას შემოსაზღვრავს, ავლენს

მათ სახასიათო მოძრაობასა და სილუეტს. ფერს ამ სურათებში დაქვემდებარებული მნიშვნელობა ენიჭება. ადამიანთა გარეგნობაში მხატვარი ცალკეულ დეტალებს აზვიადებს, რაც მათ კარიკატურულ ჟღერადობას ანიჭებს. ო. შმერლინგი მოქალაქეთა სიცოცხლით სავსე სახეებს ქმნის. ასეთებია სურათები: „შეზარხოშებულნი“, „მენვრილმანე“, „კინტო თაბახით“, „მეჯღანე“ და სხვ.

მეორე ჯგუფის სურათები შესრულებულია აკვარელით. ეს მრავალფიგურიანი კომპოზიციებია. ასახული სცენები თავისუფლად იშლება სივრცეში. მხატვარი დიდ ყურადღებას აქცევს გარემოს, დეტალურად ხატავს ქალაქის პეიზაჟს, ან ოთახის ინტერიერს. ეს სურათები გამოირჩევა ფაქიზი ფერწერითა და აკვარელის გამჭვირვალეობის, მისი ფერადოვანი შესაძლებლობის ფართო გამოყენებით. მხატვარი გატაცებულია უამრავი წვრილმანით. მას სურს არაფერი გამოორჩეს, ზედმინევით გულდასმით აღწერს გარემოს, რომელშიც მოქმედებენ ადამიანები. დეტალების სიმრავლემ გადატვირთა სურათები. მრავალრიცხოვანი ფიგურები კარგავენ იმ გამომსახველობას, რომელიც ახასიათებდა ორ-სამ ფიგურიან კომპოზიციებს.

თბილისის პეიზაჟებიც უღიმღამოა. თბილისური ხუროთმოძღვრების მიმზიდველობა არ იგრძნობა. 1920-იანი წლების ბო-

ბორის რომანოვსკი — „თონა“

ბორის რომანოვსკი — „თბილისის მოქიფანი ეტლზე“

ლოსთვის მხატვარი მრავალ ამგვარ აკვარელს ქმნის („დილიუანსის გაცილება“, „სასფლაოზე“, „ბაზარი“ და სხვ.).

ოსკარ შმერლინგი რეალისტი მხატვარია, რომლის საუკეთესო ნახატებში მისი იუმორის გრძნობა და კარიკატურისთვის კანონზომიერი თხრობის სიმძაფრე ვლინდება.

მხატვარს ყოველთვის სურდა, ობიექტურად აღეჭვა და დაეფიქსირებინა თბილისის მკვიდრთა გარკვეული სოციალური წრის წარმომადგენლობის თავისებური, ტიპური სახეები, მაგრამ მაინც, იგი ყოველთვის შორიდან, დამკვირვებლის პოზიციიდან აღიქვამდა თბილისის ცხოვრებას.

შორიდან დამკვირვებლის თვალი, „ეგზოტიკური“ გარემოს მიმართ ინტერესი ო. შმერლინგის შემოქმედებასთან აახლოებს მხატვარ ბორის რომანოვსკის, რომლის შემოქმედება დღემდე თითქმის უცნობ მასალას წარმოადგენდა. 1927-30 წელში ბ. რომანოვსკიმ შეასრულა გრაფიკული სერია „ძველი თბილისი“, სავარაუდოა, რომ ეს ციკლი მხატვარმა კომუნალური მუზეუმის დაკვეთით დახატა.

მხატვრის ყურადღება, ვ. ხოჯაბეგოვის და ო. შმერლინგის მსგავსად, თბილისის დაბალი ფენების ცხოვრებამ მიიპყრო. კინტოების, ყარაჩოხელების, სხვადასხვა ხელოსნების საქმიანობა, მათი ცხოვრების წეს-ჩვეულებანი გადმოგვცა ბ. რომანოვსკიმ თავის ნახატებში. სერია შესრულებულია ტუშით, კალმით და აკვარელით. სურათების მაჟორული ფერადონება, ნახატის მკაფიოება და მთხრობელის მახვილი ხედვა იმთავითვე იზიდავს მაყურებელს, სერიის ფურცლებზე დიდი მრავალფეროვნებით აისახა თბილისის ყოფის სხვადასხვა ეპიზოდი. მხატვარი უდავოდ ბევრს აკვირდებოდა ხალხის ზნე-ჩვეულებებს, ქალაქის ქუჩებს, ლანდშაფტს, მისთვის დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ტიპაჟს, ხალხის ჩაცმულობასა და ეროვნულ თავისებურებებს. ბ. რომანოვსკის აღნიშნულ ციკლში

ლადო გუდიაშვილის შემოქმედების გამოძახილი შეიმჩნევა. ეს მჟღავნდება როგორც თემატიკაში, ასევე სახვითი ენის ერთგვარ მსგავსებაშიც.

საფიქრალია, რომ ბ. რომანოვსკი 1926 წელს თბილისში ლ. გუდიაშვილის პერსონალურ გამოფენას გაეცნო. ლ. გუდიაშვილი, მისი შემოქმედების განუმეორებლობა და, განსაკუთრებით, თბილისის ბოჰემისადმი მიძღვნილი მისი სურათები, უცხოეთიდან ჩა-

მოსულ მხატვარს გულგრილს ვერ დატოვებდა. ჯერ კიდევ პარიზში ცხოვრების დროს. ბ. რომანივსკის ეთნოგრაფიული და ნაციონალური თვისებების გამომხატველი ხელოვნება იტაცებდა. პარიზში იგი რუსული ყოფის ამსახველ სურათებს ქმნიდა. ეს სურათები მოწმობს, რომ ბ. რომანოვსკი რუსული რეალისტური სკოლის ტრადიციებზე იყო აღზრდილი. უდაოა ისიც, რომ პარიზში მცხოვრები მხატვრისთვის პარიზული სკოლის მიმდინარეობისთვის ჩვეული პლასტიკური ფორმის დეფორმაცია, ფერწერის დეკორატიულ-სიბრტყობრივი მანერა, კარგად ნაცნობ მხატვრულ ხერხებს წარმოადგენდა.

გრაფიკულ ციკლში „ძველი თბილისი“ ბ. რომანოვსკი ცვლის ხატვის რეალისტურ მანერას და მიმართავს გროტესკს, ფორმის გაზვიადებას და მის ხაზგასმულ დეფორმაციას. იგი დიდ ყურადღებას აქცევს კინტოების და ყარაჩოხელების მოძრაობის პლასტიკას. ეს ის თვისებებია, რომლებიც ბ. რომანოვსკის შემოქმედებას ლ. გუდიაშვილის მხატვრულ ხედვასთან აახლოებენ. ეს სიახლოვე ბ. რომანოვსკის ნახატებისა ლ. გუდიაშვილთან უფრო გარეგნულია და სახვითი ენის მსგავსებით შემოიფარგლება, ხოლო

ბორის რომანოვსკი — „დაკლული ფრინველებით ვაჭრობა“

**ბორის რომანოვსკი —
„ძარაპანი“**

მათი მხატვრული პოზიცია მკვეთრად განსხვავდება ერთმანეთისაგან. ლ. გუდიაშვილის გმირები მხატვრის ფანტაზიით შექმნილ გარემოში არსებობენ. ამ სურათებში ძველი თბილისის ნარმაველი ცხოვრების მიმართ სევდაა გამოხატული. ლ. გუდიაშვილი კინტოების, ყარაჩოხელების და ქალების სახეების შექმნის დროს იყენებს დეფორმაციას, მოძრაობის გაზვიადებულ პლასტიკას, ეს სახვითი ხერხები მხატვარს სახეთა სულიერი სიმარტოვის და ტრაგიზმის გადმოცემაში ეხმარება. ბ. რომანოვსკი ლ. გუდიაშვილისაგან განსხვავებით, თბილისის ყოველი კუთხე-კუნჭულის ობიექტურად ფიქსირებას ცდილობს. მისთვის ამა თუ იმ სცენის დამაჯერებელი გარეგნული ასახვაა მნიშვნელოვანი. მხატვარი განსაკუთრებული სიყვარულით გადმოგვცემს ყოფით დეტალებს, გულისყურით აფიქსირებს არქიტექტურას, ცდილობს ზუსტად დაახასიათოს გარემო. მას იტაცებს თბილისის ვიწრო ქუჩები, პატარ-პატარა უსისტემოდ ნაშენი სახლები და ხის აივნების ათასგვარი მოხაზულობა. მხატვარი თითქმის ერთნაირი ყურადღებით გადმოგვცემს როგორც ადამიანთა საქმიანობას, ასევე მათი მოქმედების გარემოს. ბ. რომანოვსკის არც ლ. გუდიაშვილის ნამუშევართა მონუმენტური მასშტაბურობა გააჩნია. ბ. რომანოვსკის მცირე ზომის სურათები კამერული ჟანრული ხასიათისაა. მხატვარი ყველა საგანს ფორმის შემომსაზღვრელი კონტურით გამოჰკვეთს, რაც გამოსახულებებს სიბრტყესთან აახლოვებს და მათ დეკორაციულ ხასიათს ანიჭებს.

გრაფიკული ციკლის ყოველ სურათში ბ. რომანოვსკი კადრის შერჩევის განსაკუთრებულ ხერხს მიმართავდა. იგი უეცრად კვეთდა კომპოზიციის ცალკეულ დეტალს და ამით აძლიერებდა შეჩერებული მომენტის შთაბეჭდილებას. ასეთია ციკლის ერთ-ერთი საუკეთესო ფურცელი „მრეცხავი ქურთი ქალები“.

ძირითადი აქცენტი ბ. რომანოვსკის გრაფიკულ ნამუშევრებში გადატანილი აქვს ხაზის გამომსახველობაზე. ისე, როგორც ვ. ხოჯაბეგოვთან და ო. შმერლინგთან, მისი ნახატი გამოკვეთრებულია შავი კონტურით, მაგრამ, ამ მხატვართაგან განსხვავებით, ბ. რომანოვსკი სურათს ხაზოვანი რიტმით უფრო ტვირთავს. მის სურათებში ხაზს მეტი დეკორატიულობის და ფაქტურული მრავალფეროვნების გადმოცემის ძალა აქვს. ხაზით იგი ხან ქვაფენილის დაქუცმაცებულ ზედაპირზე აკეტებს აქცენტს, რათა მასზე მკვეთრად გამოირჩეს ფიგურები („ინდაურების გამყიდველი“), ხან დუქნებსა და სახელოსნოებში ურიცხვ ნვრილმან საგანს გამოჰკვეთს, რათა უკეთ გადმოგვცეს მათი გადატვირთული ინტერიერები, ხოლო იქ მოფუსფუსე ადამიანები განუყოფელი ხდებიან ამ საგნებისგან („მენალის სახელოსნო“, „ხილის დუქანი“ და სხვ.). ლოკალური ფერის გამოყენების მხრივაც ბ. რომანოვსკი განსხვავდება ო. შმერლინგისგან. თუ კი ო. შმერლინგთან ფერი ნეიტრალურია, იგი მხოლოდ ავსებს ნახატებს, ბ. რომანოვსკისთან ფერს ემოციური დატვირთვა აქვს და იგი სურათის დეკორატიული

ულერადობის გადამწყვეტი ნაწილია.

ბორის რომანოვსკის მიერ შესრულებული გრაფიკული ციკლი „ძველი თბილისი“ მაღალი მხატვრული დონით გამოირჩევა. იგი ბევრი ნიშნით ეხმიანება ვ. ხოჯაბეგოვისა და ო. შმერლინგის ნაწარმოებებს. ეს თანხვედრა, უპირველეს ყოვლისა, საერთო თემატიკაში მჟღავნდება. **სამივე მხატვარს თბილისის ბოჰემა, მისი დაბალი მრავალფეროვანი სოციალური ფენა და ძველი აზიური უბნები აინტერესებს.** სწორედ ქალაქის ამ ნაწილში ხედავდნენ ისინი შთაგონების წყაროს და თბილისისათვის დამახასიათებელი ცხოვრების ყაიდას.

მათ ბევრი აქვთ საერთო სახვითი ენის მხრივაც. სამივე ოსტატისთვის უმთავრესი ხაზია, მისი გამომსახველობა და პლასტიკურობა. სამივე მხატვარი მიისწრაფის ტიპიურისაკენ, მაგრამ ვ. ხოჯაბეგოვისთვის ტიპიური მისი ახლობელი უბრალო ხალხის წრიდან გამოსული იდილიზირებული გმირია, ო. შმერლინგი ყოველთვის შორიდან აკვირდება თბილისის დაბალ ფენას და კარიკატურული ელემენტების გაძლიერებით თბილისელი მოქალაქეების ტიპებს ქმნის. ბორის რომანოვსკისთვის კი, არსებობდა გარკვეული, ეგზოტიკური თბილისის პერსონაჟები, რომლებიც მის ნახატებში უფრო მეტად მოძრაობის პლასტიკით, ატრიბუტების გამოვლენით და ფორმათა დეფორმაციითაა გადმოცემული.

ვ. ხოჯაბეგოვის, ო. შმერლინგის და ბ. რომანოვსკის ნაწარმოებები XX საუკუნის 10-20-იანი წლების ქართული სახვითი ხელოვნების, ყოფითი ჟანრის ჩამოყალიბების რთულ პროცესში გარკვეულ როლს თამაშობდნენ. ამ მხატვართა შემოქმედებითი ძიებები თანხვედრა იმდროინდელი ქართული სახვითი ხელოვნების განვითარების პროცესს და ჩვენი ეროვნული კულტურის ნაწილს წარმოადგენს.

დალი ლეჟანიძე

ISSN 1987-5908

9 1771987 159006